

T. C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN
DEĞERLER YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEVSER DÖKME

ÇANAKKALE
AĞUSTOS ,2019

T. C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

**İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden
İncelenmesi**

Kevser DÖKME
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Berfu KIZILASLAN TUNÇER

Çanakkale
Ağustos , 2019

Taahhütname

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27.08.2019

Kevser DÖKME

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Kevser DÖKME tarafından hazırlanan çalışma, 27/08/2019 tarihinde yapılan tez savunma sonucunda başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No : 10287370

	Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi	Berfu KIZILASLAN TUNÇER	.....
Üye	Prof. Dr.	Mehmet Kaan DEMİR	.....
Üye	Doç.Dr.	İbrahim COŞKUN	.....

Tarih: .....

İmza: .....

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü

Önsöz

Tarih boyunca toplumlar, gelecek nesillere içinde bulunduğu gelenek görenekleri, kültürünü, ait ve sahip olduğu değerleri eğitim yoluyla aktarmış, onları toplumsal hayata hazırlamak adına çaba göstermiştir. Balanuye ve Çetin (2015) değerlerin, nasıl öğrenilirse öğrenilsin kuşaktan kuşağa transfer edilmesi ile sürekliliğinin sağlandığını belirtir. İnsan haklarına saygılı ve duyarlı, içinde bulunduğu topluma faydalı bireyler yetiştirmeyi hedefleyen her toplumun birtakım değerleri benimsemiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde yalnızca bilişsel gelişimi tamamlanmış lakin insani değerlere sahip olmayan bireyler yetişecektir. Bu ise topluma faydalı olmaktan ziyade zarar verip uzun vadede toplumsal çözümlere neden olacaktır.

Eğitim; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor beceriler edinmiş bireyler yetiştirmeyi hedefler. Değerler ise bu sacayağının duyuşsal basamağını oluşturur. Sevgi, saygı, vatanseverlik, hoşgörü, adil olma, yardımseverlik, aile birliğine önem verme gibi değerlere sahip bireyler toplumların sağlıklı bir süreç içerisinde devamlılığını sağlaması adına önemlidir. Bu ise ancak plan program dahilinde ilerleyen bir eğitim sistemi ile mümkündür.

Ülkemizde de sahip olduğumuz değerlerin bireylere küçük yaşlardan itibaren aktarılmasına önem verilmiş, eğitim programcıları Türkçe Öğretim Programında bu değerlere yer vermişlerdir. Türkçe Öğretim Programında yer alan bu değerler İlkokul Türkçe ders kitaplarına sistematik olarak yayılmış, temalar içerisinde doğrudan ya da dolaylı olarak yerini bulmuştur. Öğretim Programları ve Türkçe ders kitaplarının yanı sıra bireylere küçük yaşlarda değerlerin kazandırılmasında etkili olan, hatta rol model olan öğretmenlerle de görüşme yapılarak desteklenen bu çalışma uzun uğraş ve gayretlerin sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışma esnasında oldukça dikkatli, özenli davranılmış; tüm gayretlere rağmen birtakım eksikliklerin olabileceği düşünülerek çalışma eleştiriye açık hale getirilmiştir.

Bu zorlu süreçte her türlü yardımı ve desteği benden esirgemeyen, ihtiyaç duyduğum her zaman yanımda olduğunu bildiğim kıymetli hocam ve tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Berfu KIZILASLAN TUNÇER'e, lisansüstü eğitim sürecine dahil olma kararı almam konusunda fikirlerimi etkileyen dedem merhum Mustafa ŞAHİN ve pek kıymetli hocam Prof. Dr. Çavuş ŞAHİN'e, araştırma sürecindeki yaşadığım talihsizliklerde her daim yanımda destek olan Mert AYDOĞAN'a, verilerin toplanması aşamasında desteğini esirgemeyen Ahmet ATASOY, Ebru ATASOY çiftine, beni motive eden sevgili arkadaşım Ayşegül DÜNDAR'a, Sema BERBER'e ve Ayşe Gül KEYA'ya, maddi ve manevi yardımlarını her an hissettiğim, üzerimdeki emeklerini ödeyemeyeceğim, her daim başarılı olacağıma inanan biricik AİLEM'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kevser DÖKME

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden

İncelenmesi

Kevser DÖKME

Özet

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durumlarla pek çok farklı şekillerde karşılaşabiliriz. Herhangi bir kişi, topluluk, mekan ya da kurum üzerinde araştırma yapılacak durumlara örnek oluşturabilir. Nicel ya da nitel yöntemler kullanılarak durum çalışması yapılabilir. İki yöntemle ortaya koyulan durum çalışmasının hedefi de ele alınan duruma dair sonuçlara erişmektir. Yani ele alınan duruma yönelik etkenler (kişiler, olaylar, süreçler, ortam vb.) bütüncül bir anlayışla araştırılır ve o durumla etkileşimlerine yoğunlaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Yıldırım ve Şimşek (2018) durum araştırmalarında çoğunlukla birkaç farklı veri toplama yönteminin kullanıldığını ifade ederler. Bu çalışmada ilkökul Türkçe ders kitaplarında bulunan öyküleyici metinlerin yer verdiği değerler doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Ayrıca araştırmacının hazırlamış olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla 17 sınıf öğretmenin değerlere ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu Gaziantep ilindeki merkeze bağlı Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, Mevlana İlkokulu, 25 Aralık İlkokulunda görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmuştur. Öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular sorulmuş, yanıtlar ses kaydına alınmış ve not tutulmuştur. Öğretmenlere uygulanan görüşme formundan elde edilen yanıtlar analiz edilirken her soru için bir kod oluşturulmuş ve yanıtlar benzerlik durumlarına göre temalaştırılmıştır. Analiz edilen veriler, bulgulara dayalı olarak yorumlanmıştır. Değerler eğitime yönelik uygulamalardan sonra öğretmenlerin tamamı, öğrencilerin büyük bir kısmında, özellikle küçük yaş gruplarında, değişiklik olduğunu belirtmişlerdir. Görüşme sonucuna göre öğretmenlerin, okulda ve toplumda yaşanan şiddet

olayları gibi çeşitli sorunların yalnızca okulda verilen değerler eğitimi ile önlenemeyeceği görüşüne sahip oldukları, ailenin de işe koşulması gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca değerler eğitiminde yer alan değer ifadelerinin soyut olması ve değer öğretiminin küçük yaşlarda (çocukların soyut kavram ve ifadeleri henüz tam olarak anlamlandıramadığı dönemde) daha etkili olması tezatlığının, değerlerin öğretimini zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Değerler eğitimi üzerine yapılan bir diğer çalışmaya göre değer eğitiminin ilkökul yıllarında daha etkili olduğudur (Coşkun, 2011). İlkokul Türkçe ders kitapları incelendiğinde öyküleyici metinlerin doğrudan ya da dolaylı olarak hem kök değerler hem de alt değerlere sıklıkla yer verilerek küçük yaşlardan itibaren bireylere değerlerin kazandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Kılıç (2002) eğitimin, insanların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor anlamda gelişim ve değişimlerini ifade ettiğini açıklar. Fakat zamanla eğitim faaliyetlerinin bilişsel ve psikomotor beceriler üzerinde durmuş olduğunu, duyuşsal beceri alanlarının göz ardı edildiğini belirtir. Değerler eğitimi ise duyuşsal alanın önemli bir basamağını temsil eder. Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre İlkokul Türkçe ders kitaplarının, öyküleyici metinler aracılığıyla 10 kök değere (sevgi, saygı, sorumluluk, öz denetim, vatanseverlik, dostluk, yardımseverlik, adalet, sabır, dürüstlük/doğruluk) az ya da çok yer vererek bireylerin duyuşsal yönden gelişimine önem verdiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe dersi, değerler, değerler eğitimi, ilkökul

Investigation of Narrative Texts in Turkish Textbooks in Terms of Values

Kevser DÖKME

Abstract

In this research, one of the qualitative research methods was used. We can come across situations in many different ways. Any person, community, space or institution can be an example of the situation to be researched. Case studies can be conducted using quantitative or qualitative methods. The aim of the case study is to reach conclusions about the situation. In other words, factors related to the situation (people, events, processes, environment, etc.) are investigated with a holistic understanding and their interaction with that situation is intensified (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Yıldırım and Şimşek (2018) state that several different data collection methods are mostly used in case studies. In this study, the values of narrative texts in primary school Turkish textbooks were examined by document analysis method. In addition, the opinions of 17 classroom teachers about the values were given through the semi-structured interview form prepared by the researcher.

The study group of the study consisted of classroom teachers working in Gazi Mustafa Kemal Primary School, Mevlana Primary School and 25 Aralık Primary School in Gaziantep. The questions were asked to the teachers in the semi-structured interview form, the answers were recorded and recorded. While analyzing the answers obtained from the interview form applied to the teachers, a code was created for each question and the answers were themed according to similarity situations. The analyzed data were interpreted based on the findings. After the practices for values education, all teachers stated that there was a change in the majority of students, especially in the younger age groups. According to the results of the interview, it was determined that teachers had the opinion that various problems such as violence in school and society cannot be prevented only by values education given in the

school and that the family should be employed. In addition, it is concluded that the value expressions in values education are abstract and that the value teaching is more effective at a young age (when children cannot fully understand abstract concepts and expressions) makes the teaching of values difficult.

According to another study on values education, value education is more effective in primary school years (Coşkun, 2011). When the primary school Turkish textbooks were examined, it was seen that both the root values and the sub-values were directly or indirectly included in the narrative texts and it was tried to gain values for individuals from a young age. Kılıç (2002) explains that education refers to the development and changes of people in cognitive, affective and psychomotor sense. However, in the course of time, he states that educational activities have focused on cognitive and psychomotor skills and that affective skills are ignored. Values education represents an important step in the affective field. According to the findings obtained from this research, the primary school Turkish textbooks, by means of narrative texts, give 10 place values (love, respect, responsibility, self-control, patriotism, friendship, benevolence, justice, patience, honesty/ truthfulness) to the individuals' affective aspects. development was observed.

Key Words: Turkish lesson, values, values education, elementary school

İçindekiler

Önsöz.....	iii
Özet.....	v
Abstract.....	vi
Tablolar Listesi.....	xii
Kısaltmalar Listesi.....	xiv
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Problem Cümlesi.....	2
Alt Problemler.....	2
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi.....	3
Sınırlılıklar.....	4
Varsayımlar.....	4
Tanımlar.....	4
Bölüm II: Alanyazın.....	5
Kavram ve Terimler.....	5
Değerin Tanımı	5
Değerlerin Sınıflandırılması.....	12
Spranger'e göre değerlerin sınıflandırılması.....	12
Rokeach'a göre değerlerin sınıflandırılması.....	13
Amaç değerler.....	13

<i>Araç değerler</i>	14
Schwartz'a göre değerlerin sınıflandırılması.....	14
Değerler Eğitimi.....	19
Ahlak Eğitimi.....	22
Değerler Eğitiminin Tarihi Gelişimi.....	23
Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	25
Telkin etme yaklaşımı (değerlerin doğrudan öğretimi)	26
Ahlaki gelişim yaklaşımı.....	27
Değerleri belirginleştirme yaklaşımı (değer açıklama)	28
Eylem / davranış öğrenme yaklaşımı (action learning)	30
Değer analizi.....	31
Değerler Eğitiminin İşlevi ve Önemi.....	33
Değerler Eğitimi ve Aile.....	35
Türkçe Dersi ve Değerler.....	38
Okulda Değerler Eğitimi.....	43
Değerlerin Aktarımında Öğretmenin Rolü.....	45
Değerler Sistemine Bilim Dallarının Bakışı.....	50
Sosyoloji perspektifinden değerler.....	50
Felsefe perspektifinden değerler.....	52
Psikoloji perspektifinden değerler.....	55
Değerler Eğitiminde Medya.....	56

Demokrasi ve Değer İlişkisi.....	57
Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarında Değerler.....	58
Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler.....	59
Öğretim Programının Amaçlarında Değerler.....	60
Öğretim Programının Perspektifinde Değerler.....	60
Değerlerimiz.....	61
Türkçe Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları.....	62
Bölüm III: Yöntem.....	64
Araştırma Modeli.....	64
Çalışma Grubu.....	64
Katılımcıları Demografik Özellikleri.....	68
Veri Toplama Araçları.....	67
Verilerin Toplanması.....	68
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	68
Bölüm IV: Bulgular	70
Doküman Analizi.....	70
İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden analizi.....	71
<i>İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi.....</i>	<i>71</i>

<i>İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi.....</i>	<i>81</i>
<i>İlkokul 3. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi.....</i>	<i>93</i>
<i>İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi .....</i>	<i>104</i>
<i>Öğretmen görüşmelerinden elde edilen bulguların analizi.....</i>	<i>126</i>
<i>“Değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?” sorusunun analizi.....</i>	<i>140</i>
<i>“Değerler eğitimine yönelik uygulamalarınızdan sonra öğrencilerde değişiklik oluyor mu? Nasıl?” sorusunun analizi.....</i>	<i>131</i>
<i>“Değerler eğitimine yönelik uygulamalarınızda ne tür sorunlar yaşıyorsunuz? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz, çözemediğiniz sorunlar nelerdir?” sorusunun analizi.....</i>	<i>134</i>
<i>“Okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları gibi çeşitli sorunların değerler eğitimi ile önlenebileceğini düşünüyor musunuz? Niçin?” sorusunun analizi.....</i>	<i>136</i>
<i>“Sizce değerler eğitimindeki değer kavramı sizin değer anlayışınızla uyuyor mu?” sorusunun analizi.....</i>	<i>139</i>
<i>Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....</i>	<i>143</i>
<i>Tartışma.....</i>	<i>143</i>
<i>Sonuç.....</i>	<i>146</i>

Görüşmeden elde edilen sonuçlar	147
Doküman analizinden elde edilen sonuçlar	148
Öneriler.....	151
Kaynakça.....	153
Ekler.....	161

Tablolar Listesi

Tablo 1: Sprancer'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	12
Tablo 2: Schwartz'a göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	15
Tablo 3: Öğretmenlerin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	65
Tablo 4: Öğretmenlerin Kıdem Yılları Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	65
Tablo 5: Öğretmenlerin Eğitim Verdiği Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	66
Tablo 6: Katılımcıların Görev Yaptığı İlkokullar.....	67
Tablo 7: İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Dağılımı.....	71
Tablo 8: İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Dağılımı.....	81
Tablo 9: İlkokul 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Dağılımı	93
Tablo 10: İlkokul Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Dağılımı	105
Tablo 11: Değerler Eğitiminin Amaçlarını Kazandırmaya Yönelik Öğretmenlerin Uygulamalarındaki Dağılım.....	127
Tablo 12: Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamalardan Sonra Öğrencilerde Oluşan Değişiklikler.....	132
Tablo 13: Öğretmenlerin Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamalarında Yaşadıkları Sorunlar.....	134
Tablo 14: Okulda ve Toplumda Yaşanan Şiddet Olayları Gibi Çeşitli Sorunların Değerler Eğitimi ile Önlenip Önlenemeyeceğine Dair Görüşler	137

Tablo 15: Değerler Eğitimindeki Değer Anlayışı ile Öğretmenlerin Değer Anlayışının Uyuşup Uyuşmadığına Dair Görüşler	140
--	-----

Şemalar Listesi

Şema:1 Schwartz'ın Değer Sınıflandırmasının Şeması.....	16
---	----

Kısaltmalar Listesi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TTKB :Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

Bölüm I: Giriş

Problem Durumu

Giderek farklılaşan iktisadi ve sosyokültürel faktörler, çeşitli yayın organları ve sanayileşme sosyal yaşam ilkelerinin de değişmesine neden olmaktadır. Sosyal yaşam ilkelerinin bu faktörlere bağlı olarak zaman içerisinde farklılaşması, dünyayı daha huzurlu ve yaşanabilir kılan sevgi, hoşgörü, yardımseverlik, doğruluk, adalet, dürüstlük, sorumluluk, vatanseverlik gibi değerlerin göz ardı edilmesine neden olmuştur. (Dilek, 2017). Bu değerlerin göz ardı edilmesi, zaman içerisinde toplumda ciddi sorunlar doğmasına neden olur. Günümüz toplumlarında giderek artan kötü alışkanlıklar (sigara, alkol kullanımı vb.), suç, şiddet, insanların kendilerine veya çevresindeki insanlara zarar verme eğilimleri, ahlak problemleri, iş ahlakında düşüş ve çağın getirdiği olumsuz durumlar toplum içerisinde düzensizliğe neden olmaktadır. Bununla birlikte sevgi, saygı, hoşgörü, yardımlaşma, empati, eşitlik, adalet, dürüstlük, sorumluluk bilinci gibi birçok manevi, kültürel ve insani değerlerin; edinilmesi, korunması ve insanların çocukluk dönemlerinden itibaren bunu kendi yaşamlarına geçirerek içselleştirebilmeleri toplum yapısında meydana gelebilecek birtakım sıkıntıları önlemesi açısından çok önemlidir. Bunu önlemek ise ancak eğitim ile mümkündür.

Ülkemizde gerek eğitim sistemi içerisinde gerek sosyal hayatın içerisinde insanî, manevî, sosyal ve milli değerlere önem verilmekte; huzurlu, sağlıklı, refah bir toplum yapısının sağlanması ve devamlılığı için öğrencilere küçük yaşlardan itibaren değerler eğitimi verilmektedir. Türk (2009), değerler eğitimi açısından bakıldığında eğitimin temel maksadının, bireylerin ve toplumların kendi kültürlerini tanımlarına yardım ederek, refaha ve mutluluğa ulaşmalarına ışık tutmak olduğunu ifade eder.

Şen (2007), değer öğretiminin okullarda bir plan ve program eşliğinde yapıldığını, değerleri içeren hedefleri kazandırmak maksadıyla bir rota çizilmesi gerektiğini ifade eder. Değerlerin bireylere kazandırılması esnasında bir yöntem, bir sistem belirlenmediği takdirde

başarı elde edilemeyeceğini belirtir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, değerler eğitimin amacına ulaşması için plan program dahilinde sistematik olarak verilmesi gerekmektedir. Bu da Öğretim Programlarının uygulama alanı olan ders kitapları ile mümkündür. İçerdiği değerler incelendiğinde, Türkçe dersinin değer öğretimi konusunda büyük bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkemizde de yukarıda sözü edilen problemlerin önlenmesi adına bu çalışmada, değerler eğitiminin önemli bir bölümünü üstlenme sorumluluğunu gösteren İlkokul Türkçe ders kitapları içerdiği değerler yönünden incelenmiş, elde edilen sonuçlar öğretmen görüşleri ile desteklenmiştir.

Problem Cümlesi

İlkokul 1-4. sınıflar arası Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde bulunan değerler nelerdir ve sınıf öğretmenlerinin bu değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?

Alt Problemler

1. İlkokul 1-4. sınıflar arası Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde bulunan değerler nelerdir?
2. Sınıf öğretmenleri, öğrencilere değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik ne tür uygulamalar yapmaktadırlar?
2. Sınıf öğretmenleri değerler eğitimine yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerde değişiklik oluştuğunu düşünmekte midir?
3. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik uygulamalarda yaşadıkları sorunlar nelerdir?
4. Sınıf öğretmenleri okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları ile ilgili sorunların değerler eğitimi ile önlenebilir olması konusunda ne düşünmektedir?

5. Değerler eğitimindeki değer kavramı ile sınıf öğretmenlerinin değer kavramları uyuşmakta mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı İlkokul Türkçe ders kitaplarında bulunan öyküleyici metinlerde yer verilen kök değerlerin hangi düzeyde bulunduğunu belirlemek ve bu değerlere ilişkin öğretmen görüşlerini almaktır.

Araştırmanın Önemi

Yapılan bu araştırma;

1. Türkçe Öğretim Programı dikkate alınarak hazırlanan İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki öyküleyici metinlerin içerdikleri değerlerin ortaya koyulması açısından,
2. Türkiye’de Sınıf öğretmenlerinin öğrencilere değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik yaptıkları uygulamaların ortaya koyulması açısından,
3. Değerler eğitime yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerde değişiklik olup olmadığının saptanması açısından,
4. Öğretmenlerin, değerler eğitime yönelik uygulamalarda yaşadıkları sorunların ortaya koyulması açısından,
5. Okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları ile ilgili sorunların değerler eğitimi ile önlenip önlenemeyeceğinin ortaya koyulması açısından,
6. Öğretmenlerin kendi değer anlayışının ortaya koyulması açısından önemlidir.

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı eğitim programları bünyesinde, bireylere sosyal değerleri kazandırmak maksadı ile planlanmış ayrı bir müfredat bulunmamaktadır. Yeni gündeme alınan bu konu, bugüne kadar kurumların kendi inisiyatiflerine göre belirledikleri değerlere ilişkin kendi geliştirdikleri yöntemlerle verilmeye çalışılmıştır (Dörtel, 2013). MEB

ilk olarak 8 Eylül 2010 tarihinde İlk Ders Değerler Eğitimi Genelgesi ile bu konunun önemine dikkat çekmiştir.

Eğitimde gelişim bir bütündür ilkesinden hareketle bireyler bilişsel, duyuşsal ve psikomotor açıdan gelişim gösterirler. Yalnızca bilişsel gelişime, bilgiye önem veren bir eğitim anlayışı yetersiz kalacak ve topluma yansımaları olumsuz olacaktır. Değerler eğitimi içine alan duyuşsal gelişim, bireyin toplumla olan iletişimini etkileyecek ve ondan etkilenecektir.

Eğitim, sistemin içerisine giren tüm bireyleri en iyi şekilde donatmayı hedefler. Bireyi bütünsel olarak bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerin kazandırılması doğrultusunda geliştirir. En iyi bilinç ve karaktere sahip olma becerisi de eğitimin duyuşsal hedefleri arasında önemini korumaktadır (Selçuk, 2016). Bu ise bazı değerlerin bireylere kazandırılması ile mümkündür.

Teknolojinin gelişmesi ve kullanım alanlarının genişlemesiyle birlikte hızla değişen dünyada, yaşam koşullarının da değişmesiyle birlikte birtakım kurallar değişmekte, insani değerler yitirmekte ve insanlar arasında, hatta toplumlar arasında iletişim problemleri yaşanmaktadır. Bu değerlerin yitirilmesinin önüne geçilmesi ise ancak değerler eğitimi ile mümkün olacaktır.

Bu çalışmanın önemi, bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılmasının amaçlandığı, ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan değerlerin incelenerek bu alanda daha sonra yapılacak olan araştırmalara ışık tutacak olmasıdır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma, Gaziantep il merkezindeki devlet okullarında çalışan 17 sınıf öğretmeni ile ses kaydı eşliğinde yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla ulaşılan verilerle sınırlıdır.

2. Araştırma Türkçe öğretim programında bulunan 10 kök değer ile sınırlıdır. Bu değerler şunlardır: Dostluk, adalet, öz denetim, dürüstlük, saygı, sabır, sorumluluk, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik.

Varsayımlar

Bu araştırmada sınıf öğretmenleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin görüşme formunda bulunan sorulara içtenlikle cevap verdiği varsayılmıştır.

Tanımlar;

Araştırma sürecinde yararlanılan ve manası çalışma kapsamına uygun bir şekilde verilen tanımlar şunlardır:

Değerler: Türkçe ders kitaplarında bulunan ve eğitim faaliyetleri içerisinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler.

Değerler Eğitimi: Toplum tarafından benimsenen davranışların eğitim yoluyla öğrencilere aktarılması.

Bölüm II: Alanyazın

Bu bölümde “değerler” ve “değerler eğitimi” ile ilgili kuramsal bilgilerle birlikte bu bağlamda yapılan çalışmalar yer almaktadır.

Kavram ve Terimler

Değer, Değerler Eğitimi

Değer

Son yüzyıllar göz önüne alındığında sosyal bilimlerin karşı karşıya kaldığı en önemli problemler arasında değerler gösterilmektedir. Değerler; sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi pek çok bilim tarafından çalışma konusu olarak ele alınmaktadır. Toplumbilimciler, antropologlar, sosyal psikologlar ve psikologlar bu dalda araştırması olan bilim insanları içerisinde yer almaktadır. Yakın dönemlerde pek çok farklı kültürü ele alan psikologlar da değerleri inceleyen ve irdeleyen bilim insanları arasında gösterilmişlerdir. Değerler üzerine günümüze dek pek çok çalışma yapıldığını bilsek dahi değerlerin net tanımla neyi içerdiğine ilişkin kesin bir tablo çizmemiz güçtür. (Bacanlı,1992; Bacanlı, 2002; Mehmetoğlu, 2006: akt. Dilmaç 2007).

Pek çok farklı disiplin tarafından işlenen değerler konusu, bu kavramın tanımlanmasını epey zorlaştırmaktadır. Değerleri ele alan bilimlerin hemen hepsi değer kavramının kendine ait boyutlarını konu etmiş, diğer boyutları ile ilgilenmemiştir. Bu sebeplerle eksik ve yarım kalan değer kavramı üzerinde mutabık olunacak bir tanımlama yapılamamıştır (Güngör, 1983'ten akt. Dilmaç, 2007).

Toplumlar, varlığını ve sürekliliğini destekleyen kültür ve değerleri birlik ve beraberliğini korumak adına yeni nesillere aktarmak ister. Sevgi, saygı, vatanseverlik, öz denetim, yardımseverlik gibi tüm bu değerleri benimseyen bireylerin daha istikrarlı ve düzenli bir yaşam içerisine girerek sağlıklı iletişim becerileri edineceği söylenebilir. İnsanlığın ortak

mirası konumunda olan değerleri bireylere benimsetmede etkin bir rol oynayan okul, iyi yurttaşlar yetiştirmek ve bu sayede toplumun sürekliliğini sağlamak adına büyük bir sorumluluk üstlenmektedir. Tüm bu yüksek hedeflere ulaşmak, eğitim faaliyetlerinin mutfağı olan okullarda bireylere değerlerin kazandırılıp davranış haline getirmelerini sağlamakla mümkündür (Belet ve Deveci, 2008).

Sosyal bilimcilere ilk kez Znaniecki aracılığıyla kazandırılan değer kavramı Latince “kıymetli olmak” yahut “güçlü olmak” manasındaki “valare” kelimesinden gelmiştir (Bilgin, 1995’ten Akt. Keskinoğlu, 2008). Rokeach’a (1973) göre değerler; davranışlara yol gösteren ama zaruri olarak onu gerektirmeyen, fikirler, nesnelere, davranışlar vb. durumlar konusunda duyusallık taşıyan düşüncelerdir. Rokeach’tan (1973) sonra Schwartz ve Bilsky (1987, 1990) değerlerin alanyazında tanımlanan niteliklerini de göz önünde bulundurarak bir tanımlama yapmışlardır. Buna göre değerler:

- a) İnançlar ve fikirlerdir,
- b) davranış ve hedeflerle ilintilidirler,
- c) Durumların ötesindedirler,
- d) olayların ve davranışların tercihine ve farklılaşmasına önderlik yaparlar ve
- e) önem dereceleri dikkate alınarak sıralanırlar.

Değerler bireylerin yaşam felsefelerinin ana unsurlarındandır. Kişinin yaşam felsefesini, hayata dair görüşlerini benimsediği değerler sisteminde bulmak mümkündür. Değerler sistemi bizim yaşamımızı yönlendirir, davranışlarımıza rehberlik eder ve kişilik bütünlüğümüzü inşa etmede bizlere yardım eder (Rokeach, 1973: Akt. Arslan ve Tunç, 2013). Schwartz değerleri; olayları ve bireyleri değerlendirmek, davranışlarına yön vermek ve bu davranışların herkes tarafından kabul görmesini sağlamak için kullandıkları bir kıstas olarak görür (akt. Keskin, 2008).

Değerler benzersiz kişisel yaşantılar sayesinde ve sosyal yaşam içerisindeki topluluklar aracılığıyla kazanılır (Schwartz, 1994, s. 21: Akt. Arslan ve Tunç, 2013). Değerlerin yalnızca bireysel değil, toplumsal işlevleri de vardır. Bireyler arasındaki ilişkileri düzenlemede, toplumun kültürel yapısını inşa etmede, sosyalleşme sürecinin ve bununla birlikte eğitsel süreçlerin devamını sağlamada değerler başat faktörlerdir (Arslan ve Tunç, 2013).

Değer; değerlendirilen, kıymetli olduğuna kanaat getirilen ve istendiği düşünülen tüm iyi şeyler demektir (Kılıç, 1996'dan aktaran Tokdemir, 2007). Dilmaç ve Ulusoy (2006) ise değer kavramını, bir şeyin önemini ifade etmeyi sağlayan soyut kıstas, bir şeyin ederi, kıymetli olması, yararlı ve yüksek özellik şeklinde açıklamıştır. Değerler bizim kötü davranışlarımızı önleyen, zihinsel içerikler ve inanışlardır (Bolay, 2011'den Akt. Kantar, 2014). Değer aynı zamanda literatürde davranış ve tutumlarla ilgili çalışmalarda bağımsız değişken iken kişilik, kültür ve toplum ile ilgili çalışmaların önemli bir bağımlı değişkeni konumundadır (Lyons, 2003'ten Akt. Balcı ve Yelken, 2010). Değerler, kişiler veya toplumca kabul gören birleştirici unsurlardır. İnsanların toplumsal gereksinimlerini giderir ve kişilerin iyiliği için faydalı olduğu düşünülen ölçütler; bilinç, heyecan ve duyguları da içine alan hükümler ve kişilerin düşünce dünyalarında yer alan ve davranışa yön veren güdülerdir (Özgüven, 1994'ten Akt. Selek 2014). Öncül (2000: 281) değeri "*geniş anlamda, bir varlığa, objeye, veya faaliyete; ahlaki, ruhsal yahut sosyal yönden veya sanatsal yönden atfedilen ölçü ya da yüksek nitelik derecesi*" şeklinde açıklamaktadır. Bununla birlikte, değer kavramına dair yaptığı açıklamalar şöyledir:

Değerler, karar almamıza yardım eden, davranışlarımızı şekillendiren, görüşlerimizi etkileyen inançlar sistemimizdir (Emiroğlu, 2011). En geniş manasıyla değerler; bir toplumun bütünlüğü ve sürekliliğini korumak için çoğunluk tarafından gerekli ve doğru olarak görülen kurallar ya da inançların tümü biçiminde tanımlanabilir (MEB, 2009). Değerler birey ya da

grupların toplum içinde ideal saydığı davranışlarla kendine yer bulduğu davranış biçimleridir (Doğan, 2004: akt. Tokdemir, 2007). Çağlar (2005) değerleri; kişilerin tutumlarında, zihinsel süreçlerinde ve hareketlerinde ölçüt sayılan yaşayış biçimi şeklinde ifade edilebileceğini belirtmektedir (Dilmaç, 2007). Değer; neyin iyi ya da kötü olduğuna dair benimsediğimiz ya da inandığımız doğrulardır. Değerler bize toplumsal hayattaki insan ilişkilerinde nasıl davranışlar sergilememiz gerektiğine dair ipuçları verir, iyi insan olma hedefimiz doğrultusunda bizlere yol gösterici olma özelliği üstlenir (Hökelekli, 2006: Akt Tokdemir, 2007). Her toplumun kendi kültürünü oluşturan birtakım fikirler, kurallar ve inançlar mevcuttur. Bu fikir, kural ve inançların her biri bir değerdir (Ülken, 1967: Akt. Keskinoglu, 2008). Değerler, farklı birtakım durum ve bağlamlar için geçerlidir. Örneğin, itaat etme değeri, okulda veya işte, dostlarımızla, ailemizle ya da ilk kez karşılaştığımız bireylerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir. Değerler, davranışların, bireylerin ve olayların seçim ya da değişimini yapılandıran davranış haritalarıdır. Değerler, içerdikleri anlama ilişkin kendi içlerinde düzenlenirler. Düzenlenmiş bir değerler şeması, değer önceliklerini belirten bir dizge meydana getirir. Toplumlar ve kişiler sahip oldukları değerler sistemiyle tasvir edilebilirler. Bununla birlikte zamanla değişen ihtiyaçlar, değerlerin de değişmesine neden olabilir (Kağıtçıbaşı, 2004: Akt. Keskinoglu 2008). Değer kavramı, Powney ve arkadaşları (2004) tarafından üç kavramsal boyutta incelenmiştir:

- Değerler, inancın ahlaki ve dini boyutlarını kapsar. Değerler, aynı zamanda hayatımızın nasıl sürdürdüğümüz, düzene koyduğumuz ve yaşantılar edindiğimizle alakalı farklı görüşlerle ilgilenir.

- Değerler düşünsel yapımız, duygu ve eylemlerimizle ilgili olabilir.
- Değerler temel ve bağlamsal olarak iki farklı düzeyde ifade edilebilir.

Temel değerler, tüm insanlığın kabul ettiği ortak değerler olarak düşünülebilir; bağlamsal değerler ise, belirli durumları içeren eylemleri konu alan ve o konuyla alakalı bilgiler sunan değerlerdir (Akt. Çiftçi, Karapazar, Kurnaz, 2013).

Temel ya da bağlamsal değerlerin –sınırlandırılmamak suretiyle- önemli görülen sekiz noktası belirtilmiştir: şefkat, dürüstlük, başka bireylerin farkına varma, merhamet, itaat ve uyma, sorumluluk, görev, hürmet. Toplumunu oluşturan insanlarla bir arada olmayı gerektiren bu temel değerler, karakteri inşa eden evrensel nitelikteki değerlerdir (Heenan, 2007: Akt. Çiftçi, Karapazar, Kurnaz, 2013). Aspen Konferansı'nda da değerler şu şekilde ifade edilmiştir: güvenilirlik, sorumluluk, hürmet, adil olma ve normlara uyma, özenli olma ve ilgilenme, vatandaşlık bilinci ve yurttaşlık erdemi (Akin ve diğerleri, 1995: Akt. Çiftçi ve diğerleri, 2013). Kuçuradi (1971) davranış biçiminin bir değer olmadığını, tek başına bir davranışın soyut olarak değerlendirilemeyeceğini ve değerlerin soyut kavramlar olmadığını ifade etmiştir.

Günümüze dek insanlar deneyimleri ve düşünce sistemi ile edindiği değerlere tutunmuştur. Bu değerler dünyayı yaşanılır ve anlamlı yapan şeylerdir ve bununla birlikte hayatı düzene koyma özelliği vardır. Toplumsal hayatın bir paçası olan kurallar bütününe uymak bir mecburiyettir. Sosyal yapının korunması ancak değerler sisteminin kabulü ve sürdürülmesi ile mümkündür. Ahlak bireyin tüm etkinlikleriyle ilgilidir. İnsanın yer aldığı her şeyde ahlaka dair unsurlar vardır. Ahlak, insanlara ait bir değerdir, tüm insanlığın ortak mirasıdır. Toplumsal ve bireysel problemlerin çözümü ancak değerlerin içselleştirilip hayata yansıtılması ile gerçekleşir (Ceylan, 2018). Yaylacı (2015) değerler eğitiminin evrensel değerler ve dini eğitimin harmanlanması ile ortaya çıkacak bir tür kurtarıcı olarak sunulduğunu belirtir.

Görüldüğü üzere değer kavramının ne olduğu ve ne olmadığı, sınırlarının belirlendiği birçok farklı tanımlı literatürde mevcuttur. Bu tanımlardan hareketle değerin, bireylerin iyiliği

için ve kişiler arasındaki iletişimin olumlu olması için bireylerin inandığı ve taşıması gereken birtakım insani nitelikler olduğu söylenebilir.

Değerlerin literatürde yer alan farklı pek çok tanımı olmasına rağmen asıl önem taşıyan konu, bu değerlerin yaşama transfer edilmesidir. Değerlerin benimsenmesi; algılanmasına, hayata yansıtılması için teşvik edilmesine ve bireyin kendi değerlerini kendisinin oluşturmasına bağlıdır (Grusec ve Goodnow, 1994: Akt. Çiftçi vd., 2013).

Kuçuradi (1971) objenin değerinin, bireyin ona atfettiği bir şey olduğunu; birey yahut değerlendirme zamanı değiştikçe, o nesnenin değerinin de değişebileceğini ifade eder.

Birey, var oluşu gereği pek çok şeyi değerlendirme çabası içerisinde. Bu değerlendirme işlemini ise farklı biçimlerde yapar: değerlendirilen nesnenin ya da değerlendiren kişinin kendi değer yargıları ya da değerler sistemi. Yapılan bu değerlendirmeler, bireyin yaşantılarına dayanır. Böylece değerlendirme kimi zaman değerlendirilen şeyin yapısal özelliği kimi zamansa değerlendirenin görüşüne bağlıdır (Kuçuradi, 2010: 7'den akt. Yıldırım, 2015).

Değerlerin Sınıflandırılması

Spranger, Rokeach, Schwartz gibi değerler eğitimi üzerine çalışma yapmış olan birçok farklı araştırmacı, daha kolay incelenmesi açısından değerleri sınıflandırmıştır. Bu bölümde farklı araştırmacıların değerleri içeren sınıflandırmaları bulunmaktadır.

Spranger'e göre değerlerin sınıflandırılması. Spranger 1928 yılında altı temel değer kategorisi oluşturmuştur (Güngör, 2000: akt. Tokdemir, 2007). Bunlar: teorik (bilimsel), estetik, siyasi, ekonomik, dini ve sosyal değer kategorileridir. Bu değer kategorileri ilerleyen dönemlerde Alport ve diğer araştırmacıların katılımı ile ölçek haline getirilmiştir. Tablo 1 (Akt. Emer, 2014).

Tablo 1

Sprancer'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Sprancer'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması	
Bilimsel Değer	Bilgiyi, hakikati, eleştirel düşüncüyü ve muhakeme gücünü önemli bulur. Bilimsel değerleri edinen birey eleştirci, deneysel, entelektüel ve akılcıdır.
Ekonomik Değer	Faydalı ve uygulanabilirliği önemli bulur.. İktisadi değerlerin yaşamda önemli olduğunu ifade eder.
Estetik Değer	Uyumu, simetriyi ve biçimi önemli bulur. İnsan, yaşamı çeşitli olaylarla algılar. Toplumsal yaşam için sanat bir zorunluluktur.
Sosyal Değer	Diğer insanları sevmek, onlara karşı yardımsever olmak ve bencillik etmemek esastır. İnsan sevgisi en yüce değerdir. Bu değeri benimseyen bireyler insanlara sevgilerini gösterirler. Bencillik etmezler. Kibar ve sevecendirler.
Politik Değer	Her şeyden üstün kişisel güç, ün ve etki vardır. Asıl olan güç ile alakalıdır.

Dini Değer

Kainatı bütünsel olarak algılar ve kendini bu bütünlüğe bağlar. Din için dünyaya ait şeylerden vazgeçer.

Güngör (2000) verilen bu değerlere ahlaki değerleri de ilave etmiştir. Doğru ve dürüst davranma, hoşgörüye sahip olma, yardımlaşma değerleri ahlaki değerler şeklinde ifade edilmiştir. Değerlerin çoğu birbiriyle ilintilidir ve kesin surette birbirlerinden ayrılması olanaksızdır. Herhangi değer, yukarıdaki değer kategorilerinden bir veya birkaçı ile ilişkili olabilir. Örneğin, empati hem sosyal, hem ahlaki değerler arasındadır (Akt. Tokdemir, 2007).

Rokeach'a göre değerlerin sınıflandırılması. Rokeach ise değerleri iki ana boyutta ele almıştır: Amaç değerler ve araç değerler.

Amaç değerler. Amaç değerler; insanların hayatları süresince ulaşmayı hedefledikleri değerlere yönelik seçimleridir (Schermerhorn vd'den Akt. Atabey, 2014). Rokeach amaç değerleri; heyecan dolu hayat (esinlendiren, hareketli yaşam), rahat bir hayat (huzurlu bir yaşam), barışın sağlandığı bir ortam (savaşa ve çatışmaya uzak), başarı duygusu (kalıcı destek), güzellikler içinde bir hayat (sanat ve tabiat güzellikleri), aile güvenliği (sevdikleriyle ilgilenmek), eşitlik (birlik ve eşit fırsatlar), bağımsızlık (bağımsızlık, sınırlandırılmayan tercihler), mutlu olma (memnun olma), iç uyum (içsel denge), ulusal güvenlik (saldırılarından koruma), olgun sevgi (cinsel ve manevi yakınlık), haz (eğlenceli, dingin yaşam), kurtuluş (korunan ebedi yaşam), öz saygı (benlik saygısı), toplumsal kabul (saygı, takdir), gerçek dostluk (yakın arkadaşlık), bilgelik (yaşamın olgun bir anlayışı) olarak on sekiz ayrı kategoride ele almıştır (Rokeach, 1973'ten Akt. Atabey, 2014).

Araç değerler. Araç değerler ise; insanların erişmek istedikleri amaçlar için faydalandıkları araçlardır. Araç değerler, insanların sonuçlara erişmek için faydalandıkları toplumca kabul gören eylemleri temsil ederler (Nelson ve Quick'den Akt. Atabey, 2014).

Rokeach araç değerleri azimli (hırslı, çalışkan), geniş görüşlü (geniş fikirli), kabiliyetli (istidatlı, yetkin), temiz (düzenli, tertipli), neşeli (tasasız, mutlu), cesaretli (inançlarını savunan), bağışlayan (affedici), başkalarına faydası dokunan (başkalarının iyiliğini gözeten), dürüst (içten, hakikati savunan), yaratıcı (serüvenci, yapıcı, maceracı), bağımsız (kendine güvenen, özerk), entelektüel (akıllı, yansıtıcı, düşünceli), mantığını kullanan (tutarlı, dengeli), iyiliksever (şefkatli, merhametli), itaatkar (hürmetli, saygı gösteren), nazik (seviyeli, iyi huylu), sorumluluk sahibi (güvenilir, inanılır), iradeli (kontrollü, disiplinli) olarak on sekiz gruba ayırmıştır (Rokeach, 1973'ten Akt. Atabey, 2014).

Schwartz'a göre değerlerin sınıflandırılması. Schwartz, değerlerin evrensel yönüne özellikle vurgu yaparak, değerlerin üç farklı evrensel gereksinime cevap olduğunu belirtir. Bunlar, biyolojik bir varlık olarak duyulan ihtiyaçlar, sosyal uyumu sağlamak için gerekli olan ihtiyaçlar ile toplulukların varlığını idame ettirme ihtiyaçlarıdır. Schwartz'ın ifade ettiği on güdüsel değer temelinde bu ihtiyaçlar yatmaktadır (Cengelci, 2010'dan Akt. Yılmaz, 2015). Schwartz, Rokeach'ın değer sınıflamasını yeniden ele alarak şöyle tasnif etmiştir:

Tablo 2'de Schwartz'ın sınıflandırdığı değerler 9 grupta ele alınmıştır.

Tablo 2

Schwartz'a göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değer Grupları	Değerler
Güç (Power): Sosyal konum, bireyler ve otorite	Toplumsal güç sahibi olmak,

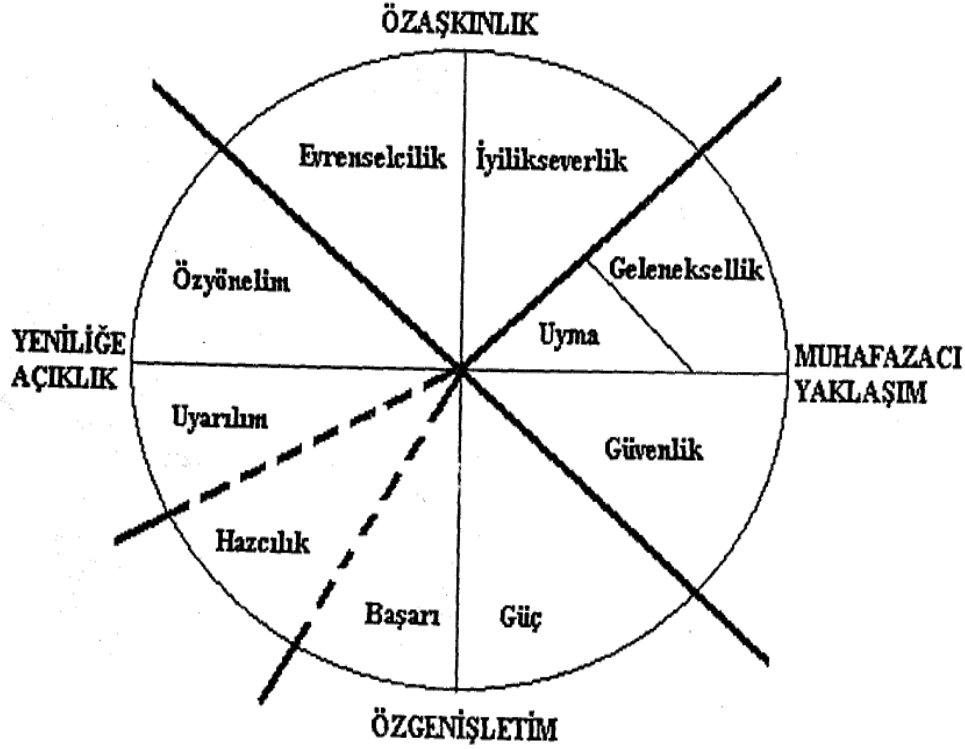
kaynaklar üzerinde denetim gücü.	varlıklı olmak, toplumdaki yerini koruyabilmek, kişiler tarafından kabul görmek.
Başarı (achievement): Sosyal standartları baz alan bireysel başarı yönelimi.	Başarı göstermek, güçlü olmak, azimli olmak, zekayı kullanmak, sözü geçen biri olmak.
Hazcılık (hedonism):Kişisel hazza ve zevke yönelim.	Zevk, yaşamdan keyif almak.
Uyarılım (stimulation): Yenilik ve heyecan isteği.	Cesaretli olmak, hareketli bir yaşam sürmek, heyecan veren yaşantılar edinmek.
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve davranışlarda özgürlük.	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, bağımsız olmak, kendi hedeflerini saptayabilmek, özgür olmak, kendine saygı duymak.
Evrenselcilik (universalism): Hoşgörü, anlayışlılık ve doğanın ve tüm insanların iyiliğini istemek.	Erdemlilik, geniş görüşlü olmak, toplumsal adalet, dünya barışını desteklemek, eşitlik, tabiatla iç içe olma, güzellik dolu bir yaşam, iç uyum, çevreyi koruma.
İyilikseverlik (benevolence): Yakınlarının iyiliğini isteme ve gözetme.	Yardımsöver olmak, dürüst olmak, affedici olmak, sadakat sahibi olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir yaşam, manalı bir hayat, alçak gönüllü olmak.
Geleneksellik (tradition): Dinsel töre veya kültüre hürmet ve bağlılık.	Tevazu göstermek, dindar olmak, hayatın getirdiklerini kabul, geleneklere bağlı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden uzaklaşmak), mahremiyet.
Güvenlik(Security): Toplumun mevcut ilişkilerinin ve bireyin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Milli güvenlik, sosyal nizamın devamını istemek, temiz olmak, iyiliğe iyilikle karşılık vermek, sadık olmak, sağlığını korumak.

Şema 1’de Schwartz’a göre değerlerin sınıflandırılması aşağıdaki şekilde şema halinde sunulmuştur:

Şema 1

Schwartz'ın değer sınıflandırmasının şeması

Schwartz değer kavramında bulunan ana değer grupları ve değer tipleri arasındaki ilişkilere dair şema (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: Akt. Aladağ, 2009).

Bu sınıflamaların dışında başka sınıflamalar da vardır. Ercan (2001) araştırmasında değerleri evrensel ve ulusal değerler şeklinde ele almıştır. Ercan'ın çalışmasında belirtilen ulusal değerler: devlet, millet, ordu, yurt, kahramanlık Cumhuriyet, dil, gelenek görenekler ile milli marş, bayrak ve milli bayramların içerdiği milli simgelerdir. Aynı çalışmada; demokrasi, özgürlükler ve istiklal, insan hakları, çağdaşlık, hoşgörü, barış, sevgi, saygı, uzlaşma, anlayış, eşitlik, bilim, çevreye karşı duyarlılık ve sanatsal değerler ise evrensel değerler şeklinde ifade edilmiştir. Bir başka çalışmada iş (çalışma) değerleri, işin yapısından kaynaklanan (intrinsic) ve işin sonucundan kaynaklanan (extrinsic) olarak ikiye ayrılmıştır (Erçetin, 2001'den Akt. Tokdemir, 2007).

Değerler, aracı ve temel değerler olarak sınıflandırılabilirdiği gibi, bu değerler de kendi içlerinde birtakım niteliklere göre gruplandırılabilir. Temel değerler kişisel ve toplumsal değerler şeklinde iki başlıkta ele alınırlar. Temel değerleri gruplandırmada dikkate alınan ölçüt; değerlerin topluma dönük veya kişiye dönük olması ya da bireye özgü veya bireylerarası olmasıdır. Örneğin esenlik, içsel huzur değerleri bireye aitken, kardeşlik, barışın hakim olduğu bir dünya gibi olgular bireylerarası özelliktedirler (Şirin, 1983: akt. Keskinoglu, 2008).

Ahlâk felsefesi de değerleri araçsal (instrumental) ve özsel (intrinsic) olmak üzere iki gruba ayırır. Bu ayrıma göre, kendisi için istenen şeylere özsel (intrinsic), farklı bir amaca erişme maksadıyla araç olarak görülen şeylere araçsal (instrumental) değerler denir. Özsel değerler, hayatı anlamlandıran, bireyin kendisi için istediği değerlerdir. Araçsal değerler, özsel değerlerin birtakım koşullarda oluşmasını sağlayan değerlerdir. Değerler hiyerarşisinde özsel değerler, araçsal değerlerden daha üst basamakta yer alır ve içten bir sadakat ister. Araçsal değerlere bakıldığında böyle içten bir sadakat gerektirmez. Bir araç değerinin yerinde, aynı işlevi gören başka bir değer yer alabilir. Örneğin bir araba yerine farklı bir vasıta kullanılabilir. Ulusal bağımsızlık, kişisel onur, dürüst olmak gibi değerler özsel değerlerdir ve hep üstün konumdadırlar. Özsel değerler her zaman geçerliliğini korur. Özsel değerlerden vazgeçmek, insanın karakter ve duygular alanında derin buhranlara neden olur (Ünder 1995: 294'ten Akt. Akyol, 2010).

Bireyin sayısız eylemleri ve davranış alanları bulunduğunu ifade eden Mengüşoğlu (1988), eylemlerin her bir grubuna, bir değer grubunun karşılık geldiğini belirtir. Mengüşoğlu değerleri; yüksek değerler, araç değerleri ve davranış değerleri olarak üç'e ayırmaktadır ve genel özellikleri hakkında şunları söylemektedir:

Yüksek değerler: Dini değerler, mutlak değerler, ahlaki değerler, manevi değerler, ulusal değerler, hukuki değerler, idealler, inançlar, dostluk, dürüstlük, sözünde durma gibi değerler, bu grupta incelenir (Akt. Yıldırım, 2015).

Araç değerler: Fayda ve çıkar alanıyla ilgili değerlerdir: Fayda ve çıkarın her türlü, kayırmalar, maddi değerler, hoş olanlar, güç, tutkular, iktidar etkenleri, şöhret tutkusu gibi değerlerdir (Ülken, 1983: 280'den akt. Yıldırım, 2015).

Davranış değerleri: Davranış değerlerinden bahsetmek tuhaf gelebilir; hatta değer kavramının doğru kullanılıp kullanılmadığı sorgulanabilir. Bu durumun farkında olmamız ya da olmamamız bir şeyleri değiştirmez. Değer duygumuzun farkına varamayabiliriz. Kısaca bizi neyin yönettiğini bilemiyor olabiliriz. (Mengüşoğlu, 1988: 107'nden akt. Yıldırım, 2015).

Toplumbilimci ve felsefeci Hilmi Ziya Ülken ise (1965) değerleri üç temel başlıkta toplar (Akt: Akyol, 2010: 25-26):

İçkin Değerler: Duygular, kavramlar ve eşya ile iletişim kurarak ortaya çıkan ve mantıksal düzeyde, “inanma”dan öte “bilme”nin hakim olduğu değerlerdir. Bunların bir kısmı, mantıksal düzeyde değerlendiren kişi ile ilişkisinden meydana gelen değerlerdir (teknik değerler). Bir bölümü, duyuş ve duyguyla ilintili algıladığımız şeylerle alakalı olarak oluşan sanat değerleridir. Ayrıca bir bölümünün dayanağı direkt akıl çerçevesindeki bilinç (bilgi) değerleridir.

Aşkın Değerler: Kişilerarası ilişkilerden doğarlar. Bireylerin sosyalleşmesinden doğan değerler, kişilerarası değerlerdir; bilgiden çok, inanca dayanır. Bunlar din ve ahlaktır.

Normatif Değerler: Kişilerin iletişiminden ortaya çıkan sözler ve davranışlardan oluşan değerlerdir ki bireylerin birbirleriyle olan davranışları hukuki boyutları içerir. Sözlerinin karşılaştırılması dili içerir, objelerin karşılaştırılması ekonomiyi içerir. Bu değerler de normatif değerlerdir.

Değerler Eğitimi

Günümüz dünyasında her şey hızla ve devamlı bir değişim, dönüşüm içerisindedir. Türk toplumundaki değerler de bu değişimden etkilenmekte, gelişen teknolojinin de etkisiyle bu değişim daha da hızlanmakta ve bazı değerlerin yitirilmesi söz konusu olmakta hatta gözlenmektedir. Bu farklılaşmanın etkisi bilhassa küçük yaş gruplarında görülmekte, bundan dolayı ailelerin ve eğitimcilerin işi zorlaşmaktadır. Toplumda giderek yaygınlaşan şiddet, saygısızlık, bencillik, madde bağımlılığı gibi sorunlar uzun vadede toplumsal yaşamda çözümlere neden olacak; saygı, sevgi, hoşgörü, sorumluluk, empati, yardımlaşma gibi değerlerin eksikliği toplumun ayakta durmasına engel olacaktır. Bu negatif tutumların artışı önlemek için özellikle küçük yaş gruplarına birtakım değerlerin öğretilmesi gerekmektedir. Değerler eğitimindeki değerleri benimsemek, toplumda olumlu ilişkiler kurmanın ön koşuludur.

Çağdaş medeniyetin getirileri sosyal adalet, barış, eşitlik, huzur gibi insancıl değerler olması gerekirken; savaş, sömürü, yoksulluk, açlık, eşitsizlikler ve nefret gibi birçok insanlık dışı unsurlar olmuştur (Köylü, 2006, s. 53: Akt. Susar Kırmızı, 2014). Bu durum, toplum hayatını tehdit etmekte ve toplumdaki yaraları sarmak yerine toplumsal çözümlere yol açmaktadır.

Günümüzde de değer kavramından, ekonomiden spora, eğitimden siyasete kadar pek çok farklı disiplinde sıkça söz edilmektedir. “Sosyal değerler”, “ulusal değerler” ve “dinî değerler” bu alanlara örnek oluşturabilecek terkiplerdir (Arslan ve Yaşar, 2007, s. 8: Akt. Kaya, 2013: 2).

Bu disiplinlerden biri olan eğitimde ise bu terkip “değerler eğitimi” şeklinde yer almaktadır. Ayrıca, geleneğimizde erdemler şeklinde nitelendirdiğimiz paylaşımcı olmak, ilim, yardımseverlik, merhamet, şefkat gibi faziletlerin eğitimini kapsayan bir bileşimdir. İlgili değerlerin giderek göz ardı edildiğinin fark edilmesi neticesinde, değerler eğitiminin

önemi her geçen gün artmaktadır. Oysa önceden bu değerler, birey fark etmeden günlük yaşamda ona kazandırılan nitelikler bütünüydü. Fakat bugün geldiğimiz konum, giderek daha az önemsenen insani ve toplumsal ilişkiler, değerleri içeren bu davranış kalıplarının günlük yaşamda kazandırılmasına engel olmaktadır (Kaya, 2013).

Bugün bilim ve teknoloji sahasında elde edilen başarılar ve kat edilen ilerlemelerin, insanlığın karşılaştığı problemleri azalttığını belirtmek güçtür. Çünkü yaşam araçlarının ve bilginin artmasına mukabil, değerler ve ahlak zayıflamaktadır (Hökelekli ve Gündüz, 2004: Akt. Çiftçi vd., 2013).

Bugünün yeni kuşakları iletişim eksikliğinden doğan problemler, şiddet, karşılıklı saygısızlık vb. istenmeyen davranışlarla iç içedirler. Topluma ait olan bireyler bu değerleri uğraşları sonucu edinmezler. Dikkat edilmesi lazım gelen en önemli noktalardan biri de edinilmesi gereken bu değerler doğum ile birlikte bireyde var olamaz. Bu özellikler genetik değildir ve genetik yolla taşınmazlar. Değerleri içeren toplumsal niteliklerin çoğu üstün zekâlı bireylerin üstün toplumsal yaşamlarında karşılaştıkları sosyal olanaklar ve etkileşim yoluyla edinilir. İnsanların tümü, üstün bir toplumsal çevrede yaşadığı takdirde ve bu üstün değerleri karakter haline getirmiş diğer bireylerle bir arada yaşama olanaklarına sahip olduğu takdirde tüm bu üstün sosyal özellikleri, yani değerleri kişilik haline getireceklerdir (Çağlar, 2004: Akt. Çiftçi vd., 2013). Bu durumda, pek çok aile ve eğitimci çözüm odaklı düşünüp uygulamaya çalışarak değerlerin bireylere kazandırılması doğrultusunda gayret göstermektedirler. Bireylere özellikle küçük çocuklara yalnızca teknoloji ve bilgi üretmelerine katkıda bulunan bir eğitim modeli yerine insan olmak, değerlerimiz ve sosyal hayat hususunda da eğitim ortamları sunulmalıdır (Çiftçi vd., 2013).

Eğitim, gerek ailede gerekse okulda, değerlerin tüm bireylere öğretilmesini sağlayarak toplumdaki yaraların sarılmasını sağlayacaktır. Değerler, eğitim yoluyla kuşaktan kuşağa öğretilecek, sosyal yaşamda karakterli, tüm insanlara faydalı bireyler yetişmesini

sağlayacaktır. Bu ise içinde bulunduğumuz kültürün sürekliliğini sağlayarak geçmişle gelecek arasında köprü kuracaktır. Değerler ve birey arasında çift yönlü bir döngü vardır. Değerler bireylerin ve deneyimleri sonucu edinilirken, edinilen bu değerler bireyi ve toplumu olumlu bir şekilde yönlendirecektir. Tüm bu hedeflere varmak ise sağlıklı bir eğitim sistemi ile mümkündür (Tokdemir, 2007).

Yapılan alan yazın incelemeleri göstermektedir ki değer eğitim ve değerler eğitimi farklı yaklaşımları içermektedir. “Değer eğitimi” ifadesi belirlenen birtakım değerlerin bireylere kazandırılmasını ifade ederken, “değerler eğitimi” daha özgürlükçü bir perspektif sunarak bireylerin kendi değerlerini kendilerinin oluşturmasını ve sahip olduğu bu değerleri fark etmelerine yönelik çalışmaları kast etmektedir. Başka bir deyişle, değer eğitimi birtakım değerlerin benimsetilmesini ve aktarılmasını hedeflerken, değerler eğitimi bireyin bu hususta özgür hareket etmesi gerektiğini, ailelerinin ve eğitimcilerin bireye değer kazandırmaktan öte bireyin kendi değerlerini inşa etmesine yardım etmek olduğu açıklamaktadır (Bacanlı ve Bombaycı, 2012’den Akt. Selek, 2014).

Duyuşsal alan kişilerin duygu, değer ve tutumlarını kapsayan eylemlerini belirtir. Başka bir ifade ile bireye vermek istediğimiz duygular, değerler, ahlaki ilkeler, arzu ve istekler, eğilimler, güdüler duyuşsal alanı içerir (Sünbül, 2011: Akt. Çiftçi vd., 2013). Kişi duyuşsal alana hitap eden yeni bir bilgi öğrenirken alma/algılama, cevap verme, değer verme, örgütleme ve kişiselleştirme (Demirel, 2004; Erden, 1992; Senemoğlu, 2007; Sönmez, 1994; Sünbül, 2011: Akt. Çiftçi vd., 2013) evrelerinden geçer. Fakat bilişsel alanın bilgi aşamasında sayılabilecek edinimler, duyuşsal alana yönelik davranışların ön koşuludur (Erden ve Akman, 1999: Akt. Çiftçi vd., 2013). Çünkü tanımadığımız bir duruma yönelik herhangi bir sevgi, nefret, korku vb. gibi duygular besleyemeyiz (Sünbül, 2011: Akt. Çiftçi vd., 2013). Stenberg, (2009) değerler eğitimi basamaklarından birisinin değerlerin manasının öğretilmesi olduğunu ifade eder. Bundan dolayı değer öğretiminde değerlerin manaları net bir şekilde tanımlanmalı,

tüm öğrencilerin değerleri alma basamağından kişiselleştirme basamağına dek öğrenirken nasıl düşündükleri ve algıladıkları açık biçimde belirtilmelidir. Kendisinin bile net olarak tanımlayıp ifade edemediği değerleri benimseyen kişiler, hedeflerini, neyi destekleyeceklerini veya neye itiraz edeceklerini, ileride ne yapacaklarını bilemezler. Bundan dolayı, kişilerin değerlerin manalarını bilerek onları yaşamlarına yansıtmaları, sahip oldukları en değerli şeydir. Fakat görülmektedir ki, pek az kişi, hakikaten açık ve belirgin değerlere sahiptir (Raths ve diğerleri, 1966: Akt. Çiftçi vd., 2013). Değer eğitimi; dürüst olma, diğer insanları önemseme ve insanların ortak kabul ettiği değerleri benimseme şeklinde olmalıdır. Değerler teoride kalmamalı, hayata geçirilip yaşantılara yansıtılmalıdır (Fisher, 2000: Akt. Gültekin, Gürdoğan Bayır, Yaşar, 2013).

Değerlerin öğretilmesi aracılığıyla eylemlerin temelindeki nedenler net olarak belirlenebilir. Bu sayede kişi kendi davranış biçiminin diğer insanların yaşamını etkilediğini görebilir. Böylece birey kendi tepkilerinin insanların hayatındaki etkisi ve önemini farkına varır (Robb, 1998: Akt. Susar Kırmızı, 2014).

Ahlak Eğitimi

Ahlak eğitimi, mantıklı düşünen, davranan ve hisseden sağlıklı kişilerin yetişmesi için gereken önemli bir eğitimidir. Bir toplumu oluşturan bireyler düzgün bir karakter yapısına sahip olduğu müddetçe o toplumun geneli de düzgün ve sağlıklı bir toplum olur. Devamlılığını sağlıklı bir şekilde idame ettirebilmek isteyen toplumlar ahlak eğitimini önemsemişlerdir. Ahlak eğitiminin hedefi, olumlu davranışlar hususunda bireylerin güzel alışkanlıklar edinip ahlaki davranışlara sahip olmasını sağlamaktır. Ahlakı içeren bir davranış, kalıcı bir hal alıncaya ve sağlam bir ahlak ilkesi oluncaya kadar, istikrarlı bir biçimde tekrarlanmalıdır, bu sayede karakter şekillenir (Aydın, 2003: Akt. Keskinöğlü, 2008).

Değerler Eğitiminin Tarihi Gelişimi

Değer eğitiminin programlı ve sistemli bir şekilde yürütülmesinin tarihi yirminci yy. başlarına kadar gider. 1920'lerde Amerika'da değerler eğitimine yönelik ilk araştırmalar Edward Thorndike ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Değerler eğitimi Çalışması (Character Education Inquiry) isimindeki bu araştırmalar 1928-30 yıllarında üç cilt halinde *Studies in the Nature of Character* adıyla yayımlanmıştır. Ayrıca, Din Eğitimi Derneği (Religious Education Association), ve Columbia Üniversitesi Öğretmen Okulu çalışan Sosyal ve Dini Araştırmalar Enstitüsü (Institute of Social and Religious Reseach) de değerler eğitime dair araştırmalarda bulunmuştur (Leming, 1997: Akt. Tokdemir, 2007).

Kuçuradi (1999), Eski Yunan felsefesinde değerler probleminin, erdemler problemi olarak görüldüğünü ve başlıca vurgunun mutluluk üzerine olduğunu söyler. Mutluluğun, insanların nihai amacı olduğunu söyler.

1930'larda değerler hızla önemini yitirmiş ve bu durum 1960'lı yılların ortasına dek devam etmiştir. Bu sırada eğitimde dünya savaşının etkileri ve milli hedefler ele alınmıştır (Kirschenbaum, 2000: Akt. Tokdemir, 2007). Ancak 1960'ların sonuna gelince halk ve eğitimciler, değerlere daha çok ilgi göstermişler ve karakter eğitimi daha önemli hale gelmiştir (Leming,1997: Akt. Tokdemir, 2007).

İyi ahlakın oluşması konusu takribi iki asırdır İngiltere arşivlerinde bulunmaktadır. Ancak karakter eğitimi ifadesi Amerika'dan alınmıştır (Gatherer, 2004). Geçmiş yıllarda değerler eğitimine yönelik geleneksel dokular dikkate alınırken, 1960 ve 1970 yıllarında ahlaki düşünmeye yönelen bilişsel gelişim araştırmacıları ve iç güdülenmeye yönelen değer aydınlatması uzmanları, ahlak eğitimini telkin, doğrudan öğretim ve model almayı kapsayan geleneksel sınırlardan kurtararak, ilerlemeci ahlak eğitimini dikkate aldılar. O yıllarda Aristotles geleneksel ahlak eğitimini savunurken; Kant, Plato, Dewey ilerlemeci ahlak

eğitimcileri; Kohlberg ve Piaget ise ilerlemeci bilişsel gelişim psikologları olarak tanınmaktaydı (Vessels, 1998, s. 16-17: Akt. Can, 2008).

John Dewey, karakter gelişimi, ahlaki eğitim ve değerler eğitimi ele alırken o dönemde Kohlberg'in ortaya koyduğu ahlaki gelişim kuramı karakter eğitiminin önemine dikkat çekti (Mulkey, 1997: Akt. Can, 2008). Kohlberg, ahlak gelişim kuramını Piaget'nin kuramının tekrar incelemesi ve adlandırması neticesinde ortaya koymuştur (Senemoglu, 2007: Akt. Can, 2008). O yıllarda okullardaki –özellikle devlet okullarındaki- sınıf içi etkinliklerde Kohlberg'in kuramının uygulanmasının güç olduğuna inanılıyordu. Bunun nedeni ahlaki sorgulama sürecinde tüm öğrencilerin mevcut durumunu incelemek, tüm öğrencilere birebir vakit ayırmayı gerektiriyordu. 1968 yılında, San Antonio Enstitüsü sorumluluk bilincine sahip vatandaşlar yetiştirme hedefiyle karakter eğitimi programı tasarladı. Bu program sorun yaşayan bireylere kendi sorunlarını çözmek için imkan sundu. Bireyler problemlerinin çözümüne dair yollar ararken eleştirel düşünme yetilerini geliştirdiler. Sorunlara dair çeşitli çözüm yolları geliştirip karara vardılar. Öğrencilerin bu sorunlarla baş başa kalıp sorunların çözümünde aktif rol almaları, yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat sunarak bu çözümleri içselleştirmelerini sağladı. 1985 yılında ise Chicago Eğitim Kurumu, Chicago devlet okullarında öğrenim gören bireylerin gereksinimlerini dikkate alarak karakter eğitimi programı geliştirildi (Mulkey, 1997: Akt. Can, 2008).

Ülkemizin eğitim sistemi sürecinde karakter eğitime dair araştırmalara bakıldığında ise yüzyıllar önce vermiş oldukları eserlerle günümüze kadar ışık tutan ve onların araştırmaları üzerinde halen çalışmalar yapılan Farabi, Mevlana, Gazali, İbn-i Sina gibi Türk-İslam düşünürleri ile Atatürk, Baltacıoğlu, Hasan Ali Yücel, Hakkı Tonguç ve Rüştü Uzel gibi Osmanlı dönemi düşünürlerinin etkileri izlenmektedir. Mevlana'nın eserleri yüzyıllar öncesindeki gibi günümüzde de insanların ihtiyaç duyduğu barışçıl öğretileri olan düşünürlerimizdendir. Bugün Mevlana'ya ve onun eserlerine dair pek çok ülke araştırmalarını

sürdürmektedir. Bu da onun çağ ötesi bir kişilik olduğunu gösterir (Okudan, 2004: Akt. Can, 2008).

Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Değer eğitimi, bireylerin öğrendiği değerleri yaşamına yansıttığı, içselleştirebildiği müddetçe hedefine ulaşabilir. Bu açıdan bireye söz edilen değerlerin neyi ifade ettiğinin öğretilmesi nispetinde bu değerlerin bireyler tarafından sahiplenilip bir yaşam biçimi haline getirilmesi önemlidir (Kaya, 2013). Değerlerin öğretilmesi ile ilgili pek çok farklı yöntem, yaklaşım ve strateji ileri sürülmüştür. Öğrencilere değerlerin nasıl kazandırılması gerektiği ile ilgili çeşitli görüşler belirtilmiş, bireylerin değerlerin farkına varması ve değerleri içselleştirip yaşamlarına geçirmeleri amaçlanmıştır.

Bu yaklaşımların bir bölümü değerlerin doğrudan öğretilmesine, bir bölümü de mantık yürütme, yansıtıcı düşünme ve sorgulama becerilerini göz önüne alarak değerlerin düşünerek karar alma süreci şeklinde ilerlemesini savunmaktadır. Bu yaklaşımlardan bazıları sınıf ortamında ders programları içerisindeki uygulamalarda bulunurken, bir bölümü de okulun örtük ve açık tüm programını içermektedir (Doğanay, 2006: Akt. Aladağ, 2009). Lickona, Wynne ve Ryan, Molnar gibi değerler eğitimi araştırmacıları değerlerin aktarılmasında nispeten doğrudan öğretim ve öykülerden faydalanmayı desteklerken; Kohlberg gibi ahlaki gelişim araştırmacıları adil topluluklar oluşturma ve tartışma tekniklerinin etkili olacağını savunmuşlardır (Halstead ve Taylor, 2000: Akt. Aladağ, 2009). Superka ise 1973'te yaptığı araştırmada, karakter eğitimine dair telkin etme, analiz, ahlaki gelişim, aydınlatma/belirginleştirme, davranış öğrenme olmak üzere beş ayrı yöntemden söz etmektedir (Superka vd., 1976: Akt. Aladağ, 2009).

Telkin etme yaklaşımı (değerlerin doğrudan öğretimi). İnsanlık tarihi boyunca, bireylere içinde bulunduğu topluma ait değerleri ve normları öğretmek için en çok başvurulan yöntemlerden biri öğüt yani telkin yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda, yeterince tekrarlanır ve gösterilir ise bireyler önünde sonunda istenildiği gibi davranacaktır, anlayışı hakimdir. Öğretmenlerin ve velilerin “İyi bir birey bu şekilde davranmaz, küçükler yetişkinlere hürmet gösterir.” ifadeleri değerlerin telkin yoluyla aktarılmasına örnektir (Welton ve Mallan, 1999: Akt. Kumbasar, 2011).

Telkin etme yaklaşımı; Blanchette (1970) ve Bensley (1974) tarafından ortaya koyulmuştur. Bu yaklaşımın hedefi, bireylere bazı değerlerin öğretilmesi ve bunların benimsenmelerini sağlayarak, bireylerin istenen değerleri hayatlarına transfer edebilmeleri için sahip oldukları değerleri değiştirmektir (Aladağ, 2009). Bu yaklaşımda zamanla; model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, alternatifleri idare etme, azarlama, küçümseme, taklitler ve oyunlar, rol oynama ve araştırmacı öğrenme yöntem ve tekniklerine başvurulmaktadır (Superka vd., 1976: Akt. Aladağ, 2009). Gösteriler, anlatım, alıştırma- tekrar yapma, öğretici sorular yöneltme gibi yöntemleri kapsayan bu anlayış, sık başvurulan ve nispeten öğretmen merkezli bir anlayıştır. Tümdengelimci bir yapısı vardır ve bilginin doğrudan aktarılmasında etkilidir. (Taşpınar ve Atıcı, 2002: Akt. Kunduroğlu, 2010).

Telkin etme yaklaşımı ile değerlerin aktarılması süreci aşağıdaki şekilde basamaklandırılmıştır:

- a. Telkin yaklaşımı sayılabilecek değerleri belirleme
- b. Değer düzeylerini belirleme
- c. Davranışsal hedefleri belirleme
- d. Uygun yöntemleri seçme
- e. Yöntemleri uygulama
- f. Sonuçları değerlendirme (Kumbasar, 2011).

Bu anlayışta çok sık başvurulan yöntemlerden biri ahlaki boyutlar içeren kurgusal veya tarihsel öykülerden yararlanmaktır. Örnek hayat hikayeleri aracılığıyla öğrencilere değerler telkin edilebilir. Bu hikayelerin kullanılması, muhatabın kendi eylemlerinin ahlaki sorumluluğunu almasına yardımcı olur (Akbaş, 2004).

Bu yaklaşımda öğretmenlerin öğrencileri yaşamlarıyla ilgili ahlaki hikayeler anlatmaya cesaretlendirmesi gerekir. Öğrencilerin öyküleme yoluyla, örnek ahlaki davranışlar ve çatışmalar hakkında yaşantı sahibi olması mümkündür (Leming, 1997:13: Akt. Akbaş, 2004).

Ahlaki gelişim yaklaşımı. Ahlaki gelişim konusunda geniş kapsamlı çalışmalar yapmış olan Kohlberg, Piaget'nin ahlak ve zihin gelişimine dair araştırmalarını da inceleyerek ahlaki gelişim üzerine yeniden çalışmalar yapmıştır. Piaget ahlaki gelişimi bir yapılandırma süreci, Kohlberg ise evrensel ahlaki kuralların keşfi olarak görür. Ayrıca, Piaget verdiği hikâyelerde düşünce ve davranış arasında bir fark gözetmezken, Kohlberg deneğin zihinsel çatışmalarını anlamayı sağlayacak hipotetik hikayeler anlatmaktadır. Bundan dolayı, yetişkinlerin ve çocukların ahlaki süreçlerini açıklayacak ahlaki çelişkilerden faydalanmıştır (Selçuk, 2000: Akt. Aladağ, 2009).

Bu yaklaşımda temel değerleri incelemek, sosyal etkileşimi desteklemek, mantıksal analiz ve akıl yürütmeyi sağlayacak, demokratik bir alanda yaşantılar sunmaya yardımcı olmak esastır. Değer öğretimi yaklaşımında önemli olan muhakeme gücü ve düşünme yetisi kazandırarak öğretim sürecini yönlendirmektir. Piaget, etik göreliliğe yön veren kültürel değerlerin artan bilgisini tanımlarken; Kohlberg, bireyin düşünce yapısında oluşan dönüşümü açıklamıştır. Kohlberg kuramını Piaget'nin kuramını tekrar inceleyerek, geliştirerek anlamlandırmıştır. Kohlberg, iyi ya da kötü kavramlarına ilişkin yargılar aracılığıyla ahlaki muhakemeyi açıklamıştır. Kohlberg de Piaget gibi, çocuk ve yetişkinlerin belirli durumlarda eylemlerine yön veren düşünme ilkelerini incelemiştir. Piaget araştırmalarını küçüklerin

oyunlarını gözlemleyerek yaparken; Kohlberg çocuklara ahlaki ikilemleri içeren belirli durumlar sunarak, onlara bu duruma nasıl tepki vereceklerine ilişkin sorular yönelterek yapmıştır. Kohlberg, araştırmaları neticesinde ahlaki değerlerin başkaları tarafından oluşturulamayacağını söyler. Değerlerin, bireyin bilişsel ahlaki gelişim seviyesine göre şekillenen akıl yürütmeler sonucunda oluştuğunu tespit etmiştir. Kişiler arası ilişkilerdeki çatışma durumları ile ilişkili olarak farklı düşünme biçimleri vardır. Bu düşünme biçimleri, farklı bireylerin birbiriyle rekabet eden taleplerinin ve haklarının temsil edildiği ikilem durumlarında kanıtlanabilir (Çiftçi, 2003; Senemoğlu, 2004; Kohlberg, 2005; Mercin, 2005; Doğanay, 2006; İşcan, 2007: Akt. Kunduroğlu, 2010).

Ahlaki gelişim yaklaşımı, düşünme ve muhakeme etme gibi bilişsel süreçleri harekete geçirme yoluyla bireylerin birtakım değerlere sahip olmasını sağlamaktadır. Öğretmenler bu yaklaşım aracılığı ile değer aktarımı gerçekleştirmek isterlerse öğrencileri, üzerinde düşünmeyi gerektirecek bir hikaye, olay ya da durum ile karşı karşıya getirebilirler.

Değerleri belirginleştirme yaklaşımı (değer açıklama). Değişen yaşam şartları ile özgür düşünce sisteminin gelişmesi ve çevresel nedenler, kişilere değer telkin yöntemiyle kazandırılmasını zorlaştırmıştır. Artık gençler, var olan değerleri sahiplenmekten ziyade kendi değerler sistemini geliştirmeye başlamıştır ve yeni neslin kendi değerlerini açıklamaları yoluna başvurulmuştur (Kirschenbaum, 2000: Akt. Kunduroğlu, 2010).

Bu yaklaşım 1970’li yıllarda ön plana çıkmış bir yaklaşımdır. Değer açıklama yaklaşımı farklı eğitim–öğretim ortamı sunmaktansa, eğitimcilerin sınıf ortamında uygulayabilecekleri ders programları ve etkinlikler oluşturmuşlardır (Bacanlı, 2001: Akt. Aladağ, 2009). Bu yaklaşımın temeli, kişilerin kendi yaşamlarında önem verdikleri şeyleri neye göre seçtiklerine dayanmaktadır. Araştırmacı John Dewey’den etkilenerek, Raths, Harmin ve Simon tarafından 1966 yılında bir değer kuramı adıyla geliştirilen bu yaklaşım, kişinin değer vereceği şeyi belirlerken başkalarının telkiniyle değil, seçenekleri ve olası

sonuçları kendileri düşünüp araştırdıktan sonra, kendi değerleri hakkında özgür bir şekilde kararlar almasına dayanmaktadır (Doğanay, 2006: Akt. Aladağ, 2009).

Değerleri açıklama yaklaşımı, bireylerin hayatlarında önem verdikleri şeyleri nasıl belirledikleri ile ilgilidir. Yani her birey kendi değerlerini yaşantısı yoluyla kendisi oluşturur (Doğanay, 2006: 269: Akt. Kumbasar, 2011). Başka bir ifadeyle birey, kendi değerlerini var eder ve kendine ait bir değerler sistemi geliştirir. Değerleri belirginleştirme yaklaşımında eğitimciler öğrencilere rehberlik ederler. Bu yaklaşımda farklı düşüncelere saygılı olmak esastır. Bireylere kazandırılması gereken değerler yerine onlara kendi değerlerini oluşturmaları adına rehberlik edilir. Öğretmen, tam manasıyla “kolaylaştırıcıdır” ve sınıfta bu değerler meselesinin tartışılmasını sağlar (Bacanlı, 2001: Akt. Aladağ, 2009).

Bu yaklaşımda, grup tartışması, düşünce kâğıtları, rol oynama, açık uçlu sorular, otobiyografi, oylama, görüşme, alıntılama, öğrenci raporları vb. gibi birçok öğretim yöntem ve tekniğinden faydalanılabilir (Bacanlı, 2006: Akt. Aladağ, 2009).

Bu yaklaşım, dört temel unsurdan oluşur:

1. Hayata Odaklanma: Kişiler dikkatlerini kendi yaşamlarına ve değerlerine odaklar,
2. Kabullenme: Değer açıklama yaklaşımı ile bireylere değer kazandırmayı hedefleyen birey, kişilerin içinde bulunduğu durumu yargılamadan kabul etmelidir,
3. Daha Fazlasını Yansıtmaya Davet: Yalnızca başkalarının içinde bulunduğu durumu kabul etmekle kalmayıp onların kendilerine ait değerleri yansıtmasını sağlama, onları yüreklendirme,
4. Kişisel Gücü Arttırma: Değer açıklama, düşünce ve değer açıklamanın yanında kişisel gelişimi de destekler (Leming, 1997: Akt. Yılmaz, 2012).

Değer açıklamanın üç aşamada yedi basamağı vardır. Bunlar:

Seçme (Choosing)

Değer açıklamanın ilk aşamasını oluşturur.

1. Bağımsız bir biçimde seçme,
2. Alternatifler arasında seçim yapma,
3. Alternatiflerin sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçim yapma.

Birey, kendi deneyimlerinden hareketle değerleri seçer. Değer seçimi sırasında seçilen her düşünceye saygı gösterilir.

Ödüllendirme (Prizing)

1. Ödüllendirme, değer verme, değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme,
  2. Belirlenen değeri topluma aktarma ve belirlenen değeri net olarak ifade edebilme.
- İlk aşamada seçilen değerlerin içselleştirme sürecini kapsar.

Hareket (Acting)

1. Hareket, belirlenen değerlerle bir şeyler yapma,
2. Değerlere uygun eylemleri tekrarlama, değerlerle uyum sağlayan yaşam tarzını kabul etme (Kischenbaum, 2000; Leming, 1997: Akt. Tokdemir, 2007).

Neticede öğretmen sınıfta ve sınıf ortamı haricinde bireylerin kendi tercih ve değerlendirmelerini bilinçli bir şekilde oluşturmaları amacıyla onlara imkan tanır. Yaklaşım tüm bu niteliklerinden dolayı, değer açıklama için sorulan soruların insanların özel alanına saygısızlık olduğu ve eğitim yuvaları olan okul ortamlarına bireyciliğin girmesine sebep olduğu gerekçesiyle eleştiri almaktadır (Akbaş, 2009: s. 406: Akt. Yılmaz, 2012).

Eylem / davranış öğrenme yaklaşımı (action learning). Bu yaklaşım, Jones (1971) ve Newmann (1972) tarafından ortaya koyulmuştur. Hareket öğrenimi, tipoloji içindeki beş değer eğitimi yaklaşımının arasında en az gelişmiş olanıdır. Eylem/davranış öğrenme yaklaşımı; bireylere, kendi değerlerini içeren toplumsal ve bireysel eylemlere ilişkin imkanlar tanımaktadır. Bireyleri kendilerini kişisel-sosyal olarak karşılıklı etkileşim halinde görmeleri

hususunda yüreklendirmektedir. Burada bireyler tam anlamıyla bağımsız olamaz. Fakat bir topluluk yahut toplumsal sistemin bir ferdi olabilir. Eylem/davranış öğrenme yaklaşımında, değerlerin öğretim sürecinde, değeri belirginleştirme ve değer analizi yaklaşımlarındaki yöntemlere ilaveten topluluklar ve okul ortamında davranış-eylem projeleri, organize edilmiş kişiler ve gruplar arası beceri uygulamasından yararlanılır (Superka vd., 1976: Akt. Aladağ, 2009).

Eylem/Davranış öğrenimi yaklaşımını diğer yaklaşımlardan ayıran özellik, bireye kendi değerleri ile hareket etme olanağı sunmasıdır. Yani değer eğitimi grup ya da sınıf ile sınırlandırılmaz, bilakis eylem ve seçimlerin sürekli olduğu ve devamlı ilgilenilmek durumunda olduğu sosyal hayattaki yaşantısal kazanımları da kapsar. Değeri belirginleştirme yaklaşımı lehine olan bu tür şeyleri yaparken, davranış öğrenme yaklaşımının temsilcileri değerlendirmeyi temel olarak, kişilerin seçenekleri düşündükleri bir kişisel-güncelleştirme süreci olarak gördüler: Bu seçenekler içerisinde bağımsız bir şekilde seçim yapmak; ödül, onay ve tercihlerine göre davranışta bulunmak vb. Eylem öğrenme, bu kavramı iki nedenle geliştirmeyi savundu: Birincisi, bu yaklaşımın değer belirginleştirme yaklaşımından daha etkin bir şekilde sınıf içerisinde ve sınıf dışında uygulanabilir olması; ikincisi, değerlerin bireysel olarak oluşturulması sürecinin, toplumsal etkenler ve grup baskıları nedeniyle sekteye uğraması. Değerler, bireyden ya da toplumdaki değil, bunların etkileşimi sonucu oluşur (Superka vd., 1976: Akt. Aladağ, 2009).

Değer analizi. Değerler eğitiminde öne sürülen yaklaşımlardan biri analiz yaklaşımıdır. Oliver ve Newmann (1967-1972), Shaver ve Larkins (1973) ile Metcalf (1971)'in geliştirdiği bu yaklaşımda, değerler ile ilgili meselelerde bireylerin bilimsel incelemelerde bulunmalarına ve mantıksal düşüncelerine yardım etme, bireylerin değerlerini tanımlayabilmelerinde ve bunlar arasında birbiriyle bağlantı oluşturmalarında analitik ve mantıklı süreçlerden geçmelerine yardımcı olmak vardır. İspat kadar nedenlere de müracaat

etmeyi öngören test prensipleri, yapılandırılmış mantıklı tartışma, tartışma, benzer durumların analiz edilmesi, araştırma gibi yöntem ve teknikler bu yaklaşımda mevcuttur (Superka vd.,976: Akt. Aladağ, 2009).

Aktarılan, öğretilen değerleri açığa kavuşturarak ya da onlara karşı çıkararak, değer içeriklerini çözümlenmeyi ve değer ölçütlerine uyumlu bir şekilde yargıya varmayı sağlar. Değer analiz yaklaşımı, ahlaki gelişme yaklaşımında yer alan kişisel ahlaki ikilemlerden önce toplumsal değerleri ele alır (Citation, 2004: Akt. Yılmaz, 2012).

Değer analizi yaklaşımının hedefi, bireylerin karşı karşıya kaldıkları değerlerle alakalı problemler konusunda karar verme adına mantıksal düşünme ve bilimsel çalışma sürecini kullanabilmelerini sağlamaktır (Bacanlı, 2005; Doğanay, 2006: Akt. M. Budak, 2012). Bacanlı (2006), değer analiz yöntemi ile değer öğretiminin hedeflerini şöyle açıklamaktadır (Akt. Aladağ, 2009):

1. Bireylere, bir değer objesini belirli biçimde değerlendirmeyi öğretmek,
2. Bireylerin, değer objesine dair en mantıksal hükümlere varmalarına yardım etmek,
3. Bireylere, en mantıklı hükümlere erişmeyi kazandırmak,
4. Bireylere, birtakım objeleri konusunda genel bir değer yargısını paylaşan bir topluluğun ferdi olunabileceğini göstermek

Değer analizine göre değer problemlerine dair rasyonel, mantıklı ve sistematik bir biçimde değerlendirme yapılmaktadır. Örnek olaylardan yola çıkarak problem çözme becerilerinin geliştirilmesi sağlanır (Akbaş, 2004).

Welton ve Mallan (1999), bu yaklaşımı 8 aşamadan oluşan şekilde şöyle ifade etmişlerdir (Akt: Aladağ, 2009):

1. Değer problemini saptama.
2. Saptanan değer problemini açıklama.

3. Probleme dair bilgi ve deliller toplama.
4. Bilgi ve delillerin uygun olup olmadığını ve doğruluğunu gözden geçirme.
5. Alternatif çözümleri belirtme.
6. Alternatiflerin her birinin olası doğurgularını belirleme ve değerlendirme.
7. Alternatifler içerisinde seçim yapma.
8. Seçilen öneriye göre eylemde bulunmadır.

Değerler Eğitiminin İşlevi ve Önemi

Değerler eğitimi perspektifine yön veren etkenlerden biri de eğitim felsefesidir. Çünkü değerlerin devamlılığını sağlayan, yeni değerlerin oluşumuna yön veren temel iletim organı eğitimidir. Tarih boyunca eğitim ortamları, bilhassa okullar varlığını sürdürmesini değer aktarımına borçludur. Eğitimin üstlendiği değer aktarımı rolü sayesinde var olan toplumsal yapı korunur ve sürdürülür. Eğitim, sosyal değerlerin, eğitim kurumları vasıtasıyla yeni nesillere aktarılmasında önemli bir yere sahiptir (Çetin ve Balanuye, 2015).

Değer ve değer eğitimi meselesinin, ulusların varlığı ve geleceği ile olan ilgisi, günümüze kadar sunulan değerlendirmelerde açıkça karşımıza çıkmaktadır. Doğan (1997) bu konuda; “Ülkelerin kendi kültürlerinde devam ettirmek istediği değerler, eğitim politikalarına yansımıştır. Bu değerler eğitimin boyutlarını, yönünü ve hedeflerini belirler (Doğan, 1997, s. 18: Akt. Biçer, 2013).” değerlendirmesini yapmaktadır.

Fichter'e göre (1990) değerler aşağıdaki işlevlere sahiptir (Akt. Öztürk Samur, 2011):

1. Kişinin diğer insanların gözündeki yerini bilmesine yardımcı olur, birlikteliklerin ve kişilerin toplumsal değerlerinin yargılanmasında değerler bir araç konumundadır. Böylece insanlar kendilerine ya da başkalarına ceza ya da ödül verebilirler. Bu anlamda değerler, kişilerin diğer insanların nezdinde hangi konumda olduğuna dair bilgisinin olmasına yardımcı olurlar.

2. *Bireylerin dikkatini istenilir, önemli ve yararlı olarak görülen maddi kültür objeleri üzerine odaklarlar.* Bireylerin eylemlerine ilişkin tahminlerde kullanılırlar. Bu sayede kişilere amaç kazandırıp onları yönlendirirler.

3. *Her toplumdaki ideal davranış ve düşünce biçimlerini değerler gösterir.* Değerler, toplumda sosyal olarak benimsenen eylemlerin şeklini çizerler. Böylece insanlar, eylem ve düşüncelerini en iyi hangi yöntemle ortaya koyabileceklerini anlarlar.

4. *Bireylerin toplumsal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratır, yöreklendirirler.* Bu sayede kişiler, çeşitli rollerin gerektirdiklerinin ve beklentilerin, bazı değerli hedefler uyarınca şekillendiğini idrak ederler.

5. *Sosyal kontrol ve baskının aracıdırlar.* Değerler bu yolla bireyleri gelenek, görenek, adet ve törelere uymaya yönlendirirler; doğru olmaya yöreklendirirler. Bununla birlikte istenmeyen davranışları da yasaklarlar. Engellenen davranışları gösterir ve bu engellerin ihlalinden dolayı utanç duyma, suçlu hissetme gibi duyguların rahatlıkla aşılabilmesine yardımcı olurlar.

6. *Değerler dayanışma aracı olarak da işlev görürler.* Grupların toplu eylemlerde bulunmalarını sağlarlar ve dayanışmanın aracı olma rolleri vardır. Kişiler aynı değerleri benimseyen bireylerle birlikte olmayı seçerler. Bu bağlamda değerler, grubun ve toplumun dayanışma kurmasına yardım ederler.

Toplum yaşamı ile alakalı diğer bireylere saygı, doğruluk, gelenek ve göreneklere uyma, güçsüzlere ve küçüklere yardımcı olma, hak gözetme ve adaletli olma gibi değerleri öğrencilere kazandıran öğretmenler ve ebeveynler öğrencilere yardım etmenin yanı sıra; onların karşılaştığı problemlerinin çözümünü kendilerinin üretmelerini sağlarlar. Temel değerleri yaşamlarına geçirerek hareket eden bireyler, başının çaresine bakabilen, karmaşık işlerde nasıl hareket edecekleri hakkında kararlı olmalarını sağlayan nitelikleri de edinirler (Beil, 2003, s. 19: Akt.Biçer, 2013).

Değerler eğitiminin işlevi MEB Türkçe Öğretim Programı'nda (2019), temel insani niteliklerimizi var eden değerlerimizin, yaşamımızın olağan seyrinde ve karşımıza çıkan problemleri çözmeye harekete geçmemizi sağlayan gücün temeli şeklinde ifade edilmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere bireylerin çeşitli değerleri tanınması ve bu değerlere sahip olması hem kişilik olarak daha güçlü bir yapı oluşturmasını sağlayacak hem de toplumsal açıdan istenilen davranışları sergilemesini sağlayacaktır. Değerlerin kişisel ve sosyal işlevleri ise şöyledir: Değerleri hayatına geçirmiş bireyler sorumluluk almayı bilen, başladığı işi azimle bitiren, zorluklara karşı mücadele eden bireylerdir; çevresi ile uyum içinde, insanlarla olumlu ilişkiler kurabilen, toplumda sevilen ve sayılan, iletişim becerileri kuvvetli, hoşgörülü, yardımlaşma ve dayanışma kurmada başarılı bireylerdir.

Değerler Eğitimi ve Aile

Eğitimin her basamağında olduğu gibi değerler eğitiminde de ailenin yeri ayrı önem taşır. Çocuğun çevre ile iletişim kurmaya başladığı ilk sosyal alan olan aile, çocuğun değerleri fark etmeye ve öğrenmeye başladığı ilk ortamdır.

Çocuğun hayatında ailenin ilk eğitim ortamı olması ailenin değer eğitimi verilen kurumların başında geldiğini gösterir (Sağlam, 2017).

Çocuk aile bireyleri ile iletişim kurarak ve onları taklit yoluyla ilk sosyal bağlarını kurar. Çocuğun ailede edindiği bilgiler, beceriler, tutum ve değerler köklü ise çocuk okul hayatına ve toplumsal düzene daha kolay uyum sağlar ve daha duyarlı bir birey olur. Ailenin değerleri ile kişinin kendi değerleri arasında bir uyumsuzluk varsa bu durum bireyi olumsuz etkiler (Erden, 1998: Akt. Öztürk Samur, 2011).

Her birey çocukluk döneminde ailesinden pek çok değer yargıları öğrenip; görgü kurallarını ve ahlak esaslarını benimsemektedir. Eğer birey bu dönemde ailesinden iyi ve kötü olan değer yargıları, tutarlı değer kalıpları edinemezse bu boşluğu tesadüfen edindiği olumlu

ya da olumsuz birçok değer yargılarıyla doldurmaya çalışır. Bu durum ise bireyde telafisi zor sorunlara, kişilik bozukluklarına yol açabilir. Bu nedenle anne babalar çocuklarıyla tutarlı ilişkiler kurmalı, hoşgörü ve anlayış çerçevesinde çocukların olumlu değer yargıları edinmesi konusunda onlara rol model olmalı, yardım etmeli ve onlara örnek olmalıdır (Bilgin, 1991: 27: Akt. Bağcı, 2013).

Aile fertleri içindeki samimi ilişki, bireylerin maddi gereksinimleri kadar manevi ve psikolojik açıdan doyurulması da oldukça önemlidir. Anne, baba ve diğer aile fertleri çocuğun yaşamındaki ilk sosyal çevre ve ilk rol modelleridir. Küçüğün ahlaki ve vicdani gelişimi, anne, baba ve diğer aile üyelerinin kuralları ile biçimlenmeye başlar. Bundan dolayı aile iyiyi, doğruyu, güzeli, kutsalı çocuğa tanıtmalıdır ve bunu yaşam biçimlerine yansıtarak çocuğa rol model olmalıdır. Değerlerin öğrenilip içselleştirilmesinde ve yaşama yansıtılmasında ailenin payı büyüktür. Çocuk kendi duygu ve düşünce dünyasını özgür bir şekilde inşa edinceye dek, ailesinin ona vermiş olduğu birtakım değerlere göre yaşamını idame ettirir. Üstelik çocuğun ailesinde gördüğü birçok davranış örneği ve kuralları hayatı boyunca çocuğa yol gösterir. Çocuk bunların üzerine zaman içerisinde yenilerini ekler ya da bu değerleri geliştirip değiştirebilir. Fakat bugünün sosyal şartları ve yaşanan hızlı değişimler ailelerin çocuklarına yol gösterme görev ve işlevini ciddi oranda engellemiştir (Hökelekli, 2011: Akt. Neslitürk, 2013).

Bireylere değerler eğitiminin ne zaman vermeye başlanması gerektiğine ilişkin cevap “her zaman” olmalıdır. Ancak bireylerde karakter gelişiminin yüzde sekseninin sıfır beş yaş aralığında oluştuğunu düşünürsek küçük yaşlarda değer eğitimi verilmesi yerinde bir karar olacaktır. Bu yaştaki birçok bireyin okul hayatı henüz başlamadığından, hayatının büyük bir bölümünü ailesiyle birlikte geçirmektedir. Bireyin tüm sorumlulukları aile kurumuna bağlıdır. Ailede geçirdiği tüm yaşantılar ve aldığı eğitim, kişinin karakterinin şekillenmesinde çok büyük etkiye sahiptir. Kişilerin değerler eğitim sistemini edinmeye başladığı yaş ve yer olarak

karşımıza çıkan ilk toplumsal yapı da yine ailedir. Bu çağda bireye verilen değerler eğitimi bireyin ilerleyen yıllarda iyi bir yurttaş olma bilinci edinmesine katkıda bulunacaktır (Dilmaç, 2007).

Türk aile profiline bakıldığında, geleneksel aile olarak isimlendirilen, ataerkil aile yapısı gerek bireylere verilen disiplin anlayışıyla gerekse model olma sürecinde değerlerin kazandırılıp içselleştirilmesiyle değerler kazanımında önemli bir fonksiyona sahip olmuştur. Zamanla tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşanan kültürel değişimler, aile yapısının da değişmesine neden olmuştur. Değişimlerin en çok etkilediği kişiler, ailenin en küçük üyesi olan çocuklardır. Bu değişikliklerle ailenin çocuğa sunmuş olduğu bazı değerler çocuğun kendisinin yapılandığı değerlere uygun değilse ailede çatışmalar yaşanabilir. Aile yaşantısında bu çatışmaların gerçekleşmemesi, etkili ve dengeli iletişimin kurulması için çocuğu birey olarak kabul etmek, onun ilgi ve gereksinimlerine yanıt verebilmek gerekmektedir. Çocuğa ayrılan zamanın nitelikli olması, çocuğa etkili eğitim alanının sunulması, olanaklar tanınması onun duyuşsal gelişimi açısından önemlidir. Böylece benimsenen değerler sürekli ve kalıcı olma özelliği kazanır. Kültürel unsurlarla ilgili -gelenek ve görenek gibi- değerler ise küçük yaşlardan itibaren daha çok aile ile paylaşılan yaşantılarla edinilip içselleştirilebilir. Çocuğun karakterinin şekillenmesinde çevrenin (aile, okul, toplum) etkisi olsa bile, ahlaki tutum ve davranış çocuğun kendi içinden gelen etki ile oluşur. Aileler çocuklarına kendi değer yargılarını aşlamadan, onları zorlamadan ve baskı altına almadan, onları ayrı bir birey olarak kabul edip çocuklarına saygı göstermelidir. Çocuklar saygı ve sevgi ortamında kendilerine ait bir değerler sistemi inşa etmeye başlarken aile onlara rol model olmaya gayret gösterilmelidir. Fakat ailenin değeri ile çocuğun seçmiş olduğu değerler uyuşmuyorsa zaman zaman çatışma ortamı oluşur ve bu durum çocukları olumsuz etkiler. Değerler arasında meydana gelen bu çatışmalar çocukların kişilik gelişimine de olumsuz yönde etki edecektir (Keskinoğlu, 2008: 33: Akt. Bağcı, 2013).

Ebeveynin değerleri çocuklarına telkin ederken ya da çocuğa örnek olurken demokratik bir tutum içinde olması gerekmektedir. Bu demokratik tutum içerisinde anne ve baba birlikte hareket etmeli ve çocuğa bu şekilde yaklaşmalıdır. Böylece anne ve baba çocukların üzerinde etkili olacaklardır ve öğretecekleri konu ile ilgili de hemfikir olacaklardır (Yavuz, 2010: Akt. Yuvacı, 2013).

Türkçe Dersi ve Değerler

Türkçenin öğretilmesi, değerler eğitiminin gerçekleştirilmesinde kişiler arası iletişimi sağlama özelliği taşıırken bunu genel olarak farklı niteliklere sahip yazınsal ya da öğretici metinler aracılığıyla sağlamaktadır. Bu metinlerde işlenen temalar da milli ve evrensel kültürün oluşturduğu değerlerin bireylere öğretilmesi için önemli birer araç olma özelliğine sahiptir (Belet ve Deveci, 2008, s. 2: Akt. Susar Kırmızı, 2014). İlkokuldan üniversite yıllarına kadar Türkçenin eğitiminin yapıldığı ders kitaplarında yer alan yazınsal metinler muhataplarına pek çok ileti sunmaktadır. Bu iletilerin bireylerin karakter gelişimine etki ettiği dikkate alınmalıdır (Susar Kırmızı, 2014).

Değerlerin belirlenerek bu değerlerin planlı ve sistemli bir biçimde aktarılması sürecinde, içeriğine dikkat edildiğinde Türkçe dersinin önemli bir rolü olduğu görülür. Türkçe dersi, kişiler arası iletişimi arttıran ve kişinin sosyalleşme sürecine katkı sağlayan temel derslerden biridir. Toplumsal varlığın ve Türk kültürünün devam ettirilmesinde Türkçe dersinin ayrı bir yeri vardır. Sahip olunan ulusal ve evrensel değerlerin eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılmasında etkisi oldukça büyüktür (Susar Kırmızı, 2014). Metinler, Türkçe eğitimi ve öğretilmesinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Metinlerden; okuma, dinleme, dil bilgisi çalışmalarında yararlanılmasının yanı sıra içeriği ile çocuklar ve yetişkinlere değer eğitiminde de oldukça etkili bir araçtır (Şen, 2007: 50: Akt. Bağcı, 2013).

Türkçe dersi öğrencilerde dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerini geliştirmesinin yanı sıra ders kitaplarının içerdiği metinler sayesinde

değerlerin aktarılmasını da gerçekleştirmektedir. Evrensel ve milli değerler bu metinler aracılığıyla öğrencilere tanıtılır, yaşatılır ve geleceğe aktarılır. Böylece değerlerin öğretilmesi bağlamında Türkçe dersinin büyük önem taşıdığı görülmekte, Türkçe ders kitaplarının içerdiği metinlerin değerler aktarımına aracılık ettiği gözlenmektedir.

İlköğretimde istenilen davranış ve değerlerin öğrencilere aktarılması, ilköğretimin genel hedeflerine yönelik hazırlanan ders programları sayesinde gerçekleşmektedir. Ders kitapları da, ulaşılması istenen hedeflere göre ve programdaki derslerin içerdiği konulara göre öğrencileri bilgilendiren, onların seviyelerine ve hızlarına yönelik çalışma imkanı tanıyan öğretim materyalleridir. Ders kitapları derslerin ve derslerde kazandırılmak istenen bilgi, beceri, davranış ve değerlerin özü olarak nitelendirilmektedir. Ders kitapları, yetiştirilmek istenen insan profiline ait değerler ve ölçütleri barındırmaktadır. Öğrencilerin bu ölçütleri örnek almaları sağlanmaktadır (Taşdemir, 2009: 303: Akt. Bağcı, 2013).

Aynı şekilde öğretim sürecinde kullanılan ve ders kitaplarında da yer verilen edebî türlerden masallar; dil öğrenilmesi, evrensel ve ulusal kültüre ait değerlerin öğrenilmesi aşamasında bireylere dinleme, okuma, konuşma, yazma ve görsel okuryazarlık becerilerinin kazandırılması amacıyla öğrenme ve öğretme sürecinde yararlanılması gereken önemli öğretim malzemeleri arasındadır. Masallar, eğitsel ve öğretici değeri olan, yani küçüklerin duygu dünyalarına katkıda bulunan ve millet olma bilincini geliştirerek hem millî hem de evrensel değerleri farkında varmadan içselleştirmelerine yardım eden “anonim halk edebiyatı” ürünleridir (Karatay, 2007, 472: Akt. Bağcı, 2013).

Türkçe ders kitaplarının dört değer üzerinde yoğunlaştığı ve bu ders kitaplarında MEB'in amaçladığı değerlerin bir kısmına yer verilmediği görülmektedir. MEB ve Talim Terbiye Kurulu onaylı Türkçe ders kitaplarında en sık yer verilen değerler sırasıyla doğanın güzelliklerine yaşamında yer verme, çevresindeki canlılara değer verme, Türk büyüklerine saygılı olma, vatan sevgisidir (Sezer, 2005: Akt. Keskinoglu, 2008).

Türkçe ders kitaplarında bulunan öyküleyici metinler, öğrencilerin dil gelişimlerine katkı sağlamanın yanı sıra onlara birtakım insani, kültürel ve evrensel değerlerin aktarılması açısından da faydalıdır. Bu bağlamda çocuk edebiyatının katkıları da göz ardı edilmemelidir. Çocuk, kurgusal metinler aracılığıyla değerleri eğlenerek öğrenir ve kendi yaşamında çevresiyle olan iletişimde sahip olduğu bu değerlere göre hareket eder.

Çocuk edebiyatı ürünleri, eğitsel değer taşır. Çocuk edebiyatının en önemli maksadı çocuğu eğitmek olmasa dahi, çocuk üzerinde olumlu izler oluşturmayı hedefler. Ayrıca çocuğun edindiği deneyimler aracılığıyla buna yönelik örnek davranışlar sergilemesi açısından olumlu yönde gelişim ve değişimlere imkan tanır. Bir başka ifade ile hikaye ve masal, bireyin dil gelişimine katkıda bulunurken bir yönüyle de çocuğun farkına varmadan, kültürüne ait olan milli ya da tüm insanlığa ait evrensel değerlere karşı bir farkındalık edinmesini sağlar. Bununla birlikte masallar ve hikayeler, bireyin yaratıcı düşünme becerilerine ve hayal gücüne de katkıda bulunur; ona yaşam, tabiat, yakın çevresi ve insanlar hakkında fikir verir. Yani hikâye ve masal, çocuğu eğlendirmek ve oyalamakla kalmaz, kendisiyle ve etrafındaki insanlarla barışık olmasını sağlama işlevi de üstlenir. Bu durumda çocuğun dünyasına sağlayacağı katkı doğrultusunda çocuk edebiyatının hedefi, yeri ve önemine dair sorulara yanıt aranmalı ve ebeveynler bu soruların yanıtları doğrultusunda bilinçlendirilmelidir. Çocuk edebiyatının ve ortaya koyduğu ürünlerin hedefi, niteliği ve önemi maddeler hâlinde şöyle sıralanabilir:

1. Bilgilendirme,
2. Zevk verme,
3. Bireye hayatı tanıtmaya,
4. Öz güven duygusunu geliştirme,
5. Başarma isteği uyandırma,
6. Çevreye ve insana karşı duyarlılık bilinci kazandırma,

7. Çocuğu sosyalleştirme,
  8. Öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirme
  9. Farklı kavramlara ve alanlara karşı ilgi uyandırma,
  10. Estetik ve güzellik gibi duyuşsal ihtiyaçları karşılama,
  11. Çocukta dil gelişimini sağlama,
  12. Çocuğun zihinsel gelişimine katkıda bulunma,
  13. Yaratıcı düşünme becerilerini ve hayal gücünü geliştirme,
  14. Kişilik gelişimine olumlu yönde katkı sağlama,
  15. Kitabı sevdirmek, kitabın vazgeçilmez bir eğlenme, bilgilenme ve öğrenme aracı olduğunu fark ettirme,
  16. Okul öncesinde dinlediğini anlama ve görselleri anlamlandırma; okul döneminde bunlara ek olarak metin ve görsel okuryazarlığını geliştirme,
  17. Düşündüklerini ve hissettiklerini yazı yoluyla anlatma isteği uyandırma
- (Karatay,2007: 466-467: Akt. Bağcı, 2013).

Değerler bir bireyin, toplumun veya grubun hayata bakışını, dünyayı yorumlayışını biçimlendirir. Değerler sosyal hayattan doğar ve sosyal hayatın vazgeçilmez unsurları olan dil ve eğitim de bunu etkiler. Dil, eğitim ve kültür bağını güçlendirecek en büyük etken de anadil olduğundan sosyal hayat içerisinde bulunan değerlerin anadil ile kazandırılması oldukça önemlidir.

Ülkemizde anadil olan Türkçenin eğitim faaliyetleri içerisinde yer alan değerler; okuma parçaları, yazınsal metinler ya da dinleme, okuma, yazma, konuşma etkinlikleri sayesinde bireylere ve dolayısıyla sosyal hayata aktarılır. 2005 yılında uygulanmaya başlanan Türkçe ders programında Türkçe dersi beş temel beceri esasından oluşmaktadır. Bunlar konuşma, yazma, okuma ve dinlemedir. Türkçe eğitime bu dört temel alanın uygulanmasıyla okuma parçalarının, yazınsal metinlerin ve diğer dil öğrenme faaliyetlerinin

tablosu bu doğrultuda planlanmıştır. Bunların yanında, Türk Milli Eğitimi'nin temel hedeflerinde örtük yahut açık bir şekilde söz edilen çeşitli değerler bu dört temel becerinin ve Türkçe dersi hedeflerinde aktarılmıştır.

Örtük olarak sözü geçen değerler, sadece Sosyal Bilgiler ders programında sistematik olarak yer almıştır. Bu değerler, Türkçe dersinde en yaygın olarak dinleme metinleri, okuma parçaları, konu sonu etkinlikleri, ders hazırlık etkinlikleri ya da tanınmış edebî eserler aracılığıyla aktarılmaya başlanmıştır. Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı'nın derslere yardımcı olmak ve değerlerin eğitim hayatına aksettirilmesi amacıyla oluşturduğu yerli ve yabancı edebiyatlardan seçilmiş 100 Temel Eser uygulaması bu doğrultuda yapılmış bir çalışmadır. 100 Temel Eser başlığı altında yapılan eğitim çalışmaları, Türkçe öğretiminde 2005 yılından itibaren sistematik olarak yer alan dört temel beceri yoluyla uygulanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 100 Temel Eser içerisinde yer verdiği ve edebiyat hayatımızda çok önemli bir yeri olan Mehmet Akif Ersoy'un daha çok manzum hikâyelerinden oluşan ve bu çalışmanın temel ögesi olan *Safahat* isimli eseri, anadilimiz olan Türkçenin eğitimi yoluyla toplumumuzda mevcut olan değerlerin öğretilmesinde önemli bir yer tutmaktadır (Moğul, 2012).

Okulda Değerler Eğitimi

Tek başına okul, değerler eğitiminin verilmesinde başarılı olamaz (Barth, 1994 : akt. Dilmaç, 1999). Okullarda öğrencilerin gelişimi dikkate alınarak hazırlanan eğitim programları varsa da sistemli bir biçimde olmadığı için verilen eğitim ile istenen hedeflere ulaşılamayacaktır (Volkell & Hodal, 1981: akt. Dilmaç, 1999). Etkili bir değerler eğitimi okullarda yapılan sistematik ve planlı eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ile olur. Öncelikle, okulun değerler eğitimine yönelik yaklaşımı ve görev tanımı, okulun kurumsal kimliğinin temelinde yer almalıdır (Elbot ve Fulton, 2008: Akt. Çiftçi vd., 2013). Okulda uygulanan eğitim programları bu kurumsal kimliğe ulaşmada önemli bir araçtır. Sınıf kültürü

ve ahlakı oluşturmak şart iken, eğitim kurumları ve okullar eğitim programlarında, karakter, ahlak, etik, değerler ve erdem konularını ele almak durumundadır. Bu temel akademik konuların yanında beden eğitimi, sanat, rehberlik ve müzik ya da sosyal-duygusal programları da içerir (Berkowitz ve Hoppe, 2009: Akt. Çiftçi vd., 2013).

Eğitim kurumlarında verilen değerler eğitimi, konunun teorik olarak anlatılmasından öteye geçmemekte ve erdemlerin davranışa dönüştürülmesi sürecine sessiz kalmaktadır. Üstelik okullarda verilen bu eğitim toplumda uygulama alanı bulamamaktadır. Oysa değerler eğitimi, günlük hayatta davranışa dönüşebildiği takdirde başarılı addedilebilir. Bundan dolayı bireye söz konusu değer kavramlarının içeriğinin aktarılması kadar bu değerın birey tarafından içselleştirilip pratiğe dönüştürülerek günlük hayata yansıtılması da önem arz taşımaktadır. Bundan dolayı değerlerin davranış haline getirilmesi süreci değerler eğitiminin bir problemi olarak karşımıza çıkar. Bu değerlerin davranış haline getirilmesi sürecinde bireyin çevresi önemli bir etkidir (Kaya, 2013).

Değerlerin kazandırılması bağlamında eğitim sistemimize ve bu süreçte uygulayıcı konumda olan okullara önemli görevler düşmektedir. Eğitim sisteminin temel taşı olan ilköğretim kademesinde, bireylere toplum içinde diğer üyelerle uyum içinde yaşamaları ve yaşamlarını daha iyi bir şekilde idame ettirmeleri için gerekli olan temel bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır (Fidan ve Erden, 2001'den Akt. Aladağ, 2009).

Değerler eğitimi sayesinde kişiler hem kendi ahlak anlayışlarını geliştirir hem de diğer insanların ahlak anlayışlarını fark eder. Bununla birlikte değerler eğitimi kişilerin kendi yaşantılarına dair düşünüp, bu yaşantıların anlamları ve örneklerini araştırmalarına yardım eder. Değerler eğitimi yoluyla kazandırılması hedeflenen değerler, hem eğitim kuramları hem de okullardaki etkinliklerin merkezinde yer almaktadır. Çünkü okullar, okulun bir parçası olan öğretmenler, aile, medya, arkadaş grubu kişinin değerlerinin oluşumunu etkilemektedirler. Okullar aynı zamanda dolaylı olarak da toplumun değerlerinin oluşumunu sağlamaktadır.

Okullar hem toplumun değerlerine yön verir hem de bu değerleri yansıtan birer kurumdurlar (Halstead, 1996: Akt. Çiftçi vd., 2013). Özellikle eğitim faaliyetlerinin başlangıcı niteliğinde olan ilköğretim kademesi bireyin temel kişilik özelliklerinin biçimlenmesi ve toplumsal becerilerin kazandırılması yönüyle ayrıca önemlidir. Bu dönemde yapılacak kaliteli bir eğitim evrensel ve milli değerleri kazanmış, globalleşen dünyaya yeni değerler de ekleyebilecek kişilerin yetişmesinde etkili olabilir. Olayların ahlaki yönleri üzerinde düşünebilen ve sorumluluklarının sınırlarını bilen, kendi öz kimliğine yönelik sağlıklı değerlendirmeler yapabilen kişiler diğer insanların da yaşamına saygı gösterebilir. Eğitim programlarının kazandıracağı temel değerlerle bu sağlanabilir (Susar Kırmızı, 2014).

Bugün okulun, ders programlarının, anne-babaların, öğretmenlerin ve öğrencilerin tanımı değişmiştir. Okul, yalnızca bireylere belirli bilgi ve becerilerin kazandırıldığı bir yapı olmaktan öte toplumu şekillendiren ve özellikle yükseköğretim kurumlarının liderliğinde toplumsal kalkınmayı sağlayan bir kurum olmakla yükümlüdür. Ders programları, çocuklara yalnızca belirli bilgileri aktaran bir yaklaşım içinde değil, onları gerçek hayata hazırlayan, hayatın gerçeklerinin sentezlendiği bir bakış açısı ile planlanmalıdır. Öğretmenlerin görevi, yalnızca bilgiler sunmak değil, öğrencilere ışık tutan bir lider ve rehber olmaktır. Bununla birlikte anne babaların da eğitim sürecine dahil edilip süreci desteklenmesi sağlanmalıdır. Artık, eğitimin merkezindeki olgu, öğrencidir, öğrenen kişidir. Elbette mevcut bilgi birikimi, kültürel değerler ve olgular öğrencilere kazandırılacaktır. Fakat esas hedef hazır bilgileri ezberletmek değil, öğrencilerin bilgileri kendilerinin inşa etmelerine yardımcı olmaktır (Çalık ve Sezgin, 2005, s.63: Akt. Esgin Günder ve Tatlıdil, 2013) .

Eğitim kurumları, kişiyi yalnızca bilişsel alanda değil duyuşsal, sosyal, bedensel ve ahlaki yönlerde de geliştirebilmeli, özellikle eğitimin sosyal işlevini ön plana çıkarabilmelidir. Bu, bireyleri bir bütün olarak eğitmek manasına gelir. Okullar sadece akademik başarıya dikkat ederse işlevini yerine getiremez ve eksik kalır. Yalnızca akademik başarıya

odaklanmak, toplumu oluşturan fertlerin, değer, tutum vb. duyuşsal becerilerden yoksun kalmalarına neden olacaktır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların belirlenmesi zor, hatta imkansız hale gelecektir. Kişî kendini her açıdan geliştirdiği takdirde topluma yararlı olabilir (Bacanlı, 2006; Yazıcı, 2012; Turan, 2012: Akt. Susar Kırmızı, 2014).

Değerlerin Aktarımında Öğretmenin Rolü

Değerler eğitiminin ülkemizde bazen başlı başına bir ders olarak okutulması, bazı dönemlerde ise derslerin içeriğinde öğrencilere kazandırılmaya çalışılması yönüyle farklı evrelerden geçtiği söylenebilir. Bugün kullanmakta olduğumuz programlarda ise değerler eğitimi farklı derslerin içerisine serpiştirilmiş konumdadır. Bu hususta plan ve program dahilinde bir eğitim anlayışına ihtiyaç vardır (Yazıcı, 2006: Akt. Emek, 2010).

Öğretmenler, değerleri telkin ederek, eğitim programlarını inceleyip üzerinde çalışarak bireylere değerleri kazandırmayı amaçlar. Öğretmen sunduğu içerik, seçtiği örnekler ve öğrencilerine gösterdikleri tepkiler sayesinde, bu değerleri öğrencilerine verebilmek için onları özendirmeye gayret gösterir. Öğretmenler öğrencilerle kurdukları bağ aracılığıyla değerler eğitiminin öğrenciler tarafından inşa edilmesi sürecine yön vermeye çalışırlar. Öğretmenler öğrencilere değerlerin aktarıcısı rolünde değil, kendi değerlerini oluşturmaları için motive eden bir rehber konumundadır (Veugelers, 2000: Akt. İşcan, 2007).

Öğretmenin söyledikleri ile davranışları arasında bir farklılık olmamalıdır. Eğer bir öğretmen sınıfta eşitlikten bahsediyor ama öğrencileri arasında ayırım yapıyorsa ya da hoşgörüden söz edip farklı görüşlere sahip olan öğrencilerini fikirlerinden dolayı yargılıyorsa öğrencilerin böyle bir ortamda bu ve benzeri değerleri kazanması olanaksızdır. Bu yüzden her şeyden önce öğretmenin kendisinin değerleri benimsemiş olması gerekir (Kumbasar, 2011). Değer eğitimi konusunda öğretmenlerin yükümlülüğü büyüktür. Değerlerin öğrencilere etkili bir şekilde kazandırılması konusunda hem bir rehber hem de rol model olma rolünü

üstlenmelidirler. Öğretmenler bireylerin değerleri idrak edip hayatlarına geçirebilecekleri alanlar sunmalıdır. Değerler sosyal yapı ortamlarında gelişir. Okul ve sınıf ortamı da bu toplumsal yapının küçük bir birimidir. Öğretmenin ödevi, sınıf ortamındaki bu toplumsal yapıya değerleri fark ettirmek ve kazandırmaktır.

Değerler yaşantılar sonucu karakter haline gelir. Fakat değerler eğitiminin vazgeçilmez bir önkoşulu vardır. Bu önkoşul da çocukların evde, okulda hatta genel olarak hayatlarında önem verdikleri değer yargılarını seçmekteki hür iradedir. Değerler eğitimi baskıcı bir ortamda yapılırsa, bir dayatma, baskı ve koşullandırmaya dönüşebilir. Değer eğitiminde model olmak, değerleri yaşantı yoluyla edinmek çok önemlidir. Öğretmenlerin karakteri, model olma özelliği, bu aşamada oldukça önemlidir (Çağlar, 2005: akt. Dilmaç, 2007).

Kirschenbaum (2000), artık doğru olan temel dayanak noktasının şu olduğuna inanmaktadır: Olumlu değerler telkin edildiğinde ve model olduğunda, iyi karakter öğretildiğinde, öğrencilere kendileri için bunların etkilerini değerlendirmede imkanlar tanındığında karakter eğitiminin başarılı olma olasılığı artacaktır. Eğer bazı şeyler doğrudan öğretilir ya da söylenirse, öğrenciler bunun belirli bir bölümünü hatırlayabilirler; ne öğretildiği gösterilirse, öğrenciler öğrendiklerini daha fazla hatırlayacaklardır; öğrencilere kendi kişisel deneyimlerini oluşturmalarına fırsat verilirse, kalıcılık sağlanacak ve öğrencilerin davranışlarında daha köklü bir etki oluşacaktır. Değerler eğitimi daha etkili olmak için daha kapsamlı olmalıdır. Kirschenbaum, değerler eğitiminde hedeflere ulaşmanın en etkili yolunun tüm yöntemlere yer vermek olduğunu savunur. Değer aydınlatma/belirginleştirme yaklaşımı evrensel değer destekler, onlarla uyumludur; öte yandan bireylere geleneksel ahlaki değerleri kazandırmada (toplumun geleneksel değerlerini saygı, vatanseverlik, yurttaş sorumluluğu gibi) model olma ve telkin etme yaklaşımları

kullanılabilir. Böylece değerleri aydınlatma/belirginleştirme yaklaşımı, evrensel değerlerin öğretilmesine ve içselleştirilmesine katkıda bulunur (Akt. İşcan, 2007).

Diğer yandan uzun bir süre değerler eğitiminde, değerleri aydınlatma/belirginleştirme yaklaşımını benimseyen Kirschenbaum, daha sonra, bu yaklaşımdan vazgeçtiğini belirtmiştir (Kirschenbaum, 2000). Kendisi, değerleri aydınlatma/belirginleştirme yaklaşımının 1690'lı yıllardan 1980'li yılların ortalarına dek değerler ve ahlak eğitiminde yaygın bir yaklaşım olduğunu; ancak daha sonra eleştiriler almaya başladığını ifade etmiştir. Ona göre, bugün değerler eğitimi alanında en popüler hareket karakter eğitimidir (Akt. İşcan, 2007).

Öğretmenler okulda etkili bir değerler eğitimi verebilmek adına hizmet içi eğitim programlarına katılmalı ve tecrübelerini paylaşmalıdır (Merril, 1996'den akt. Dilmaç, 1999).

Bu doğrultuda öğretmenler;

- a) Rol-model olmalı,
- b) Sınıf ortamında ortak bir sosyal doku oluşturmalı,
- c) Her bireye sorumluluk verip, onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı,
- d) Öğrenciler ödül ya da ceza verilerek değerler aşılmalı,
- e) Öğrencilere karar verme imkanı sunulmalı,
- f) Paylaşım imkanı verilmeli,
- g) Ortaklaşa çalışmak için motive edilmeli,
- h) Öğrencilerin birbirleriyle olan ilişkilerinde deneyimlerini paylaşmaları ve değerler üzerine tartışmaları sağlanmalı (Tyree & Vence, 1997: akt. Dilmaç, 1999).
- i) Kendi değerler sistemini oluşturması açısından öğrencilerin soru sormaları sağlanmalı (Golbelcker, 1976: akt. Dilmaç, 1999).

Yine Veugelers'e göre (2000) öğretmenler, mesleklerinin bir parçası olarak değerleri öğrencilere kazandırmak için onları teşvik etmelidirler. Bunu yaparken öğrencilerin yetiştiği kültürel ortamları da göz önünde bulundurarak onların bakış açılarını da dikkate almalıdırlar (Akt. İşcan, 2007).

Yazıcı (2006)'dan yola çıkarak değerler eğitimi esnasında faydalanılabilecek yöntem ve tekniklerin şunlar olduğu söylenebilir: (Akt. Emek, 2010):

- Tartışma odaklı yaklaşım ve öğrenci merkezli aktif öğrenme yöntemleri ile drama,
- Proje çalışması,
- Çocukların lider olduğu aktiviteler,
- Eğitsel oyunlar,
- Uygulamalı etkinlikler,
- İşbirlikli öğrenme,
- Konu günleri,
- Ekip çalışması.

Değerler eğitiminde, değerleri aydınlatma/belirginleştirme yaklaşımında ise öğretmen, aşağıda belirtilen şekilde davranışlar sergilediğinde daha etkili olmaktadır (Harmin ve diğerleri, 1973: Akt. İşcan, 2007):

- Yargılayıcı olmak yerine kabul edici olmak
- Çeşitliliği desteklemek, değerlerle ilgili sorular için tek bir doğru veya yanlış cevabın olmayacağını bilmek
- Farklı bir görüşe sahip olsa dahi kişilerin seçimlerine saygı duymak
- Bireyin tepkisine saygı göstermek
- Her bireyi dürüst bir şekilde yanıt vermesi için yüreklendirmek
- Öğrencilere aydınlatıcı/belirginleştirici sorular yöneltmek
- İyi bir dinleyici olarak öğrencilere bu konuda model olmak

- Düşünmeyi sınırlayan yahut tehdit eden sorulardan kaçınmak
- Hem bireysel hem de toplumsal ilgi sorularını artırmak

Öğretmenlerin değerlerin aktarımındaki etkin rolü ve önemi araştırma sonuçlarına bağlı olarak ortaya konmuştur. Eğitimcilerin hem okul içerisinde hem de okul dışında değerleri davranışları ile yansıtmaları, farklı yaklaşımlarla bireylere değerlerin kazandırılması için etkinlikler yaptırılmaları gerekmektedir. Neticede değerler eğitimi bağlamında yetkin öğretmenlerin yetiştirecekleri çocuklar hem kendi var oluşlarına hem de içinde buldukları topluma yararlı olacaklardır (Hökelekli, 2010: 8: Akt. Kumbasar, 2011).

Değerler Sistemine Bilim Dallarının Bakışı

Değerler; sosyoloji, felsefe, sosyal psikoloji, ekonomi ve sosyal antropoloji gibi farklı bilimsel alanlara konu olmakla birlikte din ve ahlakın alanında da yer alır (Topcuoğlu, 1999: Akt. Keskinoğlu, 2008).

Sosyoloji perspektifinden değerler. Bir toplumun değerlerinin ve değerlere yüklediği anlamın bilinmesi, o toplumun yapısı hakkında fikir veren en önemli unsur olarak görülebilir. Çünkü toplumun yapısının analizi ancak değerler aracılığıyla bilinebilen toplumdaki kurum, roller ve sürecin bilinmesiyle mümkündür (Özensel, 2003, s. 222'den akt. Arslan ve Tunç, 2013). Sosyolojik yönden değer “kişiye ve gruba yararlı, istenilen ve beğenilen şey” olarak tanımlanmaktadır. Çağdaş Sosyoloji Sözlüğü’nde Theodorson değeri; “[...] özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel ölçü sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri” şeklinde tanımlanmaktadır (akt. Keskin, 2008). Sosyolojik açıdan bakıldığında değer kavramı, nesnelere ve bilinç olgularının toplum, sınıf ve birey açısından taşıdıkları önemi ifade eden niteliklerdir (Hancerlioğlu, 1986: Akt. Keskinoğlu, 2008).

Değerler, içinde yaşadığımız toplumun sosyo-kültürel unsurlarına değer ve anlam katan en önemli ölçütler arasında bulunur. Bundan dolayıdır ki, toplum içinde bireyler ve bu bireylerin davranış örüntü boyutları sosyolojik çalışmalarının başlangıç noktasını oluşturur. İçinde bulunduğu toplumun temel kültürel yapısını göz ardı eden bütün yaklaşımlar, beraber yaşamakta oldukları sosyal olay ve süreçleri açıklamakta ve anlamlandırmakta yetersiz kalacaktır (Özensel, 2003: Akt. Keskinoglu, 2008). Bir toplumun, kültürün etkisi altında kalan davranışları, o kültürün değerlerini ortaya koymaktadır. Her toplumun kendisine ait kültürü olduğundan, her kültür kendine özgü değerleri içerir. Değerler toplumdan topluma farklılık gösterebileceği gibi, bazı değerler bazı toplumlar tarafından ortak olarak da kabul görebilir. Bunun yanı sıra, her insanın değer yargıları da farklı olması mümkündür (Aydın, 1994: Akt. Keskinoglu).

Değerler ve normlar toplumsal ilişki örüntüsü içinde insanların birbirleriyle olan ilişkilerini ve insanların içinde yer aldıkları toplumsal kurumların işleyişini düzenler. Özellikle, bireylerin farklı yaşam biçimleri içinde yerel bağlamda oluşturdukları etkileşim sürecinde içselleştirdikleri değerler, toplumsal mutabakat içinde toplumların ortak yaşam felsefesini oluşturan kapsam içinde yeniden yapılır (Esgin Günder ve Tatlıdil, 2013).

Değerler, yalnızca hukuki normların şekillenmesinde etkin rol oynamaz aynı zamanda bireylerin hoşgörü kalıplarının genişliğinde toplumsal ahlakın gerçekleşmesini de sağlar. Belki bu nedenle günümüz çağdaş toplumları yazılı hukuk kadar yazılı olmayan değerlerin ortak mutabakat noktalarında buluşmasına özen gösterir (Esgin Günder ve Tatlıdil, 2013).

Kaosun, düzensizliğin bireyler ve toplumsal kurumlar arasındaki güven kaybının sorunsalı olarak değerler sistemindeki çözümler gösterilmektedir. Bireyin diğer bireylerle, gruplarla ve toplumla ilişkilerini düzenleyen değerler sistemi, ortak anlayış noktalarında oluşan güven alanları oluşturur. Günümüzde en fazla tartışılan konuların başında gelen toplumsal suçlardaki artışın temelinde de bireylerin topluma olan güvenini kaybetmesi

gösterilmektedir. Toplumun merkezinde yer alan bireyin beklenti kalıplarına yanıt veren değerlerdeki çözümler arttıkça toplumlarda psikolojik ve sosyal sorunların artış gösterdiği görülmektedir (Esgin Günder ve Tatlıdil, 2013).

Değerlerin görevlerinden biri de sosyal hayatı düzene koymasındır. Bilindiği üzere toplumsal düzenin ve huzurun sağlanmasında her zaman kanunlar tek başına yeterli olmayabilir. Örneğin kötü alışkanlıklardan uzak durma (alkol, sigara vb.), zor durumda olan birisine/birilerine yardım etme (yangın, deprem, ekonomik sıkıntı vb.), paylaşma, misafirperverlik gibi değerlerin kanunlarla insanlara benimsetilmesi mümkün değildir. Bu nedenle değerlerin toplumsal düzeni sağlayan, birlikteliği ön plana çıkaran, huzur, saygı ve güven ortamı sunan tarafı büyük önem arz etmektedir (Susar Kırmızı, 2014).

Felsefe perspektifinden değerler. Felsefe bilgi, varlık ve değer olmak üzere üç temel alanla ilgilenir. Felsefede değerler, estetik ve ahlak alanlarını da içerir. Ahlak, bireyin eylemlerini iyi-kötü olarak ayırırken estetik, güzel olanla ilgilenir. Değerler felsefi anlamda ilk kez filozof Sokrates tarafından incelenmiştir. O zamanlar Eski Atina'da sofistler ve filozoflar şeklinde iki ayrı aydın tip vardır. Sokrates ilk olarak sofistler arasındadır. Ancak zaman içerisinde onlardan ayrılmıştır. Sofistler dini esasta şekillendirilen ahlaki değerlere karşı çıkmışlardır. Sofistlerden Protagoras, insanın her şeyin ölçüsü olduğunu dile getirerek değerlerin kişiden kişiye farklılaştığını belirtmiştir. Sokrates ise tüm insanlar için ortak kabul edilen evrensel değerlerin olabileceğini ileri sürmüştür (Aytaç, 1980'den Akt. Keskinöglü, 2008). Sokrates, adalet, doğruluk, cömertlik ve cesaret gibi değerlerin tüm insanlar tarafından ortak kabul edildiğini düşünür. Bu tür kavramlar ya da değerler hususunda insanlar başta farklı şeyler dile getirirler de, Sokratik yöntemle bu kavramlar sorgulandığında, onların benzer görüşleri ifade ettikleri tespit edilecektir. Sokrates'e göre, örneğin adalet, dürüstlük, saygı, doğruluk diye bir şey vardır ve bu değerler, insanların duygu ve yönelimlerinden ayrı olarak ne ise o olarak mevcuttur. Önce ayrı görüşlere sahip olsalar daha nitelikli bir soruşturma neticesinde pek çok

kişi benzer görüşleri dile getirecektir. Kısaca değerler Sokrates'e göre, bireylerden bağımsız nesnel kavramlar olduğu söylenebilir (Arslan, 2012: 166'dan Akt. Yıldırım, 2015).

Felsefi çalışmaların karşılaştığı değer problemleri öznellik-nesnellik tartışmasıdır (Arslan, 2005: 120'dan akt. Yıldırım, 2015). En tanınmış sofist Protagoras'ın "İnsan her şeyin ölçüsüdür" önermesinden de anlaşılacağı üzere felsefe tarihinde rölativizmi temsil eden sofistler, aslında öznelci ve insanı merkeze alan bir felsefe tipini de ortaya koyar. Protagoras'ın meşhur önermesini değerler problemi yönünden incelediğimizde, sofistlerin değerleri insandan bağımsız düşünmeyip insanla iç içe kabul ettikleri görülmektedir. Kendileri özellikle değerler problemi üzerinde durmamıştır ve sofistlerin felsefe tarihi boyunca oldukça sık karşılaştığımız öznelci/rölativist değer anlayışını destekledikleri açıkça görülmektedir (Doğan, 2002: 85'dan Akt. Yıldırım, 2015). Değerleri öznel kabul edenler, nesnelere atfedilen değerle, onların gerçekten nesnel özellikleri arasında bir ayrım yaparlar. Örneğin bir şeyin şekli, ağırlığı, onun hakkında değerlendirme yapacak olan tüm bireyler için aynıdır. Fakat bu cismin altından yapıldığını varsayalım. Onun farklı milletler için aynı değeri taşımadığı da bir gerçektir. Su, çölde su bulamayan bir insan için; ateş ise ormanda karanlıklar içinde kalan bir kişi için çok önemlidir. Yani aynı şeyler farklı koşullar altında farklı değerlere sahiptir (Arslan, 2005: 123'dan Akt. Yıldırım, 2015). Felsefe açısından bakıldığında değer; değerler problemi ile değerlendirme problemi olarak iki farklı yönüyle karşımıza çıkar. İyi, güzel, doğru ve faydalı olanın ne olduğunu sormak değerlendirmeyi problem haline getirmek iken; kişilerarası ilişkilerin temelindeki manayı içeren sorular sormak, değerleri problem haline getirmektir (Kuçuradi, 2010: 8 : Akt. Yıldırım, 2015).

Değerlerin nesnel olduğunu ifade eden düşünürler de onların farklı şartlar altında farklı yorumlanacağını bilmektedirler. Fakat onlar değişen şeyin değerler olmadığını, onları değerlendiren kişilerin değiştiğini ifade eder. Örneğin renk körlüğü kişinin renkleri farklı

algılamasına neden olsa dahi bu, o renklerin gerçekte öyle olduğu anlamını taşımadığı gibi (Arslan, 2005: 121'dan akt. Yıldırım, 2015).

Felsefi antropolojide bilme, yapıp etme, tavır koyma, inanma vb. niteliklerin yanı sıra bir “değerler dünyasına sahip olma” da, insanın varlık şartları arasında yer almaktadır (Küçükalp, 2006: Akt. Dilmaç, 2007). Değerlerle ilgili felsefede farklı şekilde dile getirilse bile felsefe tarihinde, bu konu hakkında iki ana çizgi üzerinde durulduğu söylenebilir. Bu çizgilerden biri değerlerin “rölatif” olduğunu söyler. Dinsel inançlar ve ahlaksal doğrular toplumdaki topluma, dönemden döneme değişmektedir. Bu durum, değerlerin rölatifliğini ifade etmektedir. Diğer çizgiye göre “değerler” mutlaklardır. Her türlü değer, mutlak olarak doğru veya yanlıştır. Eylemler, insanların kanaatlerinden ya da yönelimlerinden bağımsız olarak doğru ya da yanlıştır (Toku, 2003'dan akt. Keskinoglu, 2008).

Bireyin temel niteliklerinden biri de değer oluşturan bir varlık olmasıdır ve bu insanı diğer canlılardan ayıran bir özelliktir. Bireyler üstün düşünme yetisiyle doğadan başka içinde bulunduğu çevrede diğer insanlardan farklı bir dünya oluşturur. Yaşama problemiyle dünyaya gelen tek canlı varlıktır. İnsanlar diğer canlılarla mukayese edildiğinde; ikili varlık yapısıyla onlardan ayrılır. Tabiatın mekanik zorunluluğuna uyan mekanik yapısı, diğer yandan da mekanik yapısına uymayan onu aşan bir varlık yapısı mevcuttur. İnsanın bu iki özelliği çatışarak onu oluşturur. Bu yüzden insanlar bilgi edinmek zorundadır. Bilgi ise, tek başına bulunmaz, bir bilgi ortaya koyulduğunda onun doğru, yanlış, geçerli veya geçersiz olması da söz konusudur. Bu aşamada bilginin hayata dahil olması gerekir. Çünkü doğrudan ya da dolaylı olarak hayatla ilişkisi olmayan bir bilginin varlığı olanaksızdır. Öyleyse değerler, kültürel alan içerisinde oluşabilirler ve insanın maddi yapısının yanında onun ruhsal niteliklerine de dayanırlar (Tozlu, 1992 ve Erdemli, 2003'den Akt. Dilmaç, 2007).

Değer kavramı, felsefe tarihinde, öznelci ve nesnelci açılarda çok değişik şekillerde tanımlanmıştır. Öznelci tanımlar, birey veya toplum açısından yapılmalarına göre kendi

içlerinde de iki grupta toplanabilirler. Nesnelci değer tanımlar ise, değerlerin bir gerçekliklerinin bulunduğundan hareket edilir. Bu gerçeklik, ideal, kutsal ve mutlak nitelikte olabilir. Bu demektir ki, değerler öznenin kendilerini hissetmesinden yahut bilmesinden bağımsız olarak mevcuttur (Özlem, 2003 ve Tepe, 2003'den akt. Dilmaç, 2007).

Psikoloji perspektifinden değerler. Psikoloji değer kavramını daha farklı bir boyutta incelemektedir. Psikolojide değerın önemi, onun objektif bir olup olmamasında değil, insan davranışlarına rehber olmasıyla ilintilidir (Güngör 1998: Akt. Keskin, 2008). Bu açıdan psikoloji değer kavramını yalnızca bir inanç şeklinde ele alır (Güngör, 1995: Akt. Keskinoğlu, 2008). Değer, bir inanç olması bakımından dünyamızın belli bir bölümüyle ilgili idrak, bilgi ve duygularımızın bir terkibi demektir. Ancak değer kavramı, inancın spesifik bir şekil olmak itibarıyla ondan daha da yukarıda bir zihin organizasyonudur. Değer bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca karşılık gelir. Değerler, belli bir durum ve koşula bağlı kalmaksızın, arzu edilen, yararlı görülen ve beğenilen şeyleri gösteren ölçütler olarak da tanımlanabilir. Bir varlığın psikolojik, sosyal, ahlaki veya estetik açıdan taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı davranışlar onun niteliğini belirtir (Güngör, 1995: Akt. Keskinoğlu, 2008).

Değerler Eğitiminde Medya

Günümüzde, medya toplumsal iletişimin sağlanması konusunda çok önemli bir ağ olarak işlev görmektedir. Hemen hemen her evde bulunan internet ve televizyon aile hayatını etkilediği kadar bireyin çevreyle kurduğu iletişim biçimini de etkilemektedir. Öyle ki televizyon seyredilme düzeyi çekirdek ailelerde oldukça yüksektir. Özellikle eğitim seviyesi düştükçe televizyon kullanımında artış görülmektedir. Hatta bazı evlerde çok sayıda televizyon vardır. Okul öncesi dönemde çocuk taklit etmeye ve model almaya eğilimli bir durumdadır. Gündelik hayatta sık kullanılan televizyon da yayınladığı pek çok program aracılığıyla çocukları model alma yolunda etkileyebilecek niteliğe sahiptir. Örneğin, şiddet

içerikli yayınları izleyen okul öncesi dönem çocuklarının çevreye karşı, özellikle kendi akranlarına karşı şiddete daha yatkın olduğu bazı araştırmalarla ispatlanmıştır (Cheng ve arkadaşları, 2004, Akt: Bağcı, 2013).

Küreselleşen dünyada medya ve iletişim teknolojilerinin giderek yaygınlaşması neticesinde iletişim hızı arttıkça kültürlerarası etkileşim de artmıştır. Bunun sonucunda insan hayatına etki eden birçok unsur değişmiş, değerler de bu değişimden payını almıştır.

Değişen dünyada küreselleşme süreci eğitim uygulamalarında uluslararası düzeyde önemli olanaklar sağlarken, diğer bir yönüyle de farklı kültürlerin ve değerler sisteminin ulusal kültürler üzerinde etki kurmasına ya da bireylerin yaşam biçimlerinin değişmesine neden olmaktadır. Bu sebeple küreselleşme sürecinin en çok tartışılan boyutlarından biri bu sürecin kültürel boyutu ve değerler sistemidir. Appadurai (aktaran Esgin Günder ve Tatlıdil, 2013), iletişim teknolojileri aracılığıyla küreselleşme sürecinde kültürel bir standartlaşmadan çok kültürel bir çeşitlilikten söz edilebileceğini belirtirken, bunun yanı sıra, küreselleşme ile birlikte değerler sisteminde çözümler olduğu, ulusal değerlerin değişime uğradığı yönünde görüşler de dile getirmektedir. Held'e göre günümüzde eğitim sistemleri bireyselleşme, sosyal dağılıma ve küreselleşmeyle ilintili bir takım süreçler, politikalar ve uygulamaların getirdiği sorunlarla baş başadır (aktaran Esgin Günder ve Tatlıdil, 2013).

Bu konuda Saylor ve diğerleri, (1981) de eğitim kurumunun gittikçe küreselleşen dünyada, insanları ulusal ve evrensel düzeyde sosyal uyum, işbirliği gibi konularda sosyal rollere hazırlaması, bölgesel, ulusal, etnik, dinsel, cinsiyete dayalı ayrımcılıkları ortadan kaldırmaya, çatışmaları en aza indirmeye, sosyal bütünleşmeyi ve eşitliği sağlamaya, sosyal hareketliliği gerçekleştirmeye, sosyal değişme ve gelişmeyi sağlamaya ve ulusal çıkarlar doğrultusunda bir beraberlik gücü ve bilinci oluşturmaya hizmet etmesi gerektiğini belirtmektedir (Esgin Günder ve Tatlıdil, 2013).

Demokrasi ve Değer İlişkisi

Demokrasi, yaşantı yoluyla edinilen bir yaşam biçimidir (Başaran, 1987: Akt. Öztürk Samur, 2011). Demokrasi, o toplumda yerini bulan sosyal ve kişisel değerler aracılığıyla edindiği niteliklerle var olur. Bu açıdan demokrasinin sosyal değerler yönüyle ortaya çıkan işlevi, demokrasinin kağıt üzerinde tanımlanan özelliklerinden önce gelmektedir. Bir başka deyişle, hukuk kuralları, siyasi yapı ve toplumsal kurumlar demokratik sisteme uygun olarak şekillenseler dahi, sosyal değerlere dayandırıldığı takdirde ayakta kalırlar (Ural, 1999: Öztürk Samur, 2011).

Temel değerler, toplumların ve bireylerin davranışlarına yön vererek ahlâki/etik normlar sunarak ve hedefleri yönlendirerek hayata katılmaktadır. Demokrasinin de böyle bir işlevi vardır. Bu temel değerler sayesinde demokrasi, ayırt edici bir nitelik kazanmaktadır. İnsana saygı, bunlardan en önemlisidir. Diğerleri de bunu destekler niteliktedir. Bunlar: "Tarafsızlık", "kardeşlik", "hoşgörü" vb. kavramlarıdır. Ayrıca "bağımsızlık", "gerçeklik" ve "adalet" kavramları dahi "insana saygı"dan türetilmiştir. Bunlar olmaksızın demokrasinin mantıksal yönünden söz edilemez ve bu nedenle uygulanması inandırıcılık taşımaz (Semiz, 2010: Akt. Öztürk Samur, 2011).

Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarında Değerler

Toplumun değerleri, ülkelerin eğitim sistemlerinin yapılandırılmasında, eğitimin hedeflerinin belirlenmesinde de temel kıstastır. Değerler eğitim için bir kıstas olduğu gibi aynı zamanda değerlerin devamlılığını sağlamak amacıyla değerler eğitimin konusunu da oluşturmaktadır. Eğitime konu olan bu değerler ve değerlerin yönlendirdiği eğitim toplum tarafından kabul gördükçe devam ettirilir (Kaymakcan ve Meydan, 2011: Akt. Arslan ve Tunç, 2013).

Küreselleşen değerler karşısında Türk Milli Eğitim Sistemi'nin yeniden yapılanma ihtiyacının nedenlerini Doğan (1999, s.49-53) şu şekilde sıralamaktadır (akt. Esgin Günder ve Tatlıdil, 2013):

1. Türkiye'de eğitimin evrensel ve milli boyutlarda öngörülen amaçlarının gerçekleştirilmesinde bazı problemler görülmektedir. Bürokratik ve sosyo-kültürel yapı bunu tetiklemektedir.
2. Türkiye'de, eğitimin beklentilerini dönemsel ve gündelik problemler oluşturmaktadır. Bu nedenle, eğitime yönelik uzun süreli bir görüş belirlenememiştir.
3. Türk eğitim sisteminde program ve planlar, bütünüyle değişim kültürünün beklentilerine uymaktadır. Sınav sistemi, ders kitapları ve program aracılığıyla değişim kültürü etkili biçimde yansıtılmamaktadır.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları:

Madde 2 – Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme yetisine, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkı sağlayacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, kültürel ve sosyal kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır(MEB, 2014).

Türk Milli Eğitiminin genel hedefleri incelendiğinde değerlerin öğrencilere kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ulusal, manevi, kişisel ve sosyal birtakım değerlerin genel bir bakış açısıyla ele alındığı görülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler

Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programlarında belirtildiği üzere bilim ve teknolojinin hızlı değişimi, bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarını, iletişim biçimlerini etkilemiş; değişen dünya ile birlikte öğrenme-öğretme sürecindeki yenilik ve gelişmeler, bireylere farklı roller yükleyerek onları üretken, bilgiyi işlevsel olarak kullanabilen ve bilgiyi farklı durumlara transfer edebilen, girişimci, problem çözebilen, eleştirel düşünen, kararlı, iletişim becerileri yüksek, empati kurabilen, kültüre ve topluma katkıda bulunan niteliklerdeki kişiler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu özellikleri barındıran kişilerin yetişmesini sağlayacak öğretim programlarının, yalnızca bilgi veren bir içeriktense bireysel farklılıkları göz önünde bulunduran, beceri ve değer kazandırmaya yönelik, yalın ve açık bir yapıda oluşturulduğu ifade edilmiştir. Belirlenen bu amaçlara yönelik bir taraftan farklı sınıf düzeylerinde ve konularda tematik (sarmal) bir yaklaşımla tekrarlanan kazanım ve açıklamaların, öte taraftan bütünsel ve tek seferde kazandırılması amaçlanan öğrenme ürünlerinin yer aldığı belirtilmiştir. Her iki gruptaki hedef ve açıklamaların da bağlı olduğu alanın aktüel, yetkin,

geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla bağlantılı işlevsel özellikte olduğuna değinilmiştir. Bu hedefler ve sınırlarını belirleyen açıklamaların, eğitim kademeleri ve sınıf ve düzeyinde değerler, yetkinlikler ve beceriler yönünden bütünlük sunan bir perspektif ile sade bir konuyu ele aldığı belirtilmiştir. Böylece zihinsel süreçlerden faydalanılmasını öngören, kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi kolaylaştıran disiplinler arası ve gündelik yaşamla değerler, yetkinlikler ve beceriler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programı hazırlanmıştır (MEB, 2019).

Öğretim Programının Amaçlarında Değerler

Öğretim programının amaçlarında belirtildiği üzere ilkokul öğrenimini bitiren bireylerin gelişim seviyelerine ve kendi bireyselliğine uygun olarak öz farkındalık ve ahlaki bütünlük etrafında, öz disiplin ve öz güven edinmiş, günlük yaşamda gereksinim duyacağı basit düzeydeki becerileri kazanmış, bunları hayatına transfer edebilen bireyler olmalarını sağlamaktadır (MEB, 2019).

Öğretim Programının Perspektifinde Değerler

Öğretim programının perspektifinde ise eğitim sistemimizin en önemli hedeflerinden birinin, yetkinliklerle ve değerlerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışları edinmiş bireyler yetiştirmek olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bilgi, davranış ve becerilerin eğitim programları sayesinde bireylere kazandırılması hedeflenirken; değerlerimizin ise bu bilgi, davranış ve beceriler arasında bütünlük ve uyum sağlayan bir işlevinin olduğuna dikkat çekilmiştir (MEB, 2019). Öğretim Programının Perspektifinde "Değerlerimiz" ayrı bir çatı altında ele alınmıştır.

Değerlerimiz

Değerlerimizin öğretim programının perspektifini oluşturan ilkelerin toplamı olduğundan söz edilmiştir. MEB Öğretim Programı'nda(2019) değerlerimiz hakkında, köklerinin dün ve bugün içinde, gövdesi ve dallarının bugüne ve geleceğimize uzanmakta olduğu tasvir ve tarif edilmiştir. Bu tasvir bize göstermektedir ki değerler eğitimi ancak bir süreç içerisine yayılarak gerçekleştirilebilir. Değerler eğitiminin sürece yayıldığı, İlkokul Türkçe ders kitaplarının içerdiği değerlerin farklı farklı temalar içerisine serpiştirildiği incelenerek de saptanmıştır.

Bir toplumun geleceğinin, o topluma ait değerleri hayata geçiren, bunu yaşayan ve yaşatan insanlara bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bir toplum, sahip olduğu değerleri gelecek nesillere aktararak ve bunu yaşadığı toplumun dinamiğine güncelleyerek var olur. Bu nedenle eğitim sistemimizin tüm bireyelerine, değerleri içeren kararlar verme ve bunları davranış haline getirme yeterliğini kazandırma amacını taşıdığı açıklanmıştır. Eğitim programları bilişsel yönden başarılı, çeşitli bilgi, davranış ve becerileri kazanmış bireyeler yetiştirmeyi hedeflemesinin yanında; insani ve toplumsal değerlerimizi tanıyan, kabul eden ve hayatına yansıtabilen bireyeler yetiştirmeyi de hedeflemektedir. Gelecek kuşakların değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını olumlu yönde etkilemesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2019). Kısaca esas amaç iyi insan yetiştirmektir.

Eğitim sisteminin amaçlarından biri de bireyeler değer kazandırmak ve bunu öğretim programlarını da içine alan eğitim programları ile sunmaktır. Eğitim programları bu amaçlar çerçevesinde tüm unsurları göz önünde bulundurarak işlevsel bir şekilde oluşturulur. Bu bakımdan öğretim programlarımız, değerlerimizi tek başına farklı bir program, ders, tema, ünite, konu vb. olarak ele almak yerine tüm eğitim öğretim sürecinin içine yayarak tüm öğretim programlarında ve her basamağında bir bütün olarak yer verilmiştir(MEB, 2019).

Öğretim programının belirttiği kök değerler şöyledir: dostluk, adalet, öz denetim, dürüstlük, saygı, sabır, sorumluluk, sevgi, yardımseverlik, vatanseverlik. Bu değerler, öğrenme-öğretme faaliyetleri içerisinde hem tek başına hem de ilintili bulunan diğer alt değer ifadeleri ile beraber sunularak anlam kazanmaktadır (MEB, 2019).

Türkçe Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda belirtilen Türk Milli Eğitiminin temel ilkeleri ve genel hedeflerine göre hazırlanan Türkçe dersi öğretim programı ile bireylerin;

- ahlaki, milli, manevi, toplumsal ve kültürel değerleri önemsemelerini sağlamak, milli duygu ve düşüncelerinin gelişimine katkıda bulunmak
- Ülkemizdeki ve dünyadaki kültür ve sanat eserlerinin kıymetli olduğunu fark etmelerini, onları korumalarını ve benimsemelerini sağlamak amaçlanmıştır (MEB, 2019).

Türkçe dersi öğretim programının özel amaçları içerisinde, değerlere özellikle yer verilmesi, Türkçe Dersinin değerler eğitimi konusundaki önemini açıkça göstermektedir.

Öğretim Programında Temalara Yönelik Açıklamalar:

Türkçe dersi öğretim programı uygulanırken tüm sınıf düzeyleri için 8 temaya yer verilmiştir. Bu temalar içerisinde değerleri ele alan 3 temanın tüm sınıf düzeylerinde verilmesi zorunludur (MEB, 2019). Bu temalar:

1. Erdemler

2. Milli Mücadele ve Atatürk

3. Milli Kültürümüz

Tüm sınıf düzeylerinde verilmesi zorunlu kılınan bu 3 temada önerilen konular ise şöyle belirtilmiştir:

Erdemler: alçak gönüllülük, cömertlik, ahlak, azim, dostluk, dayanışma, güven, dürüstlük, kardeşlik, iyilikseverlik, paylaşma, merhamet, sadakat, sabır, saygı, sevgi, sılayirahim, vicdanlı olmak, vefa, yardımlaşma vb.

Milli Kültürümüz: bayrak, aile, dini bayramlar, büyüklerimiz, geleneksel sporlar, gelenekler, kültürel miras, insan ilişkileri, milli bayramlar, mekanlar, sıra, şehirlerimiz, tarihi şahsiyetler, tarihi mekanlar, Türkçe, tarihi eserlerimiz, vatan, vakıf kültürü, yurdumuz vs.

Milli Mücadele ve Atatürk: Atatürk, 15 Temmuz, cesaret, Çanakkale, fedakarlık, cumhuriyet, İstiklal Marşı, gazilik, Kutul Amare, kahramanlık, milli irade, milli egemenlik, milli mücadele, milli kimlik, şehitlik, Sarıkamış Harekatı, vatanseverlik vb. (MEB, 2019).

Bölüm III: Yöntem

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve toplanan verilerin çözümlenmesine yönelik bilgi ve açıklamalar sunulmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durumlar çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilir. Bir birey, bir kurum, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek oluşturabilir. Durum çalışmaları nicel veya nitel bir yaklaşımla ortaya koyulabilir. Her iki yaklaşımda da amaç belirli bir duruma yönelik sonuçlara ulaşmaktır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumla etkileşimleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Yıldırım ve Şimşek (2018) durum çalışmalarında çoğunlukla çok sayıda yöntem ile verilerin toplanabileceğini ifade ederler. Bu araştırmada ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin içerdiği değerler doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Ayrıca araştırmacının hazırlamış olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 17 sınıf öğretmenin değerlere ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Doküman analizini Bruce L. Berg, Howard Lune, (2015) belirli kalıplar, temalar, önyargılar ve anlamlarını saptamak maksadıyla belirlenen materyalin sistematik ve ayrıntılı olarak dikkatli bir biçimde irdelenmesi ve açıklanması şeklinde tanımlamıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Gaziantep il merkezinde bulunan Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, Mevlana İlkokulu ve 25 Aralık İlkokulunda görev yapan 17 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Bu bölüm katılımcıların demografik niteliklerine yönelik bilgileri içermektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyeti Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	f	%
Kadın	8	47,05
Erkek	9	52,94
Toplam	17	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin % 47,05'i (f=8) kadın, %52,94'ü ise (f=9) erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular göstermektedir ki erkek ve kadın öğretmenlerin sayısında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kıdem yılları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4

Öğretmenlerin Kıdem Yılları Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kıdem Yılları	f	%
1-5	6	35,29
6-10	3	17,64
11-15	2	11,76
16-10	1	5,88

21-25	3	17,64
26-30	2	11,76
Toplam	17	100

Tablo 4'e göre katılımcıların kıdem yıllarına bakıldığında %35,29'unun (f=6) 1-5 arası kıdem yılına sahip oldukları, %17,64'ünün (f=3) 6-10 arası kıdem yılına sahip oldukları, %11,76'sının (f=2) 11-15 arası kıdem yılına sahip oldukları, %5,88'inin (f=1) 16-20 arası kıdem yılına sahip olduğu, %17,64'ünün (f=3) 21-25 arası kıdem yılına sahip oldukları ve %11,76'sının (f=2) 26-30 arası kıdem yılına sahip oldukları görülmektedir. Tabloya göre en çok katılımcının 1-5 yıl kıdem yılına sahip öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim verdiği sınıf düzeyleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

Öğretmenlerin Eğitim Verdiği Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Sınıf Düzeyi	f	%
1	6	35,29
2	6	35,29
3	4	23,52
4	1	5,88
Toplam	17	100

Tablo 5'e göre araştırmaya katılan öğretmenlerin %35,29'unun (f=6) 1.sınıf öğrencilerine eğitim verdikleri, %35,29'unun (f=6) 2.sınıf öğrencilerine eğitim verdikleri, %23,52'sinin (f=4) 3.sınıf öğrencilerine eğitim verdikleri ve %5,88'inin (f=1) 4.sınıf öğrencilerine eğitim

verdiği görülmektedir. Tabloya göre en çok katılımcının 1 ve 2. Sınıf düzeyindeki öğrencilere eğitim verdikleri görülmektedir.

Katılımcıların görev yaptığı okullar Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6

Katılımcıların Görev Yaptığı İlkokullar

İlkokullar	f	%
Gazi Mustafa Kemal	5	29,41
25 Aralık	3	17,64
Mevlana	9	52,94
Toplam	17	100

Tablo 6’ya bakıldığında öğretmenlerin %29,41’inin (f=5) Gazi Mustafa Kemal İlkokulu’nda, %17,64’ünün (f=3) 25 Aralık İlkokulu’nda ve %52,94’ünün (f=9) Mevlana İlkokulu’nda görev yaptıkları açıktır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile doküman analizi için geliştirilmiş kontrol listesi kullanılmıştır.

Araştırmanın birinci aşamasında seçilen okullarda görev yapan öğretmenlere gönüllü olmaları dikkate alınarak yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan sorular sorulmuştur. Görüşme esnasında ses kaydı alınmış ve eş zamanlı olarak verilen yanıtlar not tutulmuştur. Görüşme formunda yer alan altı soruda; öğrencilere değer kazandırmaya yönelik

öğretmenlerin yaptıkları etkinlik ve uygulamalar, değerler eğitimi ile birlikte öğrencilerde oluşan değişiklikler, değerler eğitimine yönelik uygulamalarda öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar, değerler eğitimindeki değer anlayışı ile katılımcının değer anlayışına ilişkin sorular yer almaktadır. Görüşme formunda bulunan sorulara ek olarak ihtiyaç duyuldukça katılımcılara “Açıklar mısınız?”, “Neden?”, “Örnek verebilir misiniz?” gibi sorular sorulmuştur.

İkinci aşama ise doküman analizi aşamasıdır. Bu aşamada ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler, Türkçe Öğretim Programında bulunan kök değerler araştırmacı tarafından hazırlanan kontrol listesi yoluyla temalara ayrılarak incelenmiştir. İncelenen kök değerlerden tablolar oluşturulup frekans ve yüzde (%) değerleri belirtilmiştir. Doküman analizi esnasında Türkçe Öğretim Programında örneklendirilen alt değer ifadelerine, ihtiyaç duyulan yerlerde başvurulmuş ve analiz esnasında bu alt değerlere yer verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama aşamasında ilk olarak Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı belirlenen okullarda çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli izinler alınmıştır. İzinler alındıktan sonraki süreçte belirlenen okullara gidilip araştırmacı tarafından öğretmenlerle görüşme yapılmıştır. Verilerin yalnızca araştırma esnasında kullanılacağı, kişisel bilgilerin kullanılmayacağı katılımcılara belirtilmiştir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Verilerin incelenmesinde öğretmen görüşmeleri için içerik analizi ve ders kitaplarının incelenmesinde doküman analizi teknikleri kullanılmıştır. Karasar (1998); araştırmanın gerekli verilerin toplanması ile bitmeyeceğini, toplanan verilerin araştırmanın problemine çözüm önerileri geliştirecek şekilde işlenerek çözümlenmesi, yorumlanıp değerlendirilmesi

gerektiğini ve araştırmanın özgünlüğünün bu aşama ile belirginleşip bütünlük kazandığını ifade eder. Bu araştırma görüşme ve doküman analizi olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada araştırma kapsamında yapılan görüşme, içerik analizi yapılarak incelenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2018) içerik analizindeki esas hedefin, toplanmış olan verileri yorumlayabilecek ilişki ve kavramları saptamak olduğunu belirtir. Toplanan verilerin kavramsallaştırılır, bu kavramlara göre mantıksal bir şekilde düzenlenir ve buna göre veriyi içeren temalar tespit edilir. Temalar ise olguların daha iyi düzenlenerek anlaşılmasını sağlar. Bu bağlamda, içerik analizi sayesinde veriler tanımlanır, verilerde saklı olabilecek gerçekler ortaya koyulmaya çalışılır. İçerik analizinin en belirgin özelliği, benzer verilerin tema ve kavramlar ile bir araya getirilmesi ve araştırmayı okuyanların anlayabileceği biçimde düzenlenerek yorumlanmasıdır.

Öncelikle görüşme yapılan öğretmenler, 1-10'a kadar Ö1, Ö2 şeklinde numaralandırılmış ve çözümlenmelerde bu kodlar kullanılarak yapılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorulardan kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra her kod için öğretmenlerin yanıtlarından benzerlik durumlarına göre temalar oluşturulmuştur. Temalardaki verilerin tekrar etme sıklığına bağlı olarak frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır ve işlenen veriler yorumlanmıştır. Böylece araştırmanın çözümlenmesi aşamasında veriler ayıklanmış, gerekli kodlama ile sınıflandırma işlemi yapılmış ve verilerin analizi tamamlanmıştır. İkinci aşamada ise yukarıda belirtildiği üzere ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler, Türkçe Öğretim Programında bulunan kök değerler açısından temalara ayrılarak incelenmiştir. İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabından başlamak üzere 2, 3, ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler ve devamında yer alan etkinlikler, temalara ayrılarak incelenmiştir. Türkçe Öğretim Programında belirtilen kök değerlerin tekrar etme sıklığı, frekans analizi ile çözümlenerek kaydedilmiştir. Her metin için aynı işlem yapılmış, her tema ve sınıf düzeyi için tablolar oluşturulmuştur. Bazı metinlerde değerler doğrudan yer almayıp

dolaylı ifadelerle verildiği için frekans analizi ile çözümlenememiştir. Dolaylı olarak belirtilen bu değerler tablolarda işaretlenerek belirtilmiştir.

Bölüm IV: Bulgular

Bu bölümde nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılarak elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler değerler yönünden incelenmiş, ulaşılan sonuçlar tablolandırılmış ve yorumlanmıştır. Öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili görüşleri alınmış, alınan yanıtlar kodlama yapılarak tablolandırılmış ve yorumlanmıştır.

Doküman Analizi

İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden analizi. Bu bölümde ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler değerler yönünden temalara ayrılarak doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Doküman analizi yapılırken Talim Terbiye Kurulu Türkçe öğretim programında bulunan kök değer ifadeleri dikkate alınmıştır.

Öğretim programında yer alan kök değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2019). Bu bağlamda İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan kök değerler tablolandırılmıştır.

Doküman analizi aşamasında öyküleyici metinlerdeki değer içeren ifadeler her bir metin için; kelimeler, cümleler ve paragraflar programda belirlenen kök değerlere göre incelenip sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma aşamasında Türkçe Öğretim Programında yer alan kök değer ifadeleri yazılmıştır. Sınıflandırma işlemi belirlendikten sonra İlkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabından başlamak suretiyle İlkokul Türkçe 2., 3. ve 4. sınıf Türkçe ders kitapları metinler bazında incelenip temalar halinde tablolandırılmıştır. Bu sayede hem metinlerde yer alan değerlerden hangilerinin vurgulandığı hem de metnin yer aldığı tema genelinde, bu değer dağılımı gözlenmiştir. Araştırma kapsamında kök değerlerden bazılarının metnin içeriğinde dolaylı olarak yer aldığı gözlenmiştir. Bu değerler metnin içeriğinde

kavram olarak yer almadığından ~ işareti ile gösterilmiştir. Dolaylı olarak yer alan kök değerlerin geçtiği bölümler alıntılanarak bulgulara eklenmiştir.

İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi. İlkokul Türkçe ders kitaplarının 1. sınıf hariç olmak üzere her biri 8'er temadan oluşmaktadır. İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenciler okuma yazmayı öğrenme aşamasında olduğundan, öyküleyici metinler bağlamında 5.temadan başlamaktadır.

İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin dağılımı, temalar dikkate alınarak tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Temalar	Değerler	f	%
5. Tema: Çocuk Dünyası	sevgi	5	83.3
	sorumluluk	~	~
	saygı	~	~
	öz denetim	~	~
	dostluk	1	16.6
	yardımseverlik	2	33.3
6. Tema: Doğa ve Evren	sevgi	2	100
	yardımseverlik	~	~
7. Tema: Milli Mücadele ve Atatürk	vatanseverlik	18	64.2
	sevgi	8	28.5
	saygı	1	3.5
	yardımseverlik	1	3.5
8. Tema: Bilim ve Teknoloji	sevgi	7	70

sorumluluk	2	20
sabır	1	10
saygı	~	~
öz denetim	~	~
yardıms severlik	~	~

İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabının 5.temadan başladığı yukarıda belirtilmiştir. 5. temadan son tema olan 8. temaya kadar yapılan incelemelerde çeşitlilik açısından en fazla değere yer verilen temalar 5 ve 8. temalardır. İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında 7. Tema olan Milli Mücadele ve Atatürk temasında ağırlıklı olarak (%64.2) vatanseverlik değerine yer verilirken tüm temalarda en çok yer verilen değer, programda kök değer olarak yer alan sevgi kök değeri olduğu görülmüştür. Sevgi kök değeri; okul sevgisi, kitap sevgisi, Atatürk sevgisi, hayvan sevgisi, insan sevgisi gibi birçok farklı alt değer bağlamında kullanılmıştır.

Çocuk Dünyası temasında yer alan "Odam Lokanta" metni içerisinde *sevgi (1)* değerine anne sevgisi alt değeri bağlamında yer verildiği incelenmiştir. Metnin geneline yayılmış halde, dolaylı olarak yer verilen kök değerler şunlardır:

- *Sorumluluk,*
- *Saygı,*
- *Öz Denetim.*

Metnin etkinlikleri incelendiğinde ise *yardıms severlik (2)* ve *sevgi (1)* değerlerine yer verilmiştir. Metnin etkinliklerinde yer alan:

- “Anneme yardım etmeye bayılırım.” ifadesinde doğrudan kök değerlerden *yardıms severlik* değerinin bulunduğu gözlenmiştir.

- “Yerdeki kitapları kitaplığa yerleştiririm.” cümlesinde ise dolaylı olarak *sorumluluk* değerinin kazandırılmak istendiği gözlenmiştir.

Devam eden etkinliklerde yer verilen alt değerler:

- Çalışkanlık
- Merhamet
- Temizlik alt değerleridir.

Yine Çocuk Dünyası temasındaki "Karakulak ile Tomurcuk" metninin hazırlık çalışmaları, metnin içeriği ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi(3)* ve *dostluk (1)* kök değerleri olduğu gözlenmiştir. Yer yer teşekkür etmek, özür dilemek gibi nezaket ifadeleri ise şöyle kullanılmıştır:

- “Tomurcuk, Karakulak çok teşekkür ederim. İyi ki sizin gibi arkadaşlarım var! Yaşasınnn!”

Metnin etkinliklerinde yer alan alt değerler:

- Paylaşma ve aile alt değerleridir.

"Kurbağa ile Kaydırak" metni incelendiğinde *hayvan sevgisi* alt değerine dolaylı olarak yer verildiği saptanmıştır. Etkinlikler bölümünde ise 6 adet hayvan resmi verilerek:

- “Bu hayvanlardan hangilerine evde bakılabilir?
- Sen bu hayvanlardan hangisine evde bakmak istersin?
- Evde bakacağın hayvanına ne isim verirsin?” ifadelerine yer verilerek öğrencilere hayvan sevgisi kazandırılmasının hedeflendiğine ulaşılmıştır.

"Kırmızı Balon" metni incelendiğinde dolaylı olarak *dostluk* değerine yer verildiği

görülmüştür. Dostluk değeri bağlamında kullanılan ifadeler ise şöyledir:

- “Orhan iyi arkadaştır! dedi doğramacınıninki. Arkadaşını bataкта bırakmaz Orhan! dedi demircinininki.”

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Çocuk Dünyası temasında en çok vurgulanan değer sevgi (5) kök değeriye yardımseverlik (2) ve dostluk(1) kök değerlerine de yer verildiği görülmüştür. Sevgi kök değerine anne sevgisi ve hayvan sevgisi alt değerleri bağlamında ulaşılmıştır. Tema genelinde Türkçe Öğretim Programında belirtilen kök değerlerden sorumluluk, saygı ve öz denetim değerlerinin kavram olarak yer almadığı gözlemiştir. Dolaylı olarak metinler içerisindeki ifadelerden bu değerlerin varlığına ulaşılmıştır.

6. Temada yer alan "Ağaç Sevgisi" dinleme metni ve hazırlık soruları incelendiğinde *sevgi* (2) değerine doğa sevgisi alt değeri bağlamında yer verildiğine ulaşılmıştır.

- “Minik fidan bahar geldi. Yaprakların ne güzel yeşeriyor.” ifadeleri ağaç sevgisi bağlamında metin içerisinde kullanılmıştır.

Devam eden etkinliklerde:

- “Ülkeye ne değer katar?” sorusu ile öğrencilere doğa sevgisinin de bir değer olduğu dolaylı olarak anlatılmak istenmiştir.
- “Köylüler bize evlerini açtılar. Okul idaresi minibüs yollayana kadar köyde misafir olduk.” ifadelerinde misafirperverlik alt değeri tespit edilmiştir.

Metnin içeriğinde *yardımseverlik* değeri unsurları gözlenip bu değere kavram olarak rastlanmamış, dolaylı olarak yer verildiğine ulaşılmıştır. Etkinlikler içerisinde görülen alt değerler:

- iyilik
- ağaç sevgisi
- misafirlik
- temizlik alt değerleridir.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Doğa ve Evren temasında en çok vurgulanan değer *sevgi* (2) değeri olduğu gözlenmiştir. Burada sevgi değerinin doğa/ağaç sevgisi alt değeri bağlamında ele alındığı tespit edilmiştir. Dolaylı olarak *yardımseverlik* kök değerine rastlanmıştır.

Milli Mücadele ve Atatürk temasında bulunan "Çanakkale" dinleme metni incelendiğinde hazırlık çalışmalarında ve metnin etkinlikler bölümünde Türkçe Öğretim Programında belirlenen herhangi bir kök değere rastlanmamıştır. Alt değerlerden ise;

- Çanakkale
- Kahramanlık
- Seyit Onbaşı
- Aynalı Çarşı

gibi vatanseverlik değerine ilişkin birtakım yardımcı alt değer ifadelerine rastlanmıştır.

Devam eden etkinliklerde:

- “Çanakkale Savaşı’nı kim yönetiyormuş? Düşman askerleri neyi anlamış?” soruları ile öğrencilere milli bilinç ve milli değerlerin kazandırılmasının hedeflendiği belirlenmiştir. Burada Çanakkale, Aynalı Çarşı tarihi mekanlarımız içerisinde yer alan değer milli tarihî değerlerdir. Seyit Onbaşı, tarihi şahsiyet değeri olarak vatanseverlik

değerini destekleyen yardımcı alt değerlerden biridir.

Bu temadaki "Atatürk" metni incelendiğinde *sevgi (4)* değerinin vurgulandığı görülmüştür. Burada sevgi değerinin kitap okuma sevgisi ve Atatürk sevgisi alt değerleri bağlamında ele alındığı görülmüştür. Yine bu metinde *vatanseverlik (3)*, değerine rastlanmıştır. Metnin etkinlikler bölümünde *sevgi (1)*, *vatanseverlik (4)* gibi milli-manevi unsurlar barındıran kök değerlerin yer aldığı görülmüştür. Etkinliklerde yer alan:

- “Atatürk, yurdumuzu düşmanlardan kurtarmak için ne yapmıştır?”
- Atatürk hangi özelliklere sahipmiş?
- Senin hangi özelliklerin Atatürk’e benziyor?” ifadeleriyle öğrencilere Atatürk tanıtılmaya çalışılmış, Atatürk’ün karakterindeki vatanseverlik değerinin öğrenciler tarafından keşfedilmesi beklendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Metinde Atatürk tarihi şahsiyet değerine, liderlik, çalışkanlık alt değerlerine de yer verilmiştir.

"23 Nisan Kutlu Olsun" metninde *vatanseverlik (1)*, *sevgi (1)*, *saygı (1)* kök değerlerine ulaşılmıştır. Metnin içeriğinde yer alan alt değerler ise şunlardır:

- İstiklal Marşı,
- bayram,
- Atatürk,
- 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı,
- bayrak

gibi genellikle milli değerler yer almıştır. Teşekkür etmek gibi nezaket içerikli ifadelere rastlanmıştır. Etkinliklerde yer alan Hasan Ali Yücel’e ait 23 Nisan şiirinde dolaylı olarak

sorumluluk, vatanseverlik kök değerleri ile çalışkanlık ve bayram alt değerlerinin verildiğine ulaşılmıştır. Aşağıda değerleri içeren bu şiir sunulmuştur:

23 Nisan

Yirmi Üç Nisan Küçüksün bugün

Yurdu koruyan Yarın büyürsün

Yarımı kuran Her işte üstün

Sen ol çocuğum. Sen ol çocuğum.

Hasan Ali YÜCEL

Bestami Yazgan'ın "Bayrağa Şarkı" şiirinde *sevgi(1)* değeri ile bayrak alt değer ifadelerinin geçtiğine ulaşılmıştır. Şiirin içeriğinde doğrudan milli değerlerin, özellikle bayrak sevgisinin vurgulandığı tespit edilmiştir. Kök değerlerin ve alt değerlerin bulunduğu dizelerden bir kesit aşağıda sunulmuştur.

Bayrağa Şarkı

Sen büyük milletimin,

Sevdiği bayrağısın.

O güzelim hilâlin,

Yaşayan destanısın.

Bestami YAZGAN

Şiirin etkinlikler bölümü incelendiğinde *vatanseverlik (2)* değerine ulaşılmıştır. Devam eden

etkinliklerde yer alan alt değerler Şunlardır:

- Atatürk
- bayrak
- bayram
- 23 Nisan
- İstiklal Marşı
- Mehmet Akif Ersoy

Bu alt değerlerden Atatürk ve Mehmet Akif Ersoy tarihî Şahsiyet değerleri içerisinde yer alırken bayrak, bayram, 23 Nisan ve İstiklal Marşı alt değerlerinin milli-manevi değerlerimiz arasında bulunduğu gözlenmiştir.

Yine etkinlikler incelendiğinde milli değer ifadeleri içeren:

- “23 Nisan günü neden bayram olarak ilan edilmiş?”
- “23 Nisan töreni baŐladıęında ilk olarak ne yapılmış?”
- “Atatürk 23 Nisan’ı neden tüm çocuklara armağan etmiş?”

gibi sorular ile 23 Nisan, Atatürk, milli bayram gibi milli değerlerin verilmesi hedeflendiğine ulaşılmıştır. Devam eden etkinliklerde doğrudan vatanseverlik değeri ile ilişkili olan İstiklal MarŐımızın ilk iki kıtasına yer verildiği gürölmüŐtür. Boşluk doldurma etkinliklerinde İstiklal Marşı ve Türk Bayrağı milli değerlerine yer rastlanmıştır.

- “İstiklal Marşı’mız okunurken nasıl davranmalıyız?” etkinliğinin değerler eğitimi ile ilgili olduğuna ve saygı değerine iŐaret ettiğine ulaşılmıştır.

"Dedemin Madalyası" metni incelendiğinde *vatanseverlik* (8), *yardımseverlik* (1) değerlerine yer verilmiştir. "Biliyor musun?" bölümü incelendiğinde Nezahat Onbaşı, Ali Rıza Bey ve Zübeyde Hanım tarihî şahsiyet alt değeri bağlamında görülmüştür.

"Atatürk Ne Demek" adlı serbest okuma metninde *sevgi* (1) ve *vatanseverlik*(1) kök değerlerine rastlanmıştır. Şiirin doğrudan değerleri ve değerler eğitimi ile ilgili ifadeleri içerdiğine ulaşılmıştır. Milli değerlerin vurgulandığı tespit edilmiştir. Şiirin değerler eğitimi ile ilgili ifadelerin yer aldığı bölüm aşağıda sunulmuştur:

Atatürk Ne Demek

Atatürk demek,

Sevmek demektir.

Yurdunu ulusunu,

Bayrağını çok sevmek.

Atatürk demek,

Okumak demektir.

Bilimin ışığında,

Okumak insan olmak.

Aziz SİVASLIOĞLU

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Milli Mücadele ve Atatürk temasında en çok vurgulanan kök değer *vatanseverlik* (18) olduğu, daha sonra *sevgi* (8), *saygı* (1) ve *yardımseverlik* (1) kök değerleri olduğuna ulaşılmıştır. Burada sevgi kök değerine kitap okuma sevgisi, Atatürk sevgisi ve bayrak sevgisi alt değerleri bağlamında rastlanmıştır.

8. temada yer verilen "Kalın Camlı Mavi Saplı" metni incelendiğinde teşekkür etme nezaket alt değeri ifadesinin yer aldığı gözlenmiştir. Bunun yanı sıra dolaylı olarak temizlik; doğrudan *sorumluluk*(1) ve *sevgi* (1) değerlerine yer verildiği gözlenmiştir. Burada sevgi değerinin hayvan sevgisi alt değeri bağlamında kullanıldığı görülmüştür. Kalın Camlı Mavi Saplı metninin etkinlikleri incelendiğinde

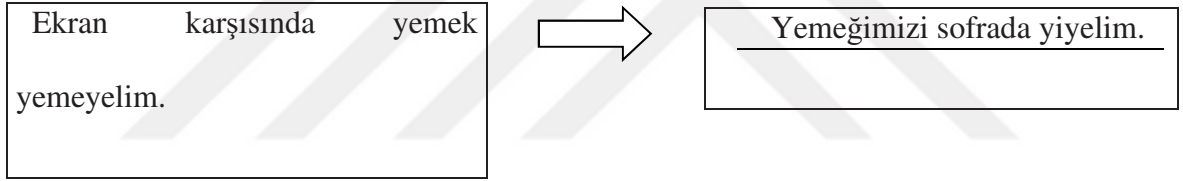

- “Elif ile Ahmet televizyonu çok yakından izliyorlar. Böyle yakından izlemeye devam ederlerse ne olur?” sorusu ile öğrencilere metindeki kişiler üzerinden özdeşim kurarak öz denetim değerinin dolaylı olarak kazandırılması hedeflendiği görülmüştür.

"Ekranza" metni incelendiğinde *sevgi (4)*, *sorumluluk (1)* değerlerinin yer aldığı görülmüş, metinde dolaylı olarak kardeşlik, hayvan sevgisi, öz denetim değerlerine rastlanmıştır.

"Başıma İcat Çıkardım" metni incelendiğinde metnin bütününde dolaylı olarak bilimsellik değerine ulaşılmıştır. Hezarfen Ahmet Çelebi, Matrakçı Nasuh tarihi şahsiyetler kapsamında alt değer niteliğindedir.

Öz denetim değerine katkı sağlayacak şöyle bir boşluk doldurma etkinliğine ulaşılmıştır:

- “Bilim insanı olmak istiyorum,
- Ampülü kim bulmuş,
- Sen buluş yapmak ister misin?” ifadelerinin bilimsellik değerini desteklediğine ulaşılmıştır.

"İbni Sina" metni incelendiğinde İbni Sina bilim insanı ve tarihî bilimsel kişilik bağlamında bir alt değer olup metinde *sabır(1)* kök değerinin de yer aldığı gözlenmiştir. Etkinlikler arasında yer alan "Biliyor musun?" bölümünde incelendiğinde Aziz Sancar bilimsel kişilik değeri ve *sevgi(1)* kök değerine rastlanmıştır. Yazım yanlışı etkinliğinde büyüklerin elini öpmek gibi dolaylı olarak *saygı* değeri taşıyan ifadelere rastlanmıştır.

"Elektrikler Kesildi! Nasıl Kitap Okuyacak?" metni incelendiğinde *sevgi (1)* değerine kitap okuma sevgisi alt değeri bağlamında rastlanmıştır. Etkinlik bölümünde “Zeynep kar yağdığında yiyecek bulamayan kuşlara yiyecek veriyor.” cümlesinde dolaylı olarak *hayvan sevgisi ve yardımseverlik* değerlerine ulaşılmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara göre Bilim ve Teknoloji temasında en çok vurgulanan kök değer *sevgi (7)* değeri iken tema genelinde tekrar eden kök değerler *sorumluluk (2)*, *sabır (1)* ve dolaylı olarak *saygı* değerleridir. Sevgi değerine hayvan sevgisi ve bilim sevgisi alt değerleri bağlamında yer verildiği gözlenmiştir.

İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi. İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin dağılımı, temalar dikkate alınarak tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Temalar	Değerler	f	%
1. Tema: Çocuk Dünyası	sevgi	8	100
2. Tema: Milli Mücadele ve Atatürk	sevgi	5	50
	vatanseverlik	3	30
	saygı	1	10
	yardımseverlik	1	10
3. Tema: Erdemler	dostluk	27	45.7
	sevgi	17	28.8
	yardımseverlik	9	15.2
	saygı	5	8.4
	sorumluluk	1	1.6
4. Tema: Milli Kültürümüz	yardımseverlik	2	66.6

	sevgi	1	33.3
	saygı	~	~
5. Tema: Doğa ve Evren	sevgi	6	100
6. Tema: Vatandaşlık Bilinci	sevgi	2	66.6
	yardımseverlik	1	33.3
	sorumluluk	~	~
	sabır	~	~
7. Tema: Sağlık ve Spor	sevgi	7	77.7
	yardımseverlik	2	22.2
	öz denetim	~	~
8. Tema: Bilim ve Teknoloji	sevgi	3	50
	dostluk	2	33.3
	yardımseverlik	1	16.6

İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 8 temada yer alan kök değerler Tablo 8’de gösterilmiştir. Tablo 8’e göre değerlerin çeşitliliği açısından en fazla değere yer verilen tema 3. tema olan Erdemler temasıdır. İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki temalarda çoğunlukla sevgi değerine yer verildiği görülmüştür. Öz denetim, sabır ve sorumluluk gibi bazı çoklu davranış örüntülerini gerektiren değerlerin metinler içerisinde dolaylı olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

İlk tema olan Çocuk Dünyası temasında yer alan "Arkadaşım Papi" metni incelendiğinde metnin genelinde *sevgi (1)* değeri, hayvan sevgisi alt değeri bağlamında tespit edilmiştir. Etkinlikler bölümünde "Alfabe" şiirinde Türkçemiz ifadesi yer almakta, bu alt değer de yine Milli Kültür değeri içerisinde değerlendirilmektedir.

“Paraşütle Oynamak Çok Eğlenceli” metnine ait etkinlikler incelendiğinde *sevgi (1)* kök değerine yer verildiği görülmüştür.

“Uçurtma Tekerlemesi” metni incelendiğinde *sevgi(1)* kök değerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

"Aferin" metni ve etkinlikler bölümü incelendiğinde;

- paylaşmak ,
- kardeşlik ,
- arkadaşlık

alt değerlerine yer verildiği gözlemiş ve Cumhuriyet Bayramı, Kurban Bayramı gibi ifadeleri dini ve milli değerler bağlamında gözlenmiştir.

"Efe Tiyatroya Gidiyor" adlı Serbest Okuma Metni ve etkinlikleri incelendiğinde hem metnin içeriğinde hem de şiirde yer alan karakterin sevdiği meyveleri içeren etkinliklerde *sevgi(5)*, değerine rastlanmıştır. Burada sevgi değerine insan sevgisi, meyveleri sevmek gibi farklı bağlamlarda alt değer olarak rastlanmıştır. Metnin etkinliklerinde söz kesmeme, göz teması kurma, söz alarak konuşma gibi görgü kuralları içerisinde yer alan nezaket alt değerine dolaylı olarak rastlanmıştır.

İncelemelerden elde edilen bulgulara göre bu temada vurgulanan tek kök değer sevgi (8)'dir. Bu değere hayvan sevgisi ve insan sevisi alt değerleri bağlamında rastlanmıştır.

Milli Mücadele ve Atatürk temasında bulunan "Şehit Mehmet Kamil" metni ve etkinlikleri incelendiğinde *vatanseverlik (1)* kök değerine ulaşılmıştır. Bu kök değere ek olarak:

- “Mehmet Kamil, ok gibi yerinden fırladı. Türk bayrağını yere doğru atan askerin yanından hızla geçti. Bayrağı yere düşmeden yakaladı.” cümlelerinde,
- “Bu bayrak yere düşmez! Göklerden inmez!” ifadelerinde *bayrağa saygı* ve *bayrak sevgisi* alt değerleri dolaylı olarak gözlenmiştir.

Metnin etkinliklerinde 15 Temmuz gecesi halkımızın, ülkemizin yönetimini ele geçirmek isteyenlere karşı koyduğu, onlara karşı kahramanca direndiğine dair bilgiler yer almakta, sıklıkla Türk Bayrağına ve vatanseverlik ile ilintili karikatürlere yer verildiği gözlenmiştir.

"Önce Atatürk" şiiri incelendiğinde bayrak, yurt ve Atatürk alt değerlerine ulaşılmıştır.

“Çünkü

Ne bayrağımız olurdu

Ne yurdumuz kalırdı

Atatürk olmasaydı”

Etkinliklerinde *vatanseverlik (1)*, *yardımseverlik (1)*, *sevgi (2)* kök değerlerinin yer aldığı gözlenmiştir. Milli değerler barındıran görsellere rastlanmıştır.

"Çanakkale'den Sonra" metnine ait etkinlikler incelendiğinde “Çanakkale Zaferi Türk milleti için neden önemlidir?” gibi ifadelerle öğrencilere milli değerlerin kazandırılması hedeflendiğine ulaşılmıştır. *Sevgi (1)* kök değeri, Atatürk’ün doğa sevgisi bağlamında yer almıştır.

"Ali ve Ayşe ile İstiklal Marşı" metni ve etkinlikleri incelendiğinde *vatanseverlik (1)* değerinin yer aldığı gözlenmiştir. El öpme gibi dolaylı olarak büyüklere saygı içeren unsurlar da saygı değeri bağlamında değerlendirilmiştir. Öğrencilerin, çoklu görseller arasından İstiklal Marşı’mızı kaleme alan Mehmet Akif Ersoy’u seçmeleri ve işaretlemelerine dayalı bir etkinliğe yer verilmiştir. Burada milli değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir.

"Asker Ağlamaz Arkadaş" metni ve etkinlikler bölümü incelendiğinde *sevgi (2)* ve *saygı(1)* değerlerine yer verilmiş ve devam eden etkinlikte kişilerin sözünü kesmemek gibi nezaket kurallarına rastlanmıştır.

Ayrıca bu temada araştırma kapsamında rastlanan 4 kök değere ek olarak:

- Çanakkale Zaferi
- İstiklal Marşı
- Mehmet Akif Ersoy
- Hatice Bacı
- Kahramanlık
- Şehitlik
- 18 Mart
- Cumhuriyet

alt değerlerinin de yer aldığı görülmüştür.

İncelemelerden elde edilen bulgulara dayanarak Milli Mücadele ve Atatürk temasının genelinde en çok vurgulanan kök değer Tablo:6'ya göre sevgi (5) değeri, daha sonra vatanseverlik (3), saygı (1) ve yardımseverlik (1) değerleridir. Sevgi değerinin –birçok farklı alt değeri kapsamaktadır- bu temada bayrak sevgisi ve Atatürk'ün doğa sevgisi bağlamlarında bir alt değer olarak yer aldığı gözlenmiştir.

3. Tema olan Erdemler temasında yer alan "Cimrinin Kedileri" metni ve etkinlikler bölümü incelendiğinde *saygı(1)*, *yardımseverlik (5)* değerlerine rastlanmış ve çalışkanlık alt değerine metin içerisinde atıfta bulunulduğu gözlenmiştir. Devam eden etkinliklerde söz hakkı alma, söz kesmeme gibi nezaket alt değerlerine dolaylı olarak rastlanmıştır.

- “Komşusu açken tok yatan bizden değildir. (Hz. Muhammed)” ifadesi ile yardımseverlik değerinin dolaylı olarak verilmek istendiğine ulaşılmıştır.

"Dostlarımız Varsa" metni ve etkinlikleri incelendiğinde *dostluk* (23) değeri oldukça yoğun vurgulanmış, *sevgi*(2) kök değerine yer verilmiştir.

"Yaşlı Kadın" metninde ve etkinlikler bölümü incelendiğinde *yardımseverlik* (2) kök değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Tema içerisinde Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesinin başlattığı "Komşu Hakkı" örnek projesine yer verilmiştir. Yardımseverlik değerinin önemi vurgulanmıştır.

"Çocuklar" adlı dinleme-izleme metni ve etkinlikler bölümü incelendiğinde *sevgi*(8), *saygı*(2), *dostluk* (2) kavramlarının kök değerler olarak metin içerisinde yer aldığı gözlenmiştir.

- "Ben bu dünyaya kin değil, sevgi paylaşmaya geldim. (Sophokles)" sözünde de sevgi kök değerine yer verilmiştir.

"Sarman Kedinin Yavruları" metninde *sevgi*(2) değerinin hayvan sevgisi alt değeri bağlamında ele alındığı görülmüştür.

Tema Değerlendirme Çalışmaları bölümünde bulunan "İyi Vatandaş" metninde içeriğin tamamının doğrudan değerler eğitimi üzerine olduğu gözlenmiştir. Metinde değerler eğitimine yönelik şöyle ifadeler tespit edilmiştir:

- "İyi vatandaş demek, iyi insan olmak demektir. İyi insan ise önce ailesini, sonra çevresini ve ülkesini seven insandır."

Metnin içeriği ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi*(5), *sorumluluk* (1), *saygı* (2), *yardımseverlik*(2), *dostluk* (2) gibi birtakım kök değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Değerlerimize yönelik doğrudan:

- "Milli ve Kültürel değerlere sahip çikmalıyız." ifadesinin yer aldığı gözlenmiştir.

Sadece nezaket alt değerine yönelik ayrı bir etkinliğe rastlanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Erdemler temasında en çok vurgulanan değer dostluk (27) değeri iken, sevgi(17), yardımseverlik (8) saygı (5) ve sorumluluk (1) değerlerinin de yoğun olarak yer aldığı saptanmıştır.

Ayrıca bu temada araştırma kapsamında bu temada ulaşılan 5 kök değere ek olarak yer alan alt değerler şunlardır:

- Paylaşma
- Merhamet
- Hoşgörü
- Misafirlik
- Aile
- Temizlik

Milli Kültürümüz temasında bulunan "Kız Kulesi" metni ve etkinlikleri incelendiğinde *yardımseverlik (1)* kök değerine yer verildiği görülmüştür. Yanı sıra metinde Kız Kulesi, Marmaris Kalesi ve Hafsa Sultan Kervansarayı gibi tarihi değerlerimize yer verildiği gözlenmiştir.

"Biri Var Ki" şiiri ve etkinlikleri incelendiğinde anne sevgisi ve aile değerlerinin dolaylı olarak vurgulandığı görülmüştür. El öpme gibi ifadelere yer verilmiştir. Bu ifadeler *sevgi ve saygı* değerleri kapsamında değerlendirilmektedir.

"Bayrak" adlı Serbest Okuma Metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (1)* değeri bayrak sevgisi alt değeri bağlamında tespit edilmiştir. *Yardımseverlik (1)* değerlerine rastlanmıştır.

Milli Kùltürümüz temasında verilen değerlere ek olarak:

- Tutumluluk
- Bayrak
- Aile
- Memleket
- Nasrettin Hoca
- Evliya Çelebi

alt değerlerine yer verilmiştir.

İncelemelerden elde edilen bulgulara göre Milli Kùltürümüz temasında en yoğun vurgulanan değer yardımseverlik (2) kök değeri iken onu takip eden değer sevgi (1) değeridir. Saygı değerinin ise metinlerin içeriğinde doğrudan yer almadığı, dolaylı ifadelerle bu değere yer verildiği gör÷lmüştür.

5. Tema olan Doğa ve Evren temasında yer alan "Papatya ve Gelincik" metninde ve etkinliklerinde *sevgi* (3) değeri doğa sevgisi alt değeri bağlamında metnin bütününde işlenmiştir.

"Küçük Penguen" metninde ve etkinlikler bölümünde *sevgi(1)* kök değerinin hayvan sevgisi alt değeri bağlamında yer aldığına ulaşılmıştır. Bu değerler aracılığıyla öğrencilere hayvan sevgisi ve doğa sevgisi kazandırılmak istendiğine ulaşılmıştır. Etkinlikler arasında yer alan "Onlar İçin Bir Kap Yemek Bir Kap Su" metninde öğrenciler, hayvanlara karşı duyarlı olmaya davet edilmiştir. Bu da yine insanî değerlerimiz arasında yer almaktadır.

"Ormanlar" şarkısı ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (1)* kök değerinin doğa sevgisi alt değeri bağlamında yer aldığına ulaşılmıştır. Öğrencilerden ağaç sevgisi alt değerini içeren bir şiir yazmaları istenmiştir.

- "Ormanlar doğaya ne verir?" sorusu ile ormanların doğaya katkı sağladığı ve insanlık için bir değer olduğuna ulaşılmıştır.

"Miniktim Minnacıktım" Serbest Okuma Metni incelendiğinde hayvan sevgisi alt değeri bağlamında *sevgi (1)* değerine yer verilmiştir. Temizlik alt değerinin, noktalama işareti etkinliği kapsamında öğrencilere kazandırılmak istendiğine ulaşılmıştır.

Bu temada yer alan kök değerlere ek olarak:

- Temizlik
- İyilik

alt değerlerine yer verildiğine ulaşılmıştır.

İncelemelerden elde edilen bulgulara göre Doğa ve Evren temasında vurgulanan tek değer sevgi kök değeri olmuştur. Bu değere doğa sevgisi ve hayvan sevgisi alt değerleri bağlamında rastlanmıştır.

Vatandaşlık Bilinci temasında bulunan "Sepetimdeki Domatesler Nereden Geldi" metninde bir bitkinin bakımı ile ilgili genel bilgiler, *sorumluluk* değerine atıfta bulunularak verilmiştir. *Sevgi (1)* değerine doğa sevgisi bağlamında yer verilmiştir.

"Limon Yetiştirmek" isimli metinde bitki yetiştirme sürecindeki bakım evreleri *sorumluluk* kök değerine atıf yapılarak verilmiştir. Bir bitkinin yetişme süreci anlatılıp meyve vermesinin zaman alacağı belirtilerek *sabır* kök değerine ilişkin dolaylı ifadelerle rastlanmıştır. Etkinlikler bölümünde bazı ürünlerin evde yapılmasının ev ekonomisine katkı sağlayacağı

belirtilerek tutumluluk alt değeri vurgulanmıştır.

"Trafik" metninde trafik işaretleri, trafik kuralları gibi kavramlarla kurallara uyma ve toplumsal hayatı düzenleyen bir dizi unsurlar metin içerisinde dolaylı olarak verilmiş, görgü kuralları ve toplumsal değerler dolaylı yoldan vurgulanmıştır.

"Çiftçiyle Oğulları" metni ve etkinlikleri incelendiğinde çalışkanlık, liderlik, iyi ahlak, örnek kişilik alt değerleri kullanılmıştır.

"Para Nedir?" dinleme-izleme metninde büyüklerin elini öpme gibi ifadelerle *saygı* değeri içeren değerlere dolaylı olarak yer verilmiştir. *Öz denetim* değerinin dolaylı olarak yer aldığı etkinlikte rastlanan ifadeler ise şöyledir:

- "İstedığımız her şeyi satın almak bizi mutlu eder mi? Neden?" Bunun yanında *öz denetim* değerine sahip olan ve sahip olmayan iki birey belirli bir kompozisyonda öğrencilere sunulmuş, karşılaştırma yapmaları istenerek *öz denetim* kazandırılması hedeflenmiştir.

"Kumbara" şiirinde tutumluluk alt değerine ilişkin ifadelerle dolaylı olarak rastlanmıştır.

"Sonraki Derse Hazırlık" bölümünde *yardımseverlik(1)* kök değerine yönelik etkinliğe yer verilmiştir. "Küçük Nedim ve Ailesi" metnine ait etkinlikler bölümünde *ve sevgi(1)* değerine rastlanmıştır. Tutumluluk, vatandaşlık ve çalışkanlık alt değerlerine rastlanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Vatandaşlık Bilinci temasında en çok vurgulanan kök değerler tema genelinde *sevgi (2)*, *yardımseverlik (1)* ve değerleridir. Vatandaşlık Bilinci temasında verilen bu kök değerlere ek olarak yer alan bazı alt değerler şunlardır:

- Tutumluluk

- Liderlik
- İyi ahlak
- Vatandaşlık
- Örnek kişilik
- Özveri

İncelemelerden elde edilen bulgulara göre Vatandaşlık Bilinci temasında en çok vurgulanan değer sevgi (2) kök değeri iken ikinci sırada yardımseverlik (1) değeri tespit edilmiştir.

Sağlık ve Spor temasında bulunan "Selim ve Pelin" metni ve etkinlikleri incelendiğinde *yardımseverlik* (2) kök değerine ulaşılmıştır.

"Gerçek Bir Meslek" metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi* (4) kök değeri spor sevgisi alt değeri bağlamında ele alınarak çalışkanlık alt değerinin de yer aldığı ulaşılmıştır.

"Sporcu" metninde *sevgi* (3) değeri spor sevgisi alt değeri bağlamında yer alırken;

- Naim Süleymanoğlu,
- Hamza Yerlikaya
- Şahika Ercümen gibi milli sporcu şahsiyetler kapsamında yer alan alt değerlere yer verilmiştir.

"Dağınık Karga" Serbest Okuma Metni ve etkinlikleri incelendiğinde;

- temizlik,
- düzenlilik
- sağlıklı olmaya önem verme

➤ Spor yapma

alt değerlerine yer verilip çevre temizliği öğütlenmiştir. Dolaylı olarak yer verilen *öz denetim* kök değeri; düzenlilik, kişisel temizlik, çevre temizliği gibi alt değerleri içermektedir.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Sağlık ve Spor temasında en çok vurgulanan değerler *sevgi* (7) kök değeri kapsamında spor sevgisi, *yardıms severlik* (2) ve dolaylı olarak yer alan *öz denetim* değeridir. Güreşte Hamza Yerlikaya, halterde Naim Süleymanoğlu, yüzmede Şahika Ercümen değerlerine milli sporcu kişilik alt değerleri bağlamında rastlanmıştır.

İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabında yer verilen Milli Mücadele ve Atatürk temasında bulunan değerlerin dağılımı Tablo 11’de gösterilmiştir.

Bilim ve Teknoloji temasında bulunan "Atakan Televizyon Seyretmek İstiyor" metni ve etkinlikler bölümü incelendiğinde *dostluk* (2), *yardıms severlik* (1) değerlerine yer verilmiştir.

"Bardaktan Telefon Yapma" metninde;

- aile,
- kardeşlik,
- arkadaşlık,

alt değerlerine rastlanmıştır. Bazı etkinlikler grup çalışmasını gerektirdiğinden arkadaşlık değerinin öğrencilere uygulamalı olarak kazandırılması hedeflenmiştir.

"Teknoloji" metninde ve etkinlikler bölümünde;

- Atatürk

➤ ülke

alt değerlerine rastlanmıştır.

"Taşıtlara Sesleniş" metninin etkinliklerinde *sevgi (3)* kök değeri vurgulanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Bilim ve Teknoloji temasında en çok vurgulanan değer *sevgi (3)* ve daha sonra *dostluk (2)* ve *yardımseverlik (1)* kök değerleri olduğuna ulaşılmıştır. *Sevgi* kök değeri daha çok teknoloji ve bilim sevgisi alt değeri bağlamında ele alınmıştır.

İlkokul 3. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi. İlkokul 3. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin dağılımı, temalar dikkate alınarak tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

İlkokul 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Temalar	Değerler	f	%
1. Tema: Birey ve Toplum	sevgi	1	25
	doğruluk/ dürüstlük	4	75
2.Tema: Milli Mücadele ve Atatürk	sorumluluk	1	9
	vatanseverlik	~	~
	sabır	3	27.2
	yardımseverlik	2	18.1
	dostluk	1	9
	sevgi	3	27.2
3. Tema: Erdemler	saygı	1	9
	sevgi	6	23
	yardımseverlik	18	69.2

	dostluk	1	3.8
	saygı	1	3.8
4. Tema: Milli Kültürümüz	sevgi	4	80
	saygı	1	20
5. Tema: İletişim	saygı	2	33.3
	adalet	1	16.6
	yardımseverlik	3	50
	sevgi	~	~
6. Tema: Bilim ve Teknoloji	sevgi	2	100
7. Tema: Çocuk Dünyası	dostluk	2	6.8
	sevgi	27	93.1
8. Tema: Sağlık ve Spor	sevgi	6	66.6
	dürüstlük/ doğruluk	1	11.1
	yardımseverlik	1	11.1
	saygı	1	11.1

İlkokul 3. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan değerlerin çeşitliliği açısından en fazla sayıda değere yer verilen tema Milli Mücadele ve Atatürk temasıdır. Tüm temalar genelinde en sık söz edilen değer, tablo 9'a göre sevgi kök değeridir. Her temada ağırlık verilen değer farklıdır.

İlk tema olan Birey ve Toplum temasında "Okula Dönüş" şiirinde incelendiğinde *sevgi (1)* değerine okul sevgisi alt değeri bağlamında rastlanılmıştır. Öğrencilerden okul sevgisini konu alan iki kıtalık bir şiir yazmaları ve görsellerle süslemeleri istenerek okul sevgisi kazandırılmak istendiğine ulaşılmıştır. Yine aynı metinde çalışkanlık alt değeri de tespit edilmiştir.

"Son Pişmanlık" metni incelendiğinde çalışkanlık, özveri, kibarlık ve nezaket alt değerlerinin yer aldığı görülmüştür.

"Kralın Tohumu" metni incelendiğinde en çok vurgulanan değer *dürüstlük(3)* olduğuna ve *doğruluk (1)* kök değerinin de metnin içeriğinde yer verildiğine ulaşılmıştır.

"Çocuk Memur" adlı Serbest Okuma metninde çalışkanlık ve arkadaşlık alt değerlerine rastlanmıştır.

Tema Değerlendirme Çalışması olarak verilen "Yaşa Okulum Yaşa" şiirinde dolaylı olarak sevgi kök değeri kapsamında okul sevgisine ve iyilik, güzellik alt değerlerine yer verilmiştir. Etkinlikler bölümünde naziklik ve kibarlık alt değerlerine rastlanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Birey ve Toplum temasında en çok vurgulanan kök değer *dürüstlük/doğruluk (4)* değeridir. Sevgi (1) kök değerine ise okul sevisi alt değeri bağlamında ulaşılmıştır.

2.Tema: Milli Mücadele ve Atatürk

"Milli Marşımız" adlı metni ve etkinlikleri incelendiğinde dolaylı olarak *vatanseverlik* kök değerinin sıklıkla vurgulandığı görülmüştür. Bir etkinlikte öğrencilerden Mehmet Akif Ersoy'a mektup yazmaları istenerek öğrencilerin milli manevi değerleri barındıran duygu ve düşüncelerinin açığa çıkarılması sağlandığına ulaşılmıştır. Metinde ve etkinliklerinde incelenen, vatanseverlik değerini güçlendiren;

- Mehmet Akif Ersoy,
- İstiklal Marşı

alt değerlerinin yer aldığı görülmüştür.

"Şahin Bey" metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sabır (3)*, *yardıms severlik (2)*, *dostluk(1)*, *sevgi (1)*, *sorumluluk (1)* kök değerlerine ulaşılmıştır. Şahin Bey metninde yer alan bu kök değerlere ek olarak;

- bağımsızlık,
- Bayrak,
- Kahramanlık,
- Orhun Kitabeleri
- Şehitlik,
- Bilge Kağan,
- Kül Tigin,
- Tonyukuk,
- Şahin Bey,

gibi vatanseverlik kök değerini destekleyen birtakım milli manevi veya tarihî şahsiyet alt değerlerine ulaşılmıştır. Yine aynı metin ve etkinlikler incelendiğinde gözlenen diğer alt değerler ise şunlardır: Cesaret, nezaket, barış, temizlik, sadakat ve arkadaşlık.

"Sana Borçluyuz" şiiri ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (1)* kök değeri Atatürk sevgisi alt değeri bağlamında yer alırken metinde incelenen alt değerler şunlardır:

- Ulus,
- Barış,
- Cumhuriyet,
- Hürriyet

Devam eden etkinliklerde Öğrencilerden "Cumhuriyet" konulu bir şiir yazmaları istenerek milli değerlerin kazandırılması hedeflendiğine ulaşılmıştır.

"Gazi Mustafa Kemal Atatürk Kilometre Taşları" dinleme izleme metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (1)* değerine ulaşılmış, bunun yanında;

- Atatürk,
- Hürriyet,
- Bağımsızlık
- 15 Temmuz

değerleri milli manevi alt değerlerine ulaşılmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk Kilometre Taşları metnine ait etkinliklerden biri incelendiğinde Atatürk'ü tanıtmaya yönelik:

- "Atatürk'ü hiç tanımayan birine, Atatürk'ü nasıl tanıtırınız? ifadesi ile Atatürk'ün sahip olduğu değerlerin öğrencilere fark ettirilmeye çalışıldığına ulaşılmıştır.

"Sorularla 15 Temmuz" metni incelendiğinde bağımsızlık, çalışkanlık, 15 Temmuz, kahramanlık, demokrasi alt değerlerine milli değerler çatısı altında yer verilmiştir.

"Öğretmene Saygı" isimli Tema Değerlendirme Çalışması ve etkinlikleri incelendiğinde yer alan *saygı (1)* kök değerine ve Atatürk, vatan, barış alt değerlerine rastlanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Milli mücadele ve Atatürk temasında en çok vurgulanan değerler *sevgi (3)* ve *sabır (3)* kök değerleri olmuştur. Vatanseverlik değeri, temada bulunan metinler içerisinde kavram olarak yer almasa da birçok yerde yoğun olarak vurgulanmıştır. Bu temada sorumluluk (1), yardımseverlik (2), dostluk(1) ve saygı (1) değerlerinin de yer aldığına ulaşılmıştır.

3.Tema: Erdemler

"Ormanlar Kralı" metninde ve etkinliklerinde *sevgi (2)* kök değeri hayvan sevgisi alt

değeri bağlamında ele alınırken *dostluk (1)* kök değerine de rastlanmıştır. Bu değerlere ek olarak arkadaşlık, kardeşlik, cesaret, komşuluk değerlerine de ulaşılmıştır.

“Her Şeye Rağmen” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *yardımseverlik (14)*, *sevgi (2)*, *saygı (1)* kök değerlerine ek olarak iyilik, arkadaşlık, terbiye, çalışkanlık, kardeşlik, insanlık, ülke alt değerlerine değerleri ulaşılmıştır.

“Hayat Tamircisi” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *yardımseverlik (3)*, *sevgi (1)* değeri hayvan sevgisi alt değeri bağlamında gözlenirken iyilik, insanlık alt değerlerine de rastlanmıştır.

“En İyi Buğday” dinleme-izleme metni ve etkinlikleri incelendiğinde *yardımseverlik (1)* kök değeri yanı sıra paylaşma, komşuluk alt değerlerine de destekleyici değerler olarak ulaşılmıştır.

“Ben Bir Ağacım” adlı Serbest Okuma Metni incelendiğinde *sevgi (1)* kök değerine ve kardeşlik alt değerine ulaşılmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Erdemler temasında en çok vurgulanan değer, kök değerler arasında yer alan yardımseverlik (18) değeridir. Daha sonra vurgulanan değer yine kök değerler arasında yer alan sevgi (6) değeridir. Burada sevgi değeri daha çok hayvan sevgisi bağlamında kullanılmıştır. Aynı temada dostluk (1) ve saygı (1) kök değerlerine de ulaşılmıştır.

4.Tema: Milli Kültürümüz

“Timur’un Filleri” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (1)* kök değeri ve Nasrettin Hoca, arkadaşlık, halk alt değerlerine yer verilmiştir.

“Çayda Çıra” metni ve etkinlikleri analiz edildiğinde *sevgi (1)* kök değerine ve halk

oyunları, türkü, iyilik, kardeşlik alt değerlerine ulaşılmıştır.

“Cirit Oyunu” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (1)* kök değerine rastlanmıştır. Arkadaşlık, ahlaklı olmak, nezaket, yöresel oyunlar, geleneksel sporlar kültürel bir alt değer olarak nitelendirilirken, Atatürk, değeri milli tarihî şahsiyet değerlerimiz arasında yer almaktadır. Etkinlikler içerisinde Mustafa Kemal’in:

- “Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim.” sözü doğrulan değerler eğitimi ile ilişkilendirilebilir.

“Dede Korkut” izleme-dinleme metninde ve etkinliklerinde milli kültürümüz, Türkiye, Dede Korkut alt değerlerine yer verildiğine ulaşılmıştır.

“Üç Kardeş” Serbest Okuma Metni incelendiğinde ve kardeşlik alt değeri vurgulanmıştır.

Tema Değerlendirme Çalışmalarında yer alan “Yunus Emre ve Mevlana” metninde ve etkinliklerinde *sevgi (1)*, *saygı (1)* kök değerlerinin yanı sıra Mevlana, Yunus Emre gibi önemli şahsiyet alt değerleri ile vatan, millet, hürriyet alt değerlerine rastlanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Milli Kültürümüz temasında en çok vurgulanan değer *sevgi (4)* ve *saygı (1)* değeri olduğu gözlenmiştir. Bu temada milli kültür öğeleri arasında geleneksel Cirit Oyunu, Çayda Çıra ve milli kültür mirasımız olan önemli kişilik değeri Nasrettin Hoca alt değerlerine de yer verilmiştir.

5. Tema: İletişim

“Gazete” şiiri ve etkinlikleri incelendiğinde *saygı(1)* değerine ve “Sözcükler Olmadan” metnine ait etkinlikler incelendiğinde *adalet (1)* kök değerine yer verildiğine ulaşılmıştır.

- “Ne ekersen onu biçersin.” gibi çeşitli atasözleriyle değerler eğitiminin çalışkanlık ve

öz yargılama değeri gibi farklı boyutlarına ulaşılmıştır.

“İnternet Sayesinde İletişim Kuruyorum” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *yardımseverlik (3)*, *saygı (1)* kök değerleri ile birlikte, arkadaşlık, anne, baba, komşuluk alt değerlerine yer verilmiştir. Ayrıca etkinliklerde milli kültürel alt değerlerimizden Hacivat-Karagöz oyunlarından bir metin bulunmaktadır.

“Konuşmak İsteyen Çocuk” metnine ait etkinlikler incelendiğinde değerler eğitimi ile ilintili şöyle bulgulara rastlanmıştır:

- Ev alma komşu al.
- Üzüm üzüme baka baka kararır.

Bu etkinlikte yer verilen atasözlerinin doğrudan değerler eğitimi ile ilinti olduğu gözlenmiştir. Komşuluk alt değerine yer verilmiştir.

“Anneme İlk Mektup” adlı Serbest Okuma Metni analiz edildiğinde *sevgi* kök değeri kapsamında dolaylı ifadelerle anne sevgisi alt değerine sıklıkla yer verildiği gözlenmiştir.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak İletişim temasında vurgulanan değerler yardımseverlik (3), saygı (1), adalet (1) ve dolaylı olarak sevgi kök değerleri olmuştur.

6.Tema: Bilim ve Teknoloji

“İhsan Ketin” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (1)* kök değerine ve paylaşma, arkadaşlık, çalışkanlık, Türkçe ve ulus alt değerlerine yer verildiği gözlenmiştir. Devam eden etkinliklerde önemli bilim insanlarının değerler eğitiminin bilimsellik değerine ilişkin sözlerine rastlanmıştır.

- “Hayatta en gerçek yol gösterici ilimdir (Atatürk).”

- “Bilim bütün dünyanın malıdır, ulusların sınırlarını tanımaz (Goethe).”

“Buluşlar” metnine ait etkinlikler incelendiğinde ülke ve arkadaşlık alt değerlerine ulaşılmıştır.

“Bir Anı” dinleme-izleme metni incelendiğinde arkadaşlık , Türk alt değerlerine yer verilmiştir. Etkinliklerde ise Cahit Arf, bilime katkıda bulunan bir bilim insanı olarak bilimsel bir alt değerdir. Devam eden etkinliklerde “Okul Türküsü” şiirinde *sevgi (1)* kök değeri okul sevgisi alt değeri bağlamında ele alınırken; Türk ve çalışkanlık alt değerlerine rastlanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Bilim ve Teknoloji temasında yer alan tek değer sevgi kök değeridir. Burada sevgi değeri bilim ve teknoloji sevgisi ile okul sevgisi alt değerleri bağlamında kullanılmıştır.

7. tema olan Çocuk Dünyası temasında yer verilen “Dünya Çocuk Bayramı” şiiri incelendiğinde *sevgi (1)* kök değerine ve 23 Nisan, ülke, yurt, Türkiye, bayram, misafir alt değerlerine ulaşılmıştır. Devam eden etkinliklerin analizine göre, öğrencilerden 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı konulu bir şiir yazmaları istenerek milli değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir.

“Tüm Dünya Oyunda” metni ve etkinlikleri incelendiğinde Güney Afrika’da Mangala, Brezilya’da Queimada, Kore’de Gonggi gibi bazı ülkelerin oynadığı geleneksel çocuk oyunları tanıtılmıştır. Bu metnin analizinde *sevgi (9)* kök değeri oldukça yoğun vurgulanarak etkinliklerde liderlik, Atatürk, milli, TBMM, ülke ve Türkçe alt değerlerine yer verildiği görülmüştür.

“Geceyi Sevmeyen Çocuk” metninde ve etkinliklerinde *sevgi (7)* kök değeri vurgulanmış, *dostluk (1)* kök değeri yer verilmiştir. Bu değerlere ek olarak:

- anne,

- arkadaşlık,
- iyilik,
- kardeşlik

alt değerlerine rastlanmıştır.

“Ağaç” adlı dinleme-izleme metninde *sevgi* (2) değeri ağaç ve doğa sevgisi bağlamında yer almaktadır. Etkinlikler bölümünde arkadaşlık alt değeri geçmektedir.

- Öğrencilerden “Çevreye Karşı Duyarlı Olmak” konulu bir metin yazmaları istenmiş, buradan doğa sevgisi alt değeri kazandırılmak istendiğine ulaşılmıştır.

“Atatürk ve Çocuklar” Serbest Okuma Metni incelendiğinde *sevgi* (3) ve *dostluk* (1) kök değerlerine rastlanmıştır, metinde bu değerlere ek olarak alt değerlerden şunlara yer verilmiştir:

- Atatürk,
- Arkadaşlık.

“Şeker Neden Çok Sevilir” Tema Değerlendirme Çalışmalarında *sevgi* (5) kök değeri yer alırken etkinlikler bölümünde geçmiş olsun ifadesi ile nezakete dayalı bir alt değere atıfta bulunulmuştur.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Çocuk Dünyası temasında en çok tekrar eden değer, kök değerlerimiz arasında bulunan *sevgi* (27) değeridir. Sevgi değeri yer yer doğa sevgisi bağlamında kullanılmıştır.

Sağlık ve Spor temasında bulunan “Yemek Seçimi” metni incelendiğinde *sevgi* (2) ve *doğruluk* (1) kök değerlerine yer verildiği görülürken etkinlikler bölümü incelendiğinde:

- cesaret,

- temizlik ,
- özgürlük,
- arkadaşlık

alt değerlerine rastlanmıştır.

“19 Mayıs” şiiri incelendiğinde vurgulanan değerlerin alt değerler olduğu gözlenmiştir.

Bu alt değerler şunlardır:

- Atatürk,
- 19 Mayıs,
- bayram,
- vatan,
- kahramanlık,
- cömertlik.

“İzcilik” metni incelendiğinde iyi insan, iyi vatandaş alt değerleri sırasıyla insanî ve vatanseverlik değerlerimize yöneliktir. İzciliğin, bireylerin kişiliklerini geliştirdiği belirtilmiş, maddi ve manevi değerleri bir bütün olarak ele aldığı açıklanmıştır. Bu kavram, ifade ve açıklamalar doğrudan karakter (değerler) eğitimine yönelik bulgulardır.

- “İzcilik kısaca ‘İYİ İNSAN İYİ VATANDAŞ’ yetiştirmektir.” şeklinde özetlenmiş bir ifadeye ulaşılmıştır.

Sevgi (3) kök değerinin, doğa sevgisi ve insan sevgisi alt değerleri bağlamında vurgulandığı görülmüş, *yardımseverlik(1)*, *saygı (1)* kök değerlerine rastlanmıştır.

- Barış,
- kardeşlik,
- paylaşma,
- vatan,
- yurttaşlık,
- çalışkanlık,
- aile

alt değerlerine rastlanmıştır.

“Meyve ve Sebzeleri Yıkayalım” Serbest Okuma Metni incelendiğinde *sevgi (1)* kök değeri ve temizlik alt değerlerine rastlanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Sağlık ve Spor temasında en çok vurgulanan değer sevgi (6)'dir. Sevgi kök değerinin insan sevgisi ve doğa sevgisi bağlamında ele alındığı gözlenmiştir. Bunun yanında doğruluk (1), yardımseverlik (1) ve saygı (1) değerlerine rastlanmıştır.

İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi. İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin dağılımı, temalar dikkate alınarak tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10

İlkokul Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Temalar	Değerler	f	%
1. Tema: Okuma Kültürü	dostluk	5	50

	sevgi	3	30
	saygı	1	10
	dürüstlük/ doğruluk	1	10
	adalet	~	~
2. Tema: Milli Mücadele ve Atatürk	sevgi	1	14.2
	vatanseverlik	6	85.7
3. Tema: Erdemler	yardımseverlik	4	12.5
	dostluk	13	40.6
	sevgi	10	31.2
	dürüstlük/ doğruluk	5	15.6
4. Tema: Bilim ve Teknoloji	sevgi	7	41.1
	dürüstlük/ doğruluk	2	11.7
	sabır	6	35.2
	yardımseverlik	2	11.7
5. Tema: Doğa ve Evren	sevgi	3	75
	dostluk	1	25
	öz denetim	~	~
6. Tema: Milli Kültürümüz	dürüstlük/ doğruluk	1	3
	sabır	1	3
	sevgi	6	18.1
	dostluk	12	36.3
	saygı	2	6
	vatanseverlik	11	33.3
7. Tema: Sağlık ve Spor	sevgi	3	50
	öz denetim	~	~
	sabır	2	33.3
	sorumluluk	1	16.6
8. Tema: Sanat	sevgi	3	75
	vatanseverlik	1	25

Tablo 10 incelendiğinde değerlerin çeşitliliği açısından en fazla sayıda değere yer veren tema Milli Kültürümüz temasıdır. İlkokul 1 ve 2. sınıf kitaplarında da olduğu gibi 3. sınıf kitabında da tüm temalar arasında en sık rastlanan değerın sevgi kök değeri olduğu saptanmıştır. Her temada farklı bir değere yer verildiğine ulaşılmış ve sınıf düzeyleri arttıkça yer verilen değerlerin çeşitliliğinin de arttığı tespit edilmiştir.

Okuma Kültürü temasında “Kitabın Büyüsü” şiiri incelendiğinde okuma sevgisi alt değeri bağlamında dolaylı olarak *sevgi* değerine ulaşılmıştır. Şiirin bütününde herhangi bir kök değer yer almamaktadır. Etkinlikler incelendiğinde ise

- arkadaşlık

alt değerine rastlanmıştır.

“Asım’ın Nesli Kitap Dostudur” metninin içeriğinde geçen;

- “Hakikati savunmak” ifadesi dolaylı olarak *dürüstlük ve adalet kök* değerleri ile ilişkilendirilebilir.
- “Gerçekle yalanı ayırt etmek” sağduyu alt değerine yönelik bir ifadedir.
- “Selim bir kalbe sahip olmak” ifadesi iyilik değeri ile ilişkilendirilebilir.

Metnin ana duygusunda dolaylı olarak kitap sevgisine rastlanmıştır. Metinde *dostluk (3)* kök değeri vurgulanmıştır. Bu değerlere ek olarak:

- Milli şair Mehmet Akif Ersoy,
- Arkadaşlık
- Güven
- Vefa

➤ Çalışkanlık

alt değerlerine rastlanmıştır.

“Konusan Kitap” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *saygı (1)*, *dostluk (2)* kök değerleri ile aile ve girişimcilik alt değerlerine rastlanmıştır.

“Şermin 1914” Serbest Okuma Metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (2)* kök değerine okul sevgisi ve hayvan sevgisi alt değerleri bağlamında ulaşılmıştır. Yer verilen kök değerlerden biri de *doğruluk (1)*’tur. Ayrıca metinde analiz edilen kök değerlere ek olarak yer alan alt değerler ise şunlardır:

- Kardeşlik
- İyi insan olmak
- Çalışkanlık.

Tema Değerlendirme Çalışmaları incelendiğinde dolaylı olarak *okuma sevgisine* rastlanmıştır. Şiirden sunulan kesit, sevgi kök değeri kapsamında öğrencilere kitap *okuma sevgisi* kazandırılmasına yönelik bir parça olduğuna ulaşılmıştır. Parçada okuma sevgisine atıfta bulunan bölüm şöyledir:

“KİTAPLAR

Her kitap

Yeni bir arkadaş bana

İster masal

İster öykü

Hepsi bir başka dünya”

Devam eden etkinliklerde yazarlık ve yazma sevgisi üzerinde durulmuş, *sevgi (1)* kök değeri ve arkadaşlık alt değerine yer verilmiştir.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Okuma Kültürü temasında en çok vurgulanan kök değer dostluk (5), daha sonra sevgi (3) değerleridir. Sevgi değerine okul sevgisi ve hayvan sevgisi bağlamında rastlanmıştır. Doğruluk (1) ve saygı (1) değerleri de yine yer verilen kök değerler arasındadır. Dürüstlük ve adalet kök değerlerine dolaylı olarak yer verildiği incelenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen Milli Mücadele ve Atatürk temasında bulunan “Çok Kitap Okurdu” metni ve etkinlikler bölümü incelendiğinde *sevgi (1)* kök değerine kitap sevgisi bağlamında ulaşılmıştır. Bu değere ek olarak metinde yer verilen alt değerler ise şöyledir:

➤ Tarihi yer değeri	→	Anıtkabir
➤ Önemli tarihî şahsiyet değeri	→	Atatürk

Araştırma kapsamında “Atatürk Aralarındaydı” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *vatanseverlik (2)* kök değerine ve bu değeri destekleyen;

- Şehitlik,
- Atatürk,
- Liderlik,
- Cesaret,
- Bayrak,

yardımcı alt değerlerine ulaşılmıştır.

“Efelerin Efesi, Hey Gidinin Efesi!..” metninde ve etkinlikler bölümünün analiz edildiğinde kök değerlerden herhangi birinin yer almadığı; özgüven, kahramanlık, inanç, onur, memleket, bayrak, bağımsızlık, askerlik, arkadaşlık ve İstiklal Marşı alt değerlerine yer verildiği görülmüştür. Yer verilen alt değerlerden Atatürk, Mehmet Akif Ersoy ve Yörük Ali Efe önemli tarihî şahsiyet değerleri kapsamında yer almaktadır.

“Şerife Bacı” dinleme-izleme metni ve etkinlikleri incelendiğinde vatanseverlik değerine dolaylı yoldan atıfta bulunulmuş ve sıklıkla alt değerlere yer verildiği tespit edilmiştir.

Metinde ve etkinliklerde başvurulan alt değerler şöyledir:

- Atatürk
- Şerife Bacı
- Kurtuluş Savaşı
- istiklal
- fedakarlık
- Halime Çavuş
- İstiklal Yolu
- 15 Temmuz
- kahramanlık
- erdemlilik
- ahlak

Devam eden etkinliklerde Atatürk’ün şu sözlerinin değerler eğitimi ile ilgili olduğuna ulaşılmıştır:

- “Cumhuriyet, erdem ve ahlaka dayanan bir yönetimdir.” Atatürk

“Vecihi Hürkuş” Serbest Okuma Metni incelendiğinde *vatanseverlik* (4) kök değerine hem doğrudan hem de dolaylı olarak sıklıkla yer verildiğine rastlanmıştır. Bu değere ek olarak metnin içeriğinde rastlanan bazı alt değerler ise şunlardır:

- kardeşlik
- çalışkanlık
- ordu
- bayrak
- Atatürk

Tema Değerlendirme Çalışmaları kapsamında yer alan “Atatürk’ün Metotlu Çalışması” metni ve etkinlikleri incelendiğinde kök değerlerden herhangi birine doğrudan rastlanmamış;

- Atatürk
- disiplinli olmak
- arkadaşlık
- çalışkanlık
- planlı ve programlı olmak
- kararlılık
- asker
- gönül yapmak

alt değerlerine ulaşılmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Milli Mücadele ve Atatürk temasında en çok vurgulanan değer vatanseverlik (6) değeriye sevgi (1) değerine de yer verilmiştir. Sevgi değerine, kitap okuma sevgisi alt değeri bağlamında ulaşılmıştır.

Erdemler temasında bulunan “Güneşi Bile Tamir Eden Adam” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *yardımseverlik (3)*, *dostluk (2)*, *sevgi (1)*, *doğruluk(1)* kök değerlerinin vurgulandığı görülmüş, bu değerlere ek olarak;

- iyilik
- arkadaşlık
- barış
- komşuluk

alt değerlerine yer verildiğine ulaşılmıştır.

“Ben Engelli Değilim Anne” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *yardımseverlik (1)* kök değerinin yanı sıra;

- annelik
- iyilik

alt değerlerine rastlanmıştır.

“Sevmek Mutluluktur” metni ve etkinlikleri analiz edildiğinde *sevgi (9)*, *dostluk(7)* ve *dürüstlük (3)* kök değerlerinin vurgulandığı görülmüş;

- İyilik
- İnsanlık

- İnanç
- Arkadaşlık
- Bayrak
- Erdemlilik
- Komşuluk
- Temizlik
- Güven

alt değerlerine rastlanmıştır.

Devam eden etkinliklerde Mevlana'nın sözlerinin değerler eğitimi ile doğrudan ilgili olduğuna ulaşılmıştır. Sözlerden bazıları aşağıda sunulmuştur:

- “Sevgiden acılar tatlılaşır, sevgiden bakırlar altın kesilir.”
- “Dost senin özündür. Ey avcı! Onu çer ve çöpten temiz tut.”

“Akıllı Güvercin Matuka” dinleme izleme metni ve etkinlikleri incelendiğinde *dostluk* (4) kök değerine vurgu yapılırken yardımseverlik kök değerinin etkinlikler içerisinde dolaylı olarak yerini bulduğu gözlemlenmiştir. Analiz sırasında ulaşılan alt değerler ise şunlardır:

- dayanışma
- birlik ve beraberlik

“Kaşağı” Serbest Okuma Metni, Hazırlık Çalışmaları ve etkinlikleri incelendiğinde *doğruluk* (1) kök değerine ulaşılmış, bu değere ek olarak;

- bağışlamak

- anne
- baba
- kardeşlik
- bilimsellik

alt değerlerine yer verilmiştir.

Tema Değerlendirme Çalışmalarında yer alan “Fatih’in İstanbul Rüyası” metni ve etkinlikleri incelendiğinde herhangi bir kök değere rastlanmamakla birlikte şu alt değerler tespit edilmiştir:

- halk
- Fatih Sultan Mehmet
- Akşemsettin
- arkadaşlık
- çalışkanlık

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Erdemler temasında en çok vurgulanan değer dostluk (13) değeridir. Daha sonra sevgi (10), dürüstlük/doğruluk (5) ve yardımseverlik (4) değerleridir.

Araştırma kapsamında incelenen Bilim ve Teknoloji temasında yer alan “Küçük Mucitler” metninde ve etkinlikler bölümünde *sevgi (4)* ve *doğruluk (1)* kök değerlerine ulaşıırken ulaşılan alt değerler şöyledir:

- temizlik

- barış
- arkadaşlık
- Türkçe

Değerler eğitiminin bilimsellik alt değeri boyutunu ele alan bir şiirden sunulan kesit şöyledir:

“BİLİM

Analiz,

Sentez,

Deney,

Ulaşırım kavramlara.

Bilim benim rehberim

Sorunları çözerim.”

Şevket TERZİ

“İcat Nasıl Yapılır?” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sabır (3)*, *yardımsızlık (1)* kök değerlerine ulaşılmış, bunlara ek olarak;

- Bilimsellik
- Çalışkanlık

alt değerlerine yer verilmiştir. Bilimsellik alt değeri kapsamında devam eden etkinlikler incelendiğinde Hacı Bektaş-ı Veli ve İbni Sina'nın şu sözlerine ulaşılmıştır:

- İlim Çin'de bile olsa gidiniz. (Hacı Bektaş-ı Veli)

- İlim öğrenilen değil yaşanandır, yaşanmayan ilim geçmeyen para gibidir. (İbni Sina)

“Robotların Efendisi: Cezerî” metni ve etkinlikleri incelendiğinde Türkçe Öğretim Programında belirlenen bir kök değerden *doğruluk (1)* ve *sevgi (1)* değerine rastlanmıştır.

Ulaşılan alt değerler ise şöyledir:

- Cezerî (önemli bilimsel şahsiyet değeri)
- güven
- bilimsellik
- arkadaşlık

alt değerlerine rastlanmıştır. Bilimsellik ve teknoloji sevgisi alt değeri kapsamında bir şiirde yer alan ifadeler şöyledir:

“BİLGİSAYAR

Güzel güzel bilgi ediniz,

Yanlış yazarsak kolayca sileriz.

Resimler yapar, oyunlar oynarız,

Bilgisayarı çok severiz.”

Mahmut ÖZKOCA

“Bilim İnsanı Nasıl Olunur?” dinleme izleme metni ve etkinlikleri analiz edildiğinde *sabır (3)*, *yardımsızlık (1)* kök değerinin yanında;

- Canan Dağdeviren (önemli bilimsel şahsiyet değeri)
- temizlik,

- çalışkanlık,
- bilimsellik

alt değerlerine rastlanmıştır. Bilimsellik alt değeri kapsamında etkinliklerde yer alan şiirden değerler eğitimi ile ilgili bir kesit şöyle sunulmuştur:

BİLİM VE TEKNOLOJİ

Bilim, bilgi pınarım

Teknolojiyle varım

Çağı yakalayarak

İnsanlığa sunarım.

Muhsin DURUCAN

Araştırma kapsamında incelenen “İbni Sina” Serbest Okuma Metni analiz edildiğinde Türkçe Öğretim Programında belirtilen kök değerlerden herhangi birine rastlanmamakla beraber metinde yer alan alt değerler şöyledir:

- Çalışkanlık
- Temizlik
- Bilimsellik

Tema Değerlendirme Çalışmalarında geçen “Kar Tanesi Adam” metni incelendiğinde *sevgi* (2) kök değerine ulaşılmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Bilim ve Teknoloji temasında en çok vurgulanan değer sevgi (7) değeridir. Buradaki sevgi değeri bilimsellik alt değeri bağlamında

tespit edilmiştir. Takip eden kök değerlerin sabır (6), dürüstlük/doğruluk (2), yardımseverlik (2) olduğuna ulaşılmıştır.

Doğa ve Evren temasında bulunan “Kaybolan Cennet” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *öz denetim* kök değerine dolaylı olarak ulaşılmış ve Kuşçenneti Milli Parkı milli kültürel değerlerimiz içinde milli kültürel alt değer olarak yerini almıştır. Metnin içeriğinde doğayı korumaya, temiz tutma gibi alt değerlere yer verilmiştir. Etkinlikler arasında doğa sevgisi alt değerine Aytül AKAL ve Mavisel YENER’in şiirinden sunulan şu kesit ile ulaşılmıştır:

“Olmaz sanırdım

Ağaçlardan güzeli

Çiçeklerden renklisi...”

“Evini Arayan Ardıç Tohumu” metni ve etkinlikleri incelendiğinde Zeynel Beksaç’ın Ben Ressam Olursam Anne adlı şiirindeki:

- “... Dünyayı güzelliğe İnsanları sevgiye...” ifadelerinde *sevgi (1)* kök değer unsuru yer almaktadır. Devam eden etkinliklerde *dostluk (1)* ve kök değeri ile görülmüştür. Öğretim Programında belirlenen kök değerlere ek olarak bu bölümde:

- Anne,
- Aile,
- Arkadaşlık

alt değerlerine ulaşılmıştır. Devam eden etkinliklerde III. Selim tarihi kişilik alt değeri olarak tespit edilmiştir.

8. Etkinlikte:

- “Siz ağaç olsaydınız size nasıl davranılmasını isterdiniz?” şeklinde yöneltilen sorunun empati alt değerine yönelik olduğu saptanmıştır.

“Deniz Çok Uzak” Serbest Okuma Metni incelendiğinde doğa sevgisi alt değeri bağlamında *sevgi (2)* kök değerine ulaşılmıştır. Etkinlikler incelendiğinde çevre kirliliği ile ilintili olarak öz denetim kök değerine atıfta bulunan şu ifadelerle rastlanmıştır:

- “İnsanoğlu, bu dünyanın kendi evi olduğunun farkında değil hala. Ormanları, denizleri, havayı, suyu, her şeyi kirletiyorlar...”

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Doğa ve Evren temasında en çok vurgulanan değer *sevgi (3)* değeri olduğuna ulaşılmıştır. Burada *sevgi kök değeri*, doğa sevgisi alt değeri bağlamında tespit edilmiştir. Bu temada *dostluk (1)* değerinin de yer aldığı gözlenmiştir. Öz denetim değerine doğrudan rastlanmamış, metinler içerisindeki çeşitli ifadelerden öz denetim değerinin var olduğu çıkarımında bulunulmuştur.

Milli Kültürümüz temasında yer alan “Hep Büyük Efsanesi” metninde *dürüstlük (1)* ve *sabır (1)* kök değerlerine ulaşılmıştır.

- Anne
- özveri
- baba
- fedakarlık
- Nasrettin Hoca

alt değerlerine rastlanmıştır.

“Kanlı Kavak” metni ve etkinlikleri incelendiğinde *sevgi (1)* kök değerinin yanında;

- Ramazan,
- Ramazan davulcusu,
- Hacivat,
- Karagöz,
- Komşuluk,
- Arkadaşlık,
- İyilik

alt değerlerine rastlanmıştır.

Araştırma kapsamında analiz edilen “Bir Fincan Kahve” metninde ve etkinliklerinde *dostluk (10)* ve *saygı (2)* kök değerlerine ulaşılmıştır.

- Konukseverlik,
- Kanunî Sultan Süleyman,
- Arkadaşlık,
- Çanakkale

alt değerlerine rastlanmıştır. Metin dahilinde verilen bir şiirin, dostluk kök değerine doğrudan yer verdiği gözlenmiştir. Aşağıda şiirden şöyle bir kesit sunulmuştur:

“Kahvelerim pişti gel,

Köpükleri taşı gel,

İyi günün dostları

Kötü günüm geçti gel.”

“Şiir Şiir Türkiye” dinleme izleme metni incelendiğinde *vatanseverlik* (3) kök değerine yer verildiği gözlenmiştir.

- Ülke,
- Memleket,
- Türkiye

alt değerlerine rastlanmıştır.

Araştırma kapsamında analiz edilen “Oğuz Kaan Destanı” Serbest Okuma Metninde *dostluk* (2) kök değerine rastlanmıştır. Bu değere ek olarak aşağıda belirtilen alt değerlere de yer verilmiştir:

- Türk,
- Oğuz Kaan,
- Paylaşma,
- Yurt,
- Cesaret,
- Halk,
- Birlik ve beraberlik,
- Türkçe

alt değerlerine rastlanmıştır.

Tema Değerlendirme Çalışmalarında incelenen “Bayrak ve Vatan Sevgisi” metninde ve etkinlikler bölümünde *sevgi (5) ve vatanseverlik (8)* kök değerlerine yoğun olarak vurgu yapıldığı gözlenmiştir. Bu kök değerlere ek olarak onları desteklediği tespit edilen alt değerler ise şöyledir:

- Bayrak,
- Milli bayram,
- Askerlik,
- Şehitlik,
- Ülke,
- Millet,
- Vatandaşlık,
- Çalışkanlık
- Mimar Sinan (önemli tarihî şahsiyet değeri)
- Süleymaniye Camii (tarihî mekan alt değeri)

alt değerlerine ulaşılmıştır. Devam eden etkinlikler bölümünde incelenen atasözlerinde alt değer unsurları gözlenmiştir:

- “İyilik eden iyilik bulur.
- Komşu komşunun külüne muhtaçtır.”

Burada iyilik ve komşuluk ifadeleri alt değerler arasında bulunmaktadır.

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Milli Kültürümüz temasında en çok

vurgulanan değerlerin dostluk (12) ve vatanseverlik (11) değerleri olduğuna ulaşılmıştır. Bu değerleri takip eden değerler sevgi (6), saygı (2), sabır (1) ve dürüstlük (1) değerleridir. Sevgi kök değerinin, vatan sevgisi ve bayrak sevgisi alt değerleri bağlamında yer aldığı tespit edilmiştir.

Sağlık ve Spor temasında yer alan “Gizemli Canlılar” metnine ait etkinlikler incelendiğinde temizlik ve sağlıklı olmak alt değerine rastlanmıştır. Metnin içeriğinde dolaylı olarak öz denetim kök değerine yer verilmiştir. Devam eden etkinliklerde verilen bir şiirde değer ifadelerinden *sevgi (1)* kök değerine rastlanmıştır:

“Her yemeği yerim ben,
Meyveyi çok severim
Her sabah kahvaltıda
Sütümü de içerim...”

Aziz SİVASLIOĞLU

“İlk Güreşçimiz Koca Yusuf ve Başarısının Sırrı” metni incelendiğinde çalışkanlık ve sağlıklı olmak alt değerlerine rastlanmıştır.

“Şifa Niyetine” metnin incelendiğinde öz denetim kök değeri kapsamında sağlıklı olmak, dengeli beslenmek alt değerlerine yer verilmiştir. İlaç kullanımı konusunda nelere dikkat edilmesi gerektiğine dair bilgilere ulaşılmış, *öz denetim* kök değerine atıf yapıldığı gözlenmiştir.

“Bir İlaç Masalı” dinleme izleme metni incelendiğinde atasözleri ile değerler eğitiminden *öz denetim* değerine ilişkin şu ifadelerle rastlanmıştır:

- “Hasta olmayan, sağlığın kadrini bilmez.”

- “Güneş girmeyen eve doktor girer.”

“Mezgit Mehmet” Serbest Okuma Metni incelendiğinde Türkçe Öğretim Programında yer alan herhangi bir kök değere doğrudan rastlanmamıştır. Dengeli beslenme ve spor yapma alt değerleri *öz denetim* kök değeri ile ilişkilendirilebilir niteliktedir. Metinde yer alan alt değerler ise şunlardır:

- Bayrak,
- Arkadaşlık,
- Çalışkanlık,
- dengeli beslenme,
- spor yapma

alt değerlerine rastlanmıştır.

“Binicilik” adlı Tema Değerlendirme Çalışmaları metninde *sevgi (2)*, *sabır (2)* ve *sorumluluk (1)* kök değerlerine ek olarak:

- Disiplin,
- Sadakat
- Temizlik
- Arkadaşlık
- Güven
- Çalışkanlık
- Spor yapmak

- Sağlıklı olmak alt değerlerine rastlanmıştır.

İncelemelerden elde eden bulgulara göre Sağlık ve Spor temasında en çok vurgulanan değer sevgi (3) değeriyken, sabır (2) ve sorumluluk (1) değerlerinin de vurgulandığına ulaşılmıştır. Öz denetim değeri bu temada doğrudan yer almamakla birlikte metinler içerisinde dolaylı olarak vurgulanmıştır.

Sanat temasında bulunan “Nedir Bu Sanat” metni ve etkinlikler bölümü incelendiğinde *sevgi (1)* kök değeri kapsamında sanat sevgisi alt değerine yer verilmiştir. Etkinliklerde yer verilen alt değerler ise şunlardır:

- Atatürk,
- Askerlik,
- Aile,
- Arkadaşlık,
- Çalışkanlık,
- Temizlik,
- Hacivat-Karagöz alt değerlerine yer verilmiştir.

“Aras’ın Özdemir Asaf’la Tanışması” metni incelendiğinde Türkçe Öğretim Programında belirtilen kök değerlerden herhangi birine rastlanmamakla birlikte metinde alt değerlerden şunlara ulaşılmıştır:

- Özdemir Asaf,
- iyi insan olmak,
- Bayrak,

- Kahramanlık,
- Mehmet Akif Ersoy,
- İstiklal Marşı,
- İyilik

“Resimdeki Kuşlar” dinleme-izleme metnine ait etkinlikler incelendiğinde;

- Annelik,
- Atatürk,
- Osman Hamdi Bey ,
- Çalışkanlık,
- millet alt değerlerine rastlanmıştır. Atatürk’e ait sanat sevgisi alt değeri ile ilintili verilen sözlerden bazıları şöyledir:

- “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.
- Sanatkâr, toplumda uzun çaba ve çalışmalardan sonra alınanda ışığı ilk duyan insandır.”

Atatürk

Araştırma kapsamında “Bahar Neşesi” şiiri incelendiğinde *vatanseverlik(1)* ve *sevgi(2)* kök değerlerine ulaşılmıştır. Ayrıca şiirde emek alt değerine rastlanmıştır.

Tema Değerlendirme Çalışmaları kapsamında yer alan “Çinicilik” metni ve etkinlikleri incelendiğinde Türkçe Öğretim Programında belirtilen herhangi bir değere doğrudan rastlanmamış dolaylı olarak sevgi kök değeri kapsamında sanat sevgisinin konu edildiğine

ulaşmıştır. Metinde Geleneksel Türk Sanatı olarak çinicilik alt değerine sıklıkla yer verilmiştir ve çinicilik metninde yer alan diğer alt değerler ise şöyledir:

- Türk
- Türkiye
- Mimar Sinan

İncelemelerden elde eden bulgulara dayanarak Sanat temasında en çok vurgulanan değer in sanat sevgisi alt değeri bağlamında sevgi (3) değeri olduğuna ulaşılmıştır. Tema içerisinde vatanseverlik (1) değerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

Öğretmen görüşmelerinden elde edilen bulguların analizi. Gönüllü olan katılımcılarla yapılan görüşme esnasında hem ses kaydı yapılmış hem de araştırmacı tarafından not tutulmuştur. Görüşme sorularına verilen yanıtların analizi yapılırken yinleme sıklıkları ve benzerliklerine göre kategorize edilmiş ve tablolar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler görüşmelerden alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır.

“Değerler Eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?” sorusunun analizi. Çalışmanın bu basamağında değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik öğretmenlerin yaptığı uygulamalardan elde edilen bulgular yer almaktadır. Bu bölümdeki yanıtlar benzerliklerine göre program dahilindeki etkinlikler ve program haricindeki etkinlikler şeklinde temalaştırılmıştır. Birden fazla temada yanıtı olan katılımcıların yanıtları, ait olduğu gruba dahil edilmiştir.

- Canlandırma, tiyatro ve skeç uygulamaları drama uygulaması grubunda,
- Afiş, poster, resim ve broşür çalışmaları pano çalışmaları grubunda,
- Okuma parçası ise hikaye uygulaması grubunda,
- Çizgi film yanıtı video çalışması grubunda değerlendirilmiştir.

Değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik öğretmenlerin yaptıkları uygulamaların dağılımı tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11

Değerler Eğitiminin Amaçlarını Kazandırmaya Yönelik Öğretmenlerin Uygulamalarındaki Dağılım

Uygulama	f	%
Program Dahilindeki		
Etkinlikler		
hikayeler	8	11.9
pano çalışması	9	13.4
drama	8	11.9
video çalışması	3	4.4
beyin fırtınası	1	1.4
planlar	1	1.4
projeksiyon çalışması	1	1.4
şeref köşesi	1	1.4
oyun	1	1.4
soru-cevap	1	1.4
Program Haricindeki		
Etkinlikler		
yaparak yaşayarak öğrenme	9	13.4
telkin etme	10	14.9
veli toplantısı	1	1.4
ders kitabı	3	4.4
örnek olay	7	10.4
ödüllendirerek pekiştirme	1	1.4
gezi	1	1.4
model olma	1	1.4

Katılımcıların verdiği yanıtlardan hareketle oluşturulan tablo 11’e göre, değerler eğitimi öğrencilere kazandırmaya yönelik öğretmenlerin en sık başvurdukları uygulamaların

program haricindeki etkinliklerde yer alan telkin etme uygulaması olduğu (%14.9) görülmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerle sohbet havası içerisinde konuşarak veya anlık bir olaya müdahale ederken telkin yöntemini kullanarak onlara değer kazandırmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Böylece bir ders konusu olarak değil, günlük hayatın akışı içinde gelişen olaylara dayalı seyreden durumlarda değerler eğitimi kullandıkları görülmektedir. Telkin etme uygulamalarını ise programda yer alan etkinlikler arasında bulunan pano çalışmaları takip etmektedir (%13.4). Pano çalışmalarında öğretmenler öğrencileri işe koşarak onlara değerlerin yer aldığı afiş, poster, broşür hazırlatarak bunların sınıf panosunda sergilenmesini sağlamışlardır. Daha sonra yaparak ve yaşayarak öğrenme ve drama etkinlikleri en sık kullanılan uygulamalardır.

Görüşme yapılan öğretmenlerden Ö4 (3.sınıf) soruyu:

“Derslerde çeşitli çalışmalarımız oluyor. Konular elverdiği ölçüde, konular geldikçe çalışmalar yapıyoruz. Bunun dışında pano hazırladım ben değerler eğitimi ile ilgili. Pano çalışmamız oluyor. Hangi değer varsa o değerle ilgili panoya çeşitli yazılar, broşürler asıyoruz. Bu şekilde çocuklara değerleri kazandırmaya çalışıyoruz elimizden geldiğince.” şeklinde yanıtlamıştır.

Katılımcılardan Ö10 (2.sınıf):

“Şimdi bir kere sınıfta mutlaka yaratıcı drama etkinlikleri yapıyorum. Yani çocukların anlayabileceği şekilde küçük küçük hikayeleri canlandırıyoruz. Saygı, sevgi, hoşgörü, vatanseverlik... Bunlarla ilgili mutlaka çalışmalar yapıyoruz. Mesela sınıfımızda şeref köşesi var. O şeref köşesi orda olduğu gibi durmuyor. Biz vatanseverlik konusunu anlatırken, bu değerler eğitimi verirken mutlaka o şeref köşesini kullanıyoruz. Dersler arasında bir paralellik yaratıyoruz yani bu sarmallık olayı var. Şeref köşesinde yukarıda Türk bayrağı var, Atatürk'ün gençliğe hitabesi var, İstiklal Marşı ve Atatürk'ün resmi var. Bu bizim şeref

köşemizdir ve tahtamızın üzerinde durur. Biz bu şeref köşesini hayat bilgisi dersinde çocuklara veriyoruz. Bu bizim sınıfımızda niye var, biz buna niye saygı duyuyoruz... İstiklal Marşı'nı anlatırken, Mehmet Akif'i anlatırken, Mustafa Kemal'i anlatırken mutlaka o şeref köşesini kullanıyoruz. Sınıfımızda bulundurulma amacını anlatıyoruz. Mesela vatanseverlik konusunu anlatırken biz buna mutlaka değiniyoruz. Bunu bir değerler eğitiminin parçası olarak görüyoruz. Bu vatanseverlikle ilgili küçük bir örnek. Saygı, sevgi konusunda zaten kitaplarımız var, konuları işlerken de tabii ki konuyu anlatırken direkt sevgi, saygı demiyoruz da çocuğa hissettirerek... Kişiler arasındaki ilişkiler, konuşmalar... Hoşgörü de aynı şekilde yani bunları çocuğa dersi anlatırken veriyoruz. Sadece soru-cevap şeklinde değil. Çocuklarla kendi ilişkileri arasında oyun oynarken... Dışarda beden eğitimi dersinde mesela oyun oynarken... Mesela ben bazen çocukları gruplara ayırmam, derim ki siz lider seçin, o gruplara ayırsın, oyunu yönetin, ben sadece izlerim. Kuralları siz koyun, kurallara uymayanlara uygun cezalarınızı belirleyin diye bu şekilde veririm. Bu şekilde bir planlamayı çocuklara bırakırım. Çocuklar burada değerleri de, diyelim ki hata yaptılar, hoşgörü nasıl olur, birbirlerine karşı nasıl saygı duyarlar, birisi oyunu kabul etmediği zaman onu nasıl ikna ederler veya nasıl ona adaletli davranırlar, bunları bu şekilde süreç içerisinde öğreniyorlar.” şeklinde yanıt vermiştir.

Başka bir katılımcı olan Ö12 (1.sınıf) soruyu:

“Öğrenciler birinci sınıf öğrencisi olduğu için okuma yazmayı yeni öğrendiler. Ben de hikaye üzerinden daha çok gittim. Bir metin okuyup, çocuklara okutup o metindeki değer hakkında çocukların fikirlerini aldım ama soru cevap şeklinde daha çok. Video çalışması ya da yine değerlerden biri hakkında resim olabilir, pano düzenleme olabilir, daha çok bunlar üzerinden gittik.” şeklinde yanıtlamıştır. Diğer bir katılımcı olan A öğretmen (1.sınıf) şöyle yanıt vermiştir: “Kazandırılmak istenen değerle ilgili önce mini bir beyin fırtınası yaptırıp doğru değer ve davranışı kendilerinin sezerek üzerinde genişletme yaptırıyoruz.” şeklinde yanıtlamıştır.

Ö6 (4.sınıf) ise:

“Değerler eğitimi ile ilgili öncelikle sosyal bilgiler dersinde özellikle, mevcut müfredatta belirlenen bazı konulara yedirilen değerler var. Onları konular bağlamında işliyoruz. Her konu olmasa da bazı konularda özellikle o değerler eğitiminin çeşitli başlıkları işleniyor. Bu sebeple o konular üzerinden yeri geldiğinde bir tiyatro olur, skeç olur; yeri geldiğinde onlardan aldığımız bir yaratıcı drama gibi yöntemlerle o değerler eğitimi konularını işlemeye çalışıyoruz.” şeklinde yanıtlamıştır.

Görüşme yapılan katılımcılardan Ö2:

“Evde kahve yapımı, büyükleri karşılama, el öpme, kolonya şeker verme görevlerini vermekteyiz.” yanıtını vererek saygı, sorumluluk, yardımlaşma değerlerini öğrencilere yaparak yaşayarak kazandırmayı hedeflediğini göstermiştir.

Bir diğer katılımcı Ö5 ise:

“Eğitimde yaşayarak öğrenme en etkili öğrenme biçimi olduğundan herhangi bir durumda ilk temelde yaptığımız gözlem ve dinleme ve o olay içerisindeki tavrın sebebi, sonucu. Çocukların kişilik gelişimlerine katkıda bulunmak için daha esnek yaklaşıyoruz. Eğitim öğretim faaliyetleri içinde bazen kendiliğinden gerçekleşen beklenmedik durumlar oluyor. Bu tür durumlar da yukarıdaki açıklamaya fırsat yaratıyor. Çocukları tanımaya, gözlemlemeye fırsat yaratıyor.” yanıtını vermiştir.

Ö6 ise:

“Oyun, beden eğitimi, spontane gelişen durumlarda mesela futbol maçında hakemlik yapıyorum. Adalet duygusu, empati duygusu olsun bu değerler üzerinden kendi

aleyhine bile olsa başkasının hakkını hukukunu koruma bilincini kazandırmayı özellikle önemsiyorum... Benim en çok önemseydiğim meselelerden biri. Değerler eğitiminin formal bir biçimi vardır ya, bunların dışında mesela Suriyeli öğrencilerimiz var, onların çok defa dışlandıklarına şahit oldum. Bize benzemeyen bir başkasının rengi, teni, dili, dini, bize benzemeyen bir başkasına davranışları itibariyle öğrencilere değer kazandırma için epey çabaladığımı söyleyebilirim bu sene. Ki Suriyeli öğrencilerin sayısı arttıkça da bu 1. sınıfta muhtemelen daha fazla olacaktır. Şu anda ben 4. sınıftayım, 2 Suriyeli öğrencim vardı. Onu çok önemseydiğim için onun üzerinde çok fazla durdum. Bu sözünü ettiğim şeyler değerler eğitimine uyar, bize benzemeyen bir başkasına da ayırt etmeden yaklaşma üzerinden... Spontane gelişen olaylar oluyor mesela ona hakaret ediyor, "Suriyeli" diyerek hakaret ediyor o kelimeyi bir hakaret olarak algılıyor buralı (Gaziantep) olan öğrencim. Bunun üzerinden bize benzemeyen bir insana yaklaşım sergilerken ona adalet duygusuyla veya ona farklılığını hissettirmeden veya farklılığı olsa bile farklılığın bir değer olduğunu aktararak öğretmeye çalışıyorum." ifadelerini kullanmıştır.

Ö8 kodlu katılımcının yanıtı ise şöyle olmuştur:

"Film, hikaye veya kendi anılarımı anlatarak onlara bir şekilde bir şeyleri öğretmeye çalışırken hayatın içine yaymaya çalışıyorum. Yani kendi anılarımdan yola çıktığımda daha etkili olduğunu gördüm mesela. Bunu çok fazla kullanıyorum."

Farklı sınıf düzeylerinde öğretmenlerin değerler eğitimini içeren farklı uygulamalar yaptıkları saptanmıştır. Öğrenciye değer kazandırmaya yönelik, 1. sınıf öğretmenlerinin genellikle hikaye, resim, pano, soru-cevap, beyin fırtınası tekniği ve video çalışması uygulamalarını kullandıklarına ulaşılmıştır. Sevgi, saygı, hoşgörü, vatanseverlik gibi çeşitli değerleri konu alan hikayeler, resimler, broşür ve afişleri panolara astıklarını ifade etmişlerdir.

“Değerler Eğitimine yönelik uygulamalarımızdan sonra öğrencilerde değişiklik oluyor mu? Nasıl?” sorusunun analizi. Bu soruya verilen yanıtlar öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik uygulamalarından sonra öğrencilerde değişiklik olup olmadığını, oluyorsa nasıl bir değişikliğin meydana geldiğini ortaya koymaktadır.

Değerler eğitimine yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerde değişiklik olup olmadığına dair bilgiler tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12

Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamalardan Sonra Öğrencilerde Oluşan Değişiklikler

Öğrencilerde Değişiklik	f	%
Oluyor	14	82.3
Küçük yaşlarda oluyor	2	11.7
Yavaş değişim oluyor	1	5.8

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların “Değerler eğitimine yönelik uygulamalarınızdan sonra öğrencilerde değişiklik oluyor mu? Nasıl?” sorusuna verdikleri yanıtlarda 17 öğretmenden 14’ü (%82,35) oluyor yanıtını verirken katılımcılardan 2’si (%11,76) küçük yaşlarda değişim olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. 1 katılımcı (%5,88) yavaş değişim olduğunu ifade etmiştir.

Öğrencilerde değişiklik olduğunu söyleyen öğretmenlerden Ö10, görüşmenin 3. sorusuna yanıt olarak:

“Oluyor, mutlaka. Zaten eğitimin amacı bu. Eğer çocukta bir değişiklik olmuyorsa sizin yaptığınız her şey çöpe gitmiş demektir. Bu da öğretmenin başarısızlığını gösterir bence. Eğer çocukta değişiklik oluyorsa ki ben çocuklarımda gözlemliyorum yani

bakıyorum, şöyle anlatayım mesela çocuklar birinci sınıfa geldiğinde hata yaptıklarında asla özür dilemiyorlardı. Ama şimdi sıkıntı olduğu zaman kendi aralarında çözüp özür diliyorlar. Birbirlerinden özür diliyorlar veya teşekkür ediyorlar birbirlerine karşı. Nezaket kurallarını gösteriyorlar veya oyun oynadıklarında bir arkadaşları oyuna dahil olmadığında onunla gidip onun istediği bir oyunu diğer arkadaşlarına da kabul ettirerek oyun oynamayı biliyorlar. Ötelemiyorlar, itmiyorlar. Daha adaletli davranıyorlar. Mesela İstiklal Marşı'nı ilk geldikleri zamanlarda çok saygı duyarak okumuyorlardı, bilmiyorlar çünkü ama şimdi bu vatanseverlik konusu, mesela Çanakkale... 18 Mart'ta Çanakkale'de çocuklara anlatıyoruz, görsellerde gösteriyoruz, çocukların bayrağa olan sevgisi daha çok artıyor. Daha çok saygı duyuyorlar. E tabii bu da bir öğretmenin görebileceği önemli değişiklikler yani.” ifadelerini kullanmıştır.

Ö3:

“Öğrencilerde zamanla oluşan değişiklikleri gözlemleyebiliyoruz. Ancak süreç olarak değişimler yavaş olmaktadır.” şeklinde yanıt vermiştir.

Ö11:

“Evet. Oluyor. Benimkiler zaten birinci sınıf olduğu için birinci sınıfta direkt hareket değişikliği oluyor yani olumlu yönde. Nereye yönlendirirsen öğrenciler oraya gidiyor.” şeklinde yanıtlamıştır.

Ö12:

“Tabii şimdi ufak çocuklar olduğu için bunlara bu değerleri kazandırmak daha kolay oluyor. Çoğunda olumlu yönde gelişme oluyor.” şeklinde yanıt vermiştir.

Öğretmenlerin tamamı öğrencilerde değişiklik olduğunu belirtirken 2 öğretmen küçük yaşlarda değişim olduğunu, 1 öğretmen ise değişimin yavaş olduğunu belirtmiştir. Buna bağlı

olarak değerler eğitiminin etkili olduğu, küçük yaş gruplarında çok etkili olduğu söylenebilir.

“Değerler Eğitimine yönelik uygulamalarımızda ne tür sorunlar yaşıyorsunuz? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz, çözemediğiniz sorunlar nelerdir?” sorusunun analizi.

Verilen yanıtlar öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik uygulamalarında ne tür sorunlar yaşadığını, bu sorunları nasıl çözüme ulaştırdıklarını, sorunları çözemedikleri durumlarda ne tür bir yol izlediklerini ortaya koymaktadır. Sorun teması, sınıf içinde yaşanan sorunlar, sınıf dışında yaşanan sorunlar ve sorun olmuyor şeklinde temalaştırılmıştır.

Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik uygulamalarında yaşadıkları sorunlar tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13

Öğretmenlerin Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamalarında Yaşadıkları Sorunlar

Sorun		f	%
Sınıf İçinde Yaşanan Sorunlar	değerler eğitiminin teorik ve soyut kalması	3	14.2
	kalabalık sınıf	1	4.7
	ders süresi kısıtlılığı	1	4.7
	çocuğun kendi fikirleri öğrenimi zorlaştırıyor	2	9.5
	dışlama	1	4.7
Sınıf Dışında Yaşanan Sorunlar	aile ve çevre şiddet problemi	10	47.6
Sorun Olmuyor	sorun yok	2	9.5

Tablo 13’e göre öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik yaşadıkları sorunlar büyük oranda (%47.6) aileden kaynaklı sorunlardır. Bunu takip eden yanıt, öğrencilere değer kazandırma aşamasında değerler eğitiminin teorik ve soyut kalması (%14.2) olmuştur.

Konunun yapısından kaynaklanan bu sorunun çözümü aşamasında öğretmenler, değerleri somutlaştırmak adına drama ve rol oynama yöntem ve tekniklerini kullanarak değerlerin kazandırılma sürecini kolaylaştırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan Ö1:

“Verilmek istenilen değerlerden bazılarının toplumun büyük kesiminde tersi yönde bir davranış gözlemlendiğinden dolayı çocuk o değeri davranışa dönüştürmekte zorlanıyor. Çünkü güncel yaşamında tersi davranışlarla sürekli karşılaşmakta.”

Ö3 aynı noktaya dikkat çekerek:

“Uygulama alanında problem yaşanmamakla birlikte sonuç elde etme açısından problem yaşanmaktadır. Aile ve sokak eğitimleri, verilen değerler eğitimine bazı konularda engel olmakta ve süreci geciktirmektedir.” yanıtını vermiştir.

Ö2 ise:

“Kalabalıktan dolayı bir ders süresi genelde yetmiyor. Geri dönütleri yeteri kadar bazen alamıyorum. Tabii ki Suriyeli öğrencilerden, iletişimden dolayı. Şiddet olayı iki yılda anca çözülebiliyor.” açıklamasında bulunmuştur.

Sorunların çözümü noktasında Ö4:

“Çözemediğimiz sorunlar olduğu zaman tabii biz rehberlik servisinden de yardım alıyoruz. Bu şekilde sorunları çözmeye çalışıyoruz. Bazen bu idareye de yansiyabiliyor bazı durumlarda. Ortak karar vererek ya da ortak çalışarak sorunların üstesinden gelmeye çalışıyoruz.” şeklinde yanıt vermiştir.

Bir diğer katılımcı Ö5 kalıp yargılara dikkat çekerek:

“Zaman zaman yerleşik yanlış davranışlar olabiliyor. Ailede pekişmiş davranışlar var.

Çocuk küçük şeyleri tolere edemeyebiliyor. Kısasa kısas anlayışı olabiliyor. Bunu çözmek için kısas anlayışı olabiliyor. Bunu çözmek için daha geniş bir zamana ihtiyaç duyuyoruz. Tekrar arkadaşlarıyla iletişime ihtiyaç duyuyor. Geçmişe dönük yaşanan bir olayı hareket noktası olarak kullanıyoruz. Küslükler kısa dönemlidir fakat arkadaş olduklarını görüyorlar. Küçük kayıpların daha kolay tolere edilmesi gerektiğini fark ediyorlar.” şeklinde yanıt vermiştir.

Değerler eğitiminin soyut ve teorik kalmasından dolayı sorun yaşadığını dile getiren Ö6:

“Çözemediğimiz sorunlar var aslında. Değerler eğitiminin çok soyut ve teorik kaldığını düşünüyorum. Bir değer meselesinin yaparak-yaşayarak uzun soluklu bir pratikle ancak bir kişiye -işte öğrenciyse bu- yerleşebileceğini düşündüğüm için kağıt üzerinde, belirli konular üzerinde teorik olarak işlenmesi yeterince faydalı olmuyor diye düşünüyorum. Teorik ve soyut kalıyor değerler eğitimi meselesi daha çok. Anca işte öğretmen, az önce sözünü ettiğim o Suriyeliler meselesi olsun, yabancıya, bir başkasına bakış noktası olsun bunlar noktasında çeşitli pratikleri zorlayarak belki bir şekilde bir fayda sağlayabiliyor. Teorik ve soyut kalıyor olması belki bizi zorlayan bir mesele.” şeklinde yanıt vermiştir.

Katılımcılardan 1.sınıf öğretmeni olan Ö7, bu soruyu şöyle yanıtlamıştır:

“Sorun yaşamıyorum.”

Görüşme yapılan öğretmenlerden elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin neredeyse yarısı (% 47,61)’i ailesel ve çevresel sebeplerle sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, okulda verilen değerler eğitiminin ailede desteklenmediğini, hatta öğrencilerin evde veya sosyal çevresinde tam tersi yönde davranışlara şahit olduklarını ve hatta belki de bu davranışlara maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları ise yaşadıkları problemin, değerler eğitiminin soyut kalmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. İlkokul

çağındaki öğrenciler, özellikle 1 ve 2.sınıflar henüz soyut kavramları tam olarak anlamlandıramadığından bu konunun havada kaldığı, öğrenciler tarafından tam anlamıyla anlaşılıp içselleştirilemediği bulgularına ulaşılmıştır.

“Okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları gibi çeşitli sorunların değerler eğitimi ile önlenebileceğini düşünüyor musunuz? Niçin?” sorusunun analizi. Okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları gibi çeşitli sorunların değerler eğitimi ile önlenip önlenemeyeceğine dair görüşler tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14

Okulda ve Toplumda Yaşanan Şiddet Olayları Gibi Çeşitli Sorunların Değerler Eğitimi ile Önlenip Önlenemeyeceğine Dair Görüşler

Toplumdaki Şiddet	f	%
Önlenemez	2	11.7
Önlenebilir	5	29.4
Kısmen Önlenebilir	10	58.8

Tablo 14’e göre görüşme yapılan öğretmenlerin “Okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları gibi çeşitli sorunların değerler eğitimi ile önlenebileceğini düşünüyor musunuz? Niçin?” sorusuna verdikleri yanıtlar 3 grupta temalaştırılmıştır. Önlenemez şeklinde yanıt veren 2 (% 11,76) öğretmen varken önlenebilir şeklinde yanıt veren 5 (% 29,41) öğretmen vardır. Katılımcılar arasındaki 10 öğretmen (% 58,82) kısmen önlenebilir şeklinde yanıt vermiştir.

Görüşmenin 5. sorusuna Ö6 şöyle yanıt vermiştir:

“Tam çözüleceğini düşünmüyorum. Şu şekilde o şiddet meselesi o eğilimi oluşturan bir sürü faktör var. Yetiştığı ailede olsun, oturduğu semt olsun, yaşadığı bölge olsun

hatta, çocuğun şiddet eğilimli olmasına sebebiyet veren birçok faktör varken, tek bir noktadan, okuldan bu faktörün kaynağına yönelik bir çözüm üretmek o kadar da kolay değil. Çünkü okulda bu meseleyi teorik olarak işlediğiniz zaman çocuk onun tam zıttı bir şekilde yine şiddet ortamında. Aslında okul da bir şiddet ortamı bir şekilde. Yani okul da bunu sağlıyor. Birçok öğrenciyi -sözgelimi bin öğrenciyi- aynı mekan içerisine kapatmak, tenffüslerde dışarıya (bahçeye) göndermek, beraberinde ister istemez bir şiddeti getiriyor. Her gün mesela bu okulda kavgalar, dövüşler, kafası kırılanlar, kolu kırılanlar... Sayısı en az beş oluyordur. Bu sebeple bu şiddete çözüm... Sosyokültürel bir sebebi vardır diye düşünüyorum ben bu şiddetin. Sadece okulla çözülebilecek bir mesele olduğunu düşünmüyorum. Toplumsal bir aşamanın kat edilmesi gerekiyor bence. Ekonomik problemleri var, sosyokültürel sebepleri var, çevresel problemleri var, ailesel var. Bunların hepsini tek başına okul çözemeyi diye düşünüyorum. Büyük bir misyon olur bu.”

Toplumdaki şiddet olaylarının değerler eğitimi ile azaltılabileceğini düşünen Ö8:

“Bir nebze olsun azaltılabilir. Ama bunun biraz daha geniş kapsamlı bir çalışmayla olabileceğini düşünüyorum.”

-(Örnek verebilir misiniz?)

“Sosyal medyada olsun, televizyonlarda olsun, belki sosyal medyaya çocuklarımız ulaşamıyor ama televizyonlarda gösterilen programlarda olsun bununla ilgili önlem alınabileceğini yani topluma empoze edilebileceğini düşünüyorum bunun. Nasıl ki şiddet kültürü empoze ediliyorsa sosyal medyayla ve televizyon kanallarıyla aynı şekilde değerlerin de sosyal medya ve televizyon aracılığıyla empoze edilebileceğini, yüceltilebileceğini düşünüyorum.” şeklinde görüşlerini dile getirmiştir.

Toplumdaki şiddetin değerler eğitimi ile önlenemeyeceğini düşünen Ö10 ise şöyle yanıt

vermiştir:

“Çocuğun okulda görmüş olduğu eğitimle evde görmüş olduğu eğitim çok farklı. Özellikle bizim bulunduğumuz konumda. Biz burada çocuğa mesela örnek veriyorum, diyorum ki kavga etmek, kötü söz söylemek, küfür etmek iyi bir şey değil, hoş bir şey değil. Biz bunu bu şekilde değil de şöyle yaparsak daha güzel olur, şu daha iyidir, diye öğretiyoruz. Ama çocuk eve gidince dayak var, küfür var, şiddet var, çocuk okulla ev arasında öyle bir uçurum görüyor ki evdekini uyguluyor. Buradakini bir süre sonra unutuyor. Özellikle de yaz tatillerinde. Biz okulda ister istemez, ders saatlerimiz fazla, bir ilkokul öğrencisine göre ders süremiz çok uzun, biz burada çocuklara kazanıma yönelik çalışmalar yaptırabiliyoruz test çözme gibi. Uygulamaya dönük davranışlar pek yapamıyoruz. Niye, çünkü okulumuzun imkanları kısıtlı. Gördüğümüz gibi bir tane oyun alanımız bile yok. Burası bir ilkokul, gerçekten bunu özellikle söylemek istiyorum, burası bir ilkokul ve burada çocukların oyun oynayabileceği bir alan yok. Ben burada çocuğa oyun oynayarak nasıl bir şeyler öğretebilirim? Benim burada imkanlarım kısıtlı. Sınıfımda olmuyor. Benim sınıfımda 32 tane öğrenci var. Ben sıraları kenara itsem bile uygun alanı bulamıyorum, uygun materyali bulamıyorum. Ben nasıl öğretebilirim? İstiyorum, eğitimini alıyorum ama öğretemiyorum. Çocuk bunu öğrenemediği için kalıcı olmuyor. Sadece duyuyor yani, görsellik de bir yere kadar.”

Bu soruya yanıt veren katılımcıların % 58,82'sinin yanıtları, toplumda yaşanan şiddet olayları gibi çeşitli sorunların değerler eğitimi ile kısmen önlenebileceği yönündedir. Katılımcılar tarafından, bireyin iletişim halinde bulunduğu çevrenin yalnızca okul ortamı olmadığı ve şiddet eğilimini etkileyen birçok farklı sebep olduğu belirtilmiş, bunun tek bir koldan düzeltilemeyeceği ifade edilmiştir. Verilen yanıtlardan hareketle, okul, aile, çevre sacayağı içinde kazandırılan değerler eğitiminin daha etkili ve daha kalıcı olacağı söylenebilir.

Araştırma için hazırlanan görüşmenin son sorusunda öğretmenlere, değerler eğitimindeki değer kavramı ile katılımcının değer anlayışının uyuşup uyuşmadığı sorulmuştur.

“Sizce değerler eğitimindeki değer kavramı sizin değer anlayışınızla uyuşuyor mu?” sorusunun analizi. Değerler eğitimindeki değer anlayışı ile öğretmenlerin değer anlayışının uyuşup uyuşmadığına dair görüşler tablo 15’te yer almaktadır.

Tablo 15

Değerler Eğitimindeki Değer Anlayışı ile Öğretmenlerin Değer Anlayışının Uyuşup Uyuşmadığına Dair Görüşler

Değer Kavramı ve Öğretmenin Değer Anlayışı	f	%
Uyuşuyor	9	52.9
Uyuşmuyor	1	5.8
Kısmen Uyuşuyor	7	41.1

Tablo 15’e göre 17 katılımcının 9’u (%52,94) uyuşuyor yanıtını verirken 1 katılımcı (% 5,88) uyuşmuyor yanıtını vermiştir. Katılımcılardan 7 kişi (% 41,17) kısmen uyuşuyor şeklinde yanıt vermiştir.

Katılımcılardan görüşlerinin uyuştüğünü dile getiren Ö8 şöyle yanıt vermiştir:

“Tabii ki dediğim gibi zaten bu değerlerin hepsi bizim hayatımızda olan ve olması gereken değerler. Hani bu kapsamda böyle bir proje olmasa bile ben sınıfımda her zaman bunun gözetir ve mutlaka bunların etkili olmasını sağlarım. Yani benim için dersten daha önemli olan iyi insan yetiştirmek. Bu değerlerin de bunu sağlayacak değerler olduğunu düşünüyorum açıkçası. Benim hayatımda da çok önemli. Teşekkür ederim.”

Bu soruya yanıt veren katılımcılardan Ö2 değerler eğitimindeki değer anlayışının kendi değer anlayışı ile uyuşmadığını söyle dile getirmiştir:

“Hayır uyuşmuyor. Çünkü bizler aile ortamında öğretmenimize ve çevremize saygılı ve adil olmayı öğrendik. Maalesef saygı ve adalet sınıfta kaldı.”

Ö15 ise:

“Açıkçası benim bu konudaki düşüncem şu: Toplumun birtakım yerleşik değerleri var. Her toplumda var. Bizim toplumumuzda olacaktır. Ama toplumun yerleşik değerlerinin çocuğun oradaki o iyiyi, doğruyu, güzeli çocuğa direkt empoze etmektense, çocuğa direkt aktarmaktansa, kültürlenme yolu ile direkt aktarmaktansa, çocuğun aslında bu kavramları kendisinin inşa edebileceği bir rehberlik durumunun olması gerekiyor. Oysaki bizde, tepeden inme çocuğa doğruyu gösteriyoruz, çocuğa iyiyi gösteriyoruz. Çocuk kendi doğrusunu ve iyisini inşa etmeden açıkçası biraz olanları olduğu gibi alma durumu söz konusu oluyor. Oysaki çocuğa problem durumlarını gösterip çocuğun olaylara eleştirel bakabilme becerisini geliştirici bir eğitim öğretim ortamı geliştirebilmemiz gerekiyor. Toplumun yerleşik değerlerini de o eleştirel süzgeçten geçirip orada kendi kişiliğini ve karakterini oluşturmasında yardımcı olmamız gerektiğini düşünüyorum.” şeklinde yanıt vermiştir.

Katılımcılardan değerler eğitimindeki değer anlayışının kendi değer anlayışı ile kısmen uyuştuğunu ifade eden Ö3:

“Tamamen uyuşmamaktadır. Bu değerlerin daha çok evrensel değerler üzerinden uygulamaya dönük işlenmesi ve yöneten kişilerin de bu değerlere sahip çıkması gerekmektedir.” şeklinde yanıt vermiştir.

Benzer yanıtı veren Ö11 ise görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Yüzde yüz uyuşmuyor.”

- nasıl hocam açıklar mısınız?

“Mesela empati konusunda burada çok şey yapamıyorsun, daha değişik davranışlar sergilemek zorundasın. Milli eğitimin değerler eğitimini normal bir yere göre yapmışlar. Ama burada onu uygulayamazsın. Buradaki görevler çok daha farklı.”

-ne gibi?

“Çevreden kaynaklı, şu an örnek veremiyorum kusura bakmayın aklıma gelmiyor.”

Katılımcılardan Ö5 şöyle yanıtlamıştır:

“Yadsınamayacak değerler. Fakat evrensel boyutta daha geniş olabilir. Belli başlık ve sınırlar var. Gerçek hayatta sınır yok, süreç var. İlerleyen hem yatay çevre hem zaman anlamında. Toplumlarda da böyle. Değerler eğitimi daha geniş ve daha evrensel olabilir. Toplumda dünya tarihine bakıldığında sınırları aşan çaba ve yaklaşımlar büyük farklılıklar oluşturmuştur. Atatürk, Japonya, Finlandiya gibi. Japonya’da tren hattında bir tek öğrenci için tren okul saatlerinde sefer yapıyor. Sadece bir çocuğun okul hayatı için... O birey kazanılıyor. Ülkeye karşı daha büyük bir sorumluluk duyacaktır. Eğitim hakkının göz ardı edilemeyeceğinin canlı örneği. Hiçbir bireyin gözden çıkarılamayacağını, bu da böyle olsun denemeyeceğinin bir örneği. Dünya bizim bildiğimiz sınırların ötesinde.”

Görüşlerinin kısmen uyuştüğunu ifade eden öğretmenlerden Ö4’ün açıklaması ise şöyledir:

“Genelde uyuşuyor. Sevgi, saygı, hoşgörü bunlar olması gereken şeyler. Özellikle çocuklarda olsun ya da bir bireyde olsun olması gereken şeyler. Genelde uyuşuyor değerler. Birebir örtüşmese de uyuşuyor. Çoğu şeyi hoş görmek, göz ardı etmek

zorunda kalıyoruz, bazen es geçmek zorunda kaldığımız durumlar oluyor. Veli çok yanlış yetiştiriyor çocuğu. Yanlış davranışlar kazandırıyor çocuğa. Sen de çocuğa anlatıyorsun bunun yanlış olduğunu, çocuk ikilemde kalıyor. Genelde velinin yaptığı şeyi doğru zannediyor çocuk, onun için öğretmeni dinlemeyebiliyor. Toplumda da öğretmenin saygınlığı da azaldı. Bu konuda çocuk daha çok veliyi dinliyor. Ders konusunda öğretmeni dinliyor ama bu değerler konusunda daha çok veli etkili oluyor.”

Öğretmenlerin % 52,94’ü değerler eğitimindeki değer kavramı ile kendi değer anlayışlarının uyduğunu ifade ederken kadın öğretmenlerden biri uyuşmadığını ifade etmiştir. Gereke olarak ise kendilerinin aile ortamında öğretmenlerine ve çevresine saygılı ve adil olmayı öğrendiklerini dile getirmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere öğretmenlerin çoğunun değerler eğitimi konusunda ailenin okulu desteklemesini bekledikleri söylenebilir. Öğretmenlerin değerler eğitimindeki değer anlayışı ile kendi değer anlayışları büyük ölçüde uyuşmakla birlikte başta aile ve çevreden kaynaklı olarak uygulama alanında sıkıntı yaşadıkları söylenebilir.

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırma bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlardan hareketle oluşturulan önerilere yer verilmiştir. Tartışma bölümünde ise araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar, değerler eğitimi üzerine yapılan diğer araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Tartışma

Bu araştırmanın amacı İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin içerdiği değerleri incelemek ve bu değerlere ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda Gaziantep'te belirlenen okullarda görev yapan sınıf öğretmenleri ile görüşme yapılmış, İlkokul Türkçe ders kitaplarında bulunan öyküleyici metinler değerler yönünden analiz edilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde, içerdikleri değerler yönünden analiz edilen İlkokul Türkçe ders kitapları ve görüşme yapılan öğretmenlerden elde edilen veriler, literatür taraması yapılarak değerler eğitimi üzerine yapılmış diğer araştırmalarla karşılaştırılmıştır.

Kılıç (2002) eğitimin, insanların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor anlamda gelişim ve değişimlerini ifade ettiğini açıklar. Fakat zamanla eğitim faaliyetlerinin bilişsel ve psikomotor beceriler üzerinde durmuş olduğunu, duyuşsal beceri alanlarının göz ardı edildiğini belirtir. Değerler eğitimi ise duyuşsal alanın önemli bir basamağını temsil eder. Özellikle küçük yaş gruplarına verildiğinde etkili olan değerler eğitiminin öğrencilere kazandırılması için, okul çağına gelmiş çocuklara bu duyuşsal becerilerin kazandırılması gerekir. Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre İlkokul Türkçe ders kitaplarının, öyküleyici metinler aracılığıyla 10 kök değere (sevgi, saygı, sorumluluk, öz denetim, vatanseverlik, dostluk, yardımseverlik, adalet, sabır, dürüstlük/doğruluk) az ya da çok yer vererek bireylerin duyuşsal yönden gelişimine önem verdiği gözlenmiştir.

Sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmede değerler eğitimine yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerin büyük bir kısmında, özellikle küçük yaş gruplarında, değişiklik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bazı öğretmenler, çocuğun o zamana kadar oluşturduğu kendi değerler sisteminin, aile veya çevresinden gördüğü birtakım yanlış davranışların çocuğu olumsuz etkilediğini belirtmiş, okulda verilen değerler eğitiminin ailede desteklenmediği sürece etkili olamayacağını ifade etmişlerdir. Sosyal çevre değer eğitimine etki eden faktörlerden biridir. Çocuğun, dünyaya geldiğinde iletişim halinde olduğu ilk sosyal çevre ailedir. Nirun (1994) insani değerlerin temelini önce aile ortamı içerisinde atıldığını ifade eden sözlerinde bu bulguyu desteklemektedir. Anne babaya saygı, büyüklere hürmet, doğruluk, küçüklere sevgi, dürüstlük, güvenilir ve adil olmak gibi değerler en başta aile kurumunda yer bulurlar. Zaman içerisinde topluma yayılırlar. Aileler topluma yetenekli bireyler kazandırmaya çaba gösterdiği müddetçe toplumda var olan değerler sürdürülebilir. Doğan (1999), değer üreten kurumların başında aile ve okulun geldiğini ifade eder. Ancak bu kurumların, küresel gelişimlerin milli ve yerel kültürlerde oluşturduğu değer karmaşası karşısında çaresiz kaldığını belirtir. İşte bu karmaşanın içine doğan çocuklar, değerler eğitimi alsa dahi ikileme düşmekte, bu değerleri içselleştirip karakter haline getirememektedir. Görüşme yapılan öğretmenlerin ifadesine göre, bunun çözümlerinden biri, çocuğun okulda aldığı değerler eğitiminin evde, yakın çevrede, sinemada, televizyonda, sosyal medyada, kısaca tüm sosyal hayatın içinde desteklenmesidir.

Keskinoğlu (2008), insani değerler eğitimi verilen öğrencilerden beşinci sınıfa giden öğrencilerin bulunduğu kontrol ve deney grubunun son test puanlarında deney grubu yararına anlamlı bir farklılık gözlemlediğini açıklamıştır. Verilen insani değerler eğitiminin beşinci sınıfa giden öğrencilerin ahlaki gelişimine önemli bir yararlılık sağladığını ifade etmiştir. Meaney (1979) tarafından yapılan bir çalışmada ise ilköğretim çağındaki bireylere değer eğitimi programı verilerek öz saygı, kendini açıklayabilme, özgüven gibi değerlerin verilmesi

hedeflenmiştir. Bu program altı hafta sürmüştür. Bu uygulama sonunda da bireylerin tavır ve davranışlarında farklılıklar gözlenmiştir. (Akt. Dilmaç, 2006). Aladağ (2009) yapılan çalışmalarda değer eğitimi uygulamalarının bireylerin belirli değerleri edinmesinde önemli etkisinin olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmalar doğrultusunda ulaşılan sonuçlar, bu çalışmadaki öğretmen görüşmelerinde sorulan “Değerler eğitimine yönelik uygulamalarınızdan sonra öğrencilerde değişiklikler oluyor mu?” sorusuna verilen yanıtları destekler niteliktedir. Birçok öğretmen öğrencilerde olumlu yönde değişiklikler oluştuğunu gözlemlediğini ifade etmiştir.

Maboçoğlu (1998)'na göre ahlak eğitimi dördüncü sınıftan sonraki süreye denk gelmelidir. Ahlak eğitiminde düzenli ve sistemli aydınlatma ve bilgilendirmenin bu dönemden sonra yapılması gerektiğini belirtir. Coşkun ise (2011) değer eğitiminin ilköğretimde daha etkin olduğunu ifade eder. Ergenliğe yaklaştıkça popüler değerler daha ön planda kabul gördüğünden değer kazanımının zorlaştığını belirtir. Araştırmacının değerler eğitimi ile ilgili araştırmaların okul öncesi dönemden başlayarak, ilköğretim ağırlıklı olmak üzere tüm eğitim kademelerinde uygulanması gerektiğini ifade eden bu görüşleri, bu çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre öğretmenler, küçük yaş gruplarına verilen değerler eğitiminin daha etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Hatta bazı öğretmenler, çocukların bu zamana gelinceye kadarki süreçte geliştirdikleri bir anlayış olduğunu, çocuğun bir direnç gösterdiğini, bunun ise değerler eğitimi zorlaştırdığını ifade etmiştir. Bu nedenle değerler eğitimi öğrencilere henüz ilkokul çağına gelmeden vermeye başlanmalıdır. Bununla birlikte İlkokul Türkçe ders kitaplarının 1. sınıf dahil olmak üzere tüm sınıf düzeylerinde yer aldığı gözlenmiştir.

Değerleri içeren davranış kalıplarının diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi tekrar edilmesi gerekir. Bununla ilgili etkinlik, alıştırma ve tekrarlarla hayata geçirilmesi önemlidir (Aydın, 2003). İlkokul Türkçe ders kitapları incelendiğinde kök değerlerin tek bir temada

işlenmesi gereken bir içerik olarak ele alınmadığı; her temada ayrı bir değere vurgu yapıldığı ve bu temalarda vurgulanan belirli bir değer yan sıra birden fazla değere yer verildiği görülmüştür. Böylece değerler pek çok farklı öyküleyici metin aracılığıyla sık sık tekrarlanarak sarmal bir döngü içerisinde öğrencilerin dikkatine sunulmuştur.

Sonuç

Bu bölümde, araştırmanın bulguları doğrultusunda sonuçlara yer verilmiştir.

Değerler eğitimi, üzerinde geniş çaplı araştırmalar yapılan güncel bir konu ve evrensel bir alandır. Karakter eğitiminin çok küçük yaşlarda başladığı zaman kalıcı olduğu düşünüldüğünde ilköğretim dönemindeki çocukların karakter kazanmasında değerler eğitiminin ne kadar önemli olduğu görülecektir. Çocuklar küçük yaşlarda ne ile temas halinde bulursa o, karakterine nüfuz eder. Edindiği yaşantıların bu denli önemli olmasından dolayı çocuğun en yakın çevresi olan aile ve okula değerler eğitimi bağlamında büyük sorumluluk düşmektedir. Evde ebeveyniyle olan iletişimi; okulda öğretmenleri ve arkadaşlarıyla olan diyalogu ve kitaplardaki karakterlerle kurduğu bağ, çocuğun karakterinin şekillenmesinde etkin rol oynar. Keskin (2008), II. Meşrutiyetten şimdiye dek yayınlanmış ilkokuldan ortaokula kadar olan kademelerdeki sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitiminde yararlanılması önerilen en önemli yöntemin yazılı materyaller ve edebi ürünler olduğunu ve programların çoğunda bunların kullanılmasının önerildiğini belirtmiştir. Değerler eğitiminde faydalanılması önerilen en önemli yöntemlerin yazılı materyaller ve edebi ürünler olması, Türkçe ders kitaplarının da değerlerin kazandırılması konusunda ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu araştırmada İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki öyküleyici metinlerde bulunan değerler incelenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmanın sonuçları öğretmenlerle yapılan görüşmeden elde edilen sonuçlar ve İlkokul Türkçe ders kitaplarının doküman analizi ile incelenmesinden elde edilen sonuçlar olmak üzere iki aşamada ortaya koyulmuştur.

Görüşmeden elde edilen sonuçlar. Bu bölümde değerler eğitimine dair görüşme formunda bulunan 5 sorudan elde edilen yanıtların incelenmesi sonucu ulaşılan sonuçlar ve bunlardan hareketle önerilere verilmiştir.

- Öğretmenlerin değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik en çok başvurdukları etkinliklerin hikayeler, drama ve canlandırma çalışmaları olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin büyük bir kısmının sınıf panosunu değerleri içeren şiir, resim gibi materyallerle süsleme çalışmaları yaptığı tespit edilmiştir. Drama yöntemini kullanan öğretmenlerin değerler eğitiminde yaparak yaşayarak öğrenme ile öğrenmede kalıcılık sağlamaya çalıştıkları görülmüştür.
- Değerler Eğitimine yönelik programda önerilen etkinlikler haricinde öğretmenlerin en çok telkin etme yöntemini kullandıkları tespit edilmiştir. Y yaparak yaşayarak öğrenmeye yönelik etkinliklere ve örnek olay yöntemine başvuran öğretmenler de çoğunluktadır.
- Değerler eğitimine yönelik uygulamalardan sonra öğrencilerin büyük bir kısmında değişiklik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin tamamı öğrencilerde değişiklik olduğunu belirtmiştir. Değişiklik olmadığını belirten öğretmen yoktur. Küçük yaş gruplarında bu değişimin daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Değerler eğitimine yönelik öğretmenlerin en sık karşılaştıkları problemler, öğrencilerin aile ve yakın çevre ortamında gördükleri/yasadıkları ile okulda değerler bağlamında öğrendiklerinin farklı olmasından dolayı öğrencilerin yaşadıkları ikilemlerdir. Bu nedenle öğrencilerde oluşan olumlu değişikliklerin kalıcı olmadığı tespit edilmiştir.
- Öğretmenlerin, değerler eğitimine yönelik yaşadığı sıkıntılardan biri de, çocuğun o zamana kadar edindiği yerleşik davranışların değer öğretimini geciktirdiği, zorlaştırdığı yönündedir. Buradan ulaşılan sonuç, değerler eğitiminin okulda değil,

ailede başladığıdır. Bu sonuç, yukarıda ulaşılan değer öğretiminin küçük yaşlarda daha etkili olduğu sonucunu destekler niteliktedir. Zira çocuğun ilk sosyal çevresi ailedir.

- Ülkemizde sınıf mevcudunun kalabalık olması, değerler eğitiminin uygulanmasını zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Değerler eğitiminde yer alan değer ifadelerinin soyut olması ve değer öğretiminin küçük yaşlarda (çocukların soyut kavram ve ifadeleri henüz tam olarak anlamlandıramadığı dönemde) daha etkili olması tezatlığının, değerlerin öğretimini zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Öğretmenlerin, okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları gibi çeşitli sorunların yalnızca okulda verilen değerler eğitimi ile önlenemeyeceği görüşüne sahip oldukları, ailenin de işe koşulması gerektiği tespit edilmiştir.
- Medyanın şiddet içerikli olumsuz davranışlar içeren sahnelerinin değerler eğitimi zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Değerler eğitimindeki değer kavramı ile öğretmenlerin değer anlayışının büyük ölçüde uyduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doküman analizinden elde edilen sonuçlar. Bu bölümde 2018-2019 eğitim öğretim yılında okullarda kullanılan İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden doküman analizi ile incelenmesi sonucu tespit edilen bulgulara dayalı sonuçlar yer almaktadır.

- En son yayınlanmış İlkokul Türkçe ders kitaplarında tüm sınıf düzeylerinde doğrudan veya dolaylı olarak Türkçe Öğretim Programında belirtilen 10 kök değer yer aldığı saptanmıştır. Kök değerlerin yanı sıra bu kök değerleri destekleyen, anlaşılmasında yardımcı olan birtakım alt değer ifadeleri ile yer verildiği görülmüştür. Öğretim

Programında belirtilen 10 kök değer içerisinde *adalet* değerinin Türkçe ders kitaplarında çok az yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

- İlkokul Türkçe ders kitaplarının tamamında en sık vurgulanan değer *sevgi* değeri olduğu görülmüştür. Bu değer Türkçe Öğretim Programında belirtilen kök değerlerden olup *insan sevgisi*, *vatan sevgisi*, *Atatürk sevgisi*, *doğa sevgisi*, *hayvan sevgisi ve bilim sevgisi* gibi pek çok farklı alt değer bağlamında destekleyici unsur olarak ele alındığı görülmüştür. *Vatanseverlik* değeri de kök değerlerden biridir. Buradan hareketle değerlerin birbirleriyle ilintili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- İlkokul Türkçe ders kitaplarında değerlerin çeşitliliği açısından en fazla değere yer veren kitabın 4.sınıf kitabı olduğu, bu kitapta Türkçe Öğretim Programında bulunan 10 kök değerinin tamamına yer verdiği görülmüştür. 3.Sınıf Türkçe ders kitabında 9 farklı kök değer yer alırken 1 ve 2. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında kök değerlerden 8 tanesine yer verildiği görülmüştür. Buradan ulaşılan sonuca göre sınıf düzeyi arttıkça öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerin çeşitliliği de artmıştır.
- İlkokul Türkçe ders kitaplarında *sevgi*, *vatanseverlik*, *yardımseverlik*, *dostluk*, *dürüstlük* gibi değerlerin çoğunlukla doğrudan verildiği görülürken *öz denetim* gibi geniş kapsamlı değer kavramlarının dolaylı olarak verildiği sonucuna ulaşılmıştır.
- İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki tüm temalarda ortak olarak yer verilen değer *sevgi* kök değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Türkçe Öğretim Programının uygulanması sürecinde İlkokul 1. sınıf hariç olmak üzere (öğrenciler henüz okuma-yazma öğrenme aşamasında olduğundan 1.sınıf Türkçe ders kitabı 5.temadan başlamaktadır) her sınıf düzeyi için 8 temaya yer verilmiştir. Bu temalardan değerleri ele alan 3 temanın ilkokul kademesinin tüm sınıf düzeylerinde verilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu temalar:
  - Erdemler

- Milli Kùltürümüz
- Milli Mücadele ve Atatürk (İlkokul 1.sınıf Türkçe ders kitabında da 8. Tema olarak yer alan ortak temadır.)

Buradan hareketle insanî ve milli değerlere ayrı bir önem verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

- Her sınıf düzeyi için ortak olan Milli Mücadele ve Atatürk temasında en çok vurgulanan değerin vatanseverlik kök değeri olduğu ve bu değerin anlaşılmasına yardımcı olan Atatürk, Çanakkale, cesaret, cumhuriyet, gazilik, kahramanlık, şehitlik, bayrak gibi alt değerlere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.
- İlkokul Türkçe ders kitaplarının analizinden sonra tüm sınıf düzeyleri için *adalet* kök değerine çok az yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.
- İlkokul Türkçe ders kitaplarının tümünde, öyküleyici metinlerden sonra yer alan etkinliklerde nezaket ve görgü kuralları ile ilgili öz değerlendirme formlarının sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir. *Öz denetim* değerinin İlkokul Türkçe ders kitaplarında önemle yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- İlkokul Türkçe ders kitaplarında edebi ürünler ve yazılı materyaller kapsamında yer alan öyküleyici metinlerde bulunan değerlerin, kitapların içerisindeki görsellerle desteklendiği incelenerek öğrencilere değerlerin farklı şekillerde sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulguları doğrultusunda ulaşılan sonuçlardan hareketle Türkçe dersinde değerler eğitimi uygulamalarının geliştirilmesi amacıyla önerilere yer verilmiştir.

Öğretmenlerle yapılan görüşme sonuçlarından hareketle geliştirilen öneriler:

- Öğretmenlerin, öğrencilere değer kazandırmaya yönelik sıklıkla başvurdukları yöntemlerin başında hikaye, drama ve rol oynama etkinliklerinin geldiği ve bu yöntemlerin, değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesini kolaylaştırdığı sonucundan hareketle değer öğretiminde öğrenci merkezli yöntemlerin kullanımına ağırlık verilmesinin fayda sağlayacağı söylenebilir.
- Değerler eğitiminin küçük yaş gruplarında daha etkili olduğu, çocuğun o zamana kadar oluşan yerleşik davranışlarının değerler eğitimi zorlaştırmasından dolayı değerler eğitimi, okul çağı başlamadan çok önce ailede verilmelidir.
- Başta ailede olmak üzere çocuğun çevrede gördüğü yanlış davranışları terk etmesi gerektiğinden ve çocuğun ilk sosyal çevresi olan ailede edindiği yaşantılar daha kalıcı olduğundan değerler eğitiminin ilk olarak ailelere verilmesi önerilmektedir.
- Değerler eğitimine yönelik yaşanan sorunlardan biri de sınıf mevcutlarının kalabalık olmasından dolayı öğretmenlerin tüm öğrencilere yeterince vakit ayıramamasıdır. Sınıf mevcutlarının azaltılması önerilmektedir.
- Değerler eğitimindeki değer kavramlarının soyut olması, değerlerin henüz somut işlemler döneminde olan bireylere kazandırılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle müze gezisi, piknik, doğa yürüyüşü, kütüphane gezisi, kardeş okul projeleri ve benzeri kültürel geziler ve topluma hizmet uygulamaları ile öğrencilerin duyuşsal ve sosyal yönü kuvvetlendirilebilir.
- Elde edilen sonuçlara göre, değerler eğitimi ile ilgili okul içinde yaşanan problemlerde öğretmenler aileler ile iletişim kurmak istemekte, değerler eğitiminin ev ortamında da

desteklenmesi adına istikrarlı bir tablo çizmek istemektedirler. Etkili bir sonuç almak amacıyla öğretmenler veli ziyaretlerinde bulunabilirler.

- Toplumda yaşanan şiddet olaylarının medya aracılığı ile sunulması başta çocuklar olmak üzere toplumun tüm bireylerini olumsuz etkilediğinden tv, internet gibi yayın organlarında şiddet içerikli öğeler kaldırılıp değere yönelik olumlu davranışların sergilenmesi sağlanabilir.

İlkokul Türkçe ders kitaplarının incelenmesiyle ulaşılan sonuçlardan hareketle geliştirilen öneriler:

- Öğrencilerin milli değerleri yalnızca kitaplarda görmemesi, yaparak yaşayarak öğrenmesi adına tarihi mekanlara geziler düzenlenebilir.
- İlkokuldaki dört sınıf düzeyinde de *adalet* değerine ilişkin öyküleyici metinlerin sayısı artırılabilir, öğrencilere adalet değerine ilişkin videolar izletilip yarıda kesilerek ne düşündükleri sorulabilir. Videoda yer alan karakterlerle empati kurması sağlanabilir. Y yaparak yaşayarak öğrenme sağlayacak olan drama gibi çeşitli yöntem ve tekniklere yer verilebilir.
- İlkokul Türkçe ders kitapları değerleri somutlaştırmak adına öğrencilere daha fazla görsel destek sunabilir.

Kaynakça

Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekteşme derecesinin değeriendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerieler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değeri eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değeriini kazanma düzeyine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Arslan, M., Tunç, E. (2013). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değeri yönelimlerdeki farklılaşmalar. *Değerieler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 7-39.

Aslan, E. ve Tavşancıl, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğeri materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Atabey, D. (2014). *Okul öncesi sosyal değerieler kazanımı ölçeğinin geliştirilmesi ve sosyal değerieler eğitimi programının anasınıfına devam eden çocukların sosyal değerieler kazanımına etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aydın, M. (2003). *Ahlâk öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi*. Nobel Yayınları, Ankara.

Balanuye, Ç. ve Çetin, N. (2015). Değerieler ve eğitim ilişkisi üzerine. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. Sayı 24 ISSN: 1303-4251
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/149777>

Balcı, A. ve Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 39: 81-90 [2010], Ankara. <http://sbedergisi.ankara.edu.tr/apa60.pdf>

Belet, D. ve Deveci, H. (2008). *Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi*.

Anadolu Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi, Eskişehir.

<http://home.anadolu.edu.tr/~sdbelet/yayinlar/ders%20kitaplari.pdf>

Beuce, L. B. ve Howard, L. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Hasan, A. (Çev. Ed.). Konya: Eğitim Yayınevi.

<https://books.google.com.tr/books?id=evyiDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false>

Biçer, S. (2013). *Değerler eğitimi açısından Mehmet Akif Ersoy'a ait "Safahat" adlı eserin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

<http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/28022012172735bilimsel%20aras.%20y.11.bask%C4%B1.pdf>

Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ceylan, T. (2018). Necmettin Tozlu'nun insan ve eğitime bakışı. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt:13 Sayı:25, 239-258 derleme makalesi, Bayburt.

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/498691>

Coşkun, D. (2011). *İlköğretim birinci kademe beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi (Denizli İli Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Çiftçi, Ü., Karapazar, H. ve Kurnaz, A. (2013). Üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 185-225.

Dilek, A. (2007). Feridun Oral'ın resimli hikaye kitaplarındaki değerlerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt no:15 no:33 61-86 Haziran 2017*.

Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2016). *Değerler eğitimi*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi .
<http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/1542017135403pdf.pdf>

Doğan, İ. (1999). "Küresel değerler ve eğitim: Türkiye örneği" Ankara: eğitimde yansımalar: V, 21. yy eşğinde Türk eğitim sistemi ulusal sempozyumu, 25-27 Kasım1999, Başkent Öğretmenevi, Ankara.

http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/idogan/index.php?link=ulusal_semp

Emek, M. (2010). *Yenileşme dönemi Türk hikayeciliğinde öğretmen konulu hikayelerde değer eğitimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Emer, A. (2014). *Safahat'ta değerler eğitimi unsurları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Emiroğlu, S. (2011). Kitap tanıtımı Hayati Hökelekli, ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi, Timaş Yay., İstanbul, 2011. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt No:20, Sayı: 2, 2011 s. 215-217

Esgin Günder, E. ve Tatlıdil, E. (2013). Küreselleşen değerlerin eğitim kurumları üzerine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 259-277.

Gültekin, M., Gürdoğan Bayır, Ö. ve Yaşar, Ş. (2013). Sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerlere ve değer eğitimi yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 339-369.

İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde 100 temel eser yoluyla değerler eğitimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*. 8. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, U. (2013). Değerler eğitiminde bir meslek teşkilatı: ahilik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 41-69.

Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim,1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keskinoğlu, Ş. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerine uygulanan mesnevi temelli değerler eğitimi programının ahlaki olgunluğa ve saldırganlık eğilimine etkisi.*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kılıç, A. (2002). Duyuşsal alan özellikleri ve bireye kazandırılması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 153-164, sayı. 8. 2002.

https://www.researchgate.net/publication/322772264_Duyussal_Alan_Ozellikleri_Ve_Bireye_Kazandirilmesi

Kuçuradi, I. (1971). İnsan ve değerleri (Değer Problemi). Yankı Yayınları, İstanbul.
https://www.academia.edu/35436265/%C4%B0oanna_Ku%C3%A7uradi_-_%C4%B0nsan_ve_De%C4%9Ferleri_-_Yank%C4%B1_Yay-1971-cs.pdf

Kuçuradi, İ. (1999). *Nietzsche ve insan*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Kunduroğlu, T. (2010). *4. sınıf fen ve teknoloji dersi öğretim programıyla bütünleştirilmiş "değerler eğitimi" programının etkililiğinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Maboçoğlu, M. (1998). Demokrasi eğitimi nasıl olmalıdır? VII. ulusal eğitim bilimleri kongresi. Selçuk Üniversitesi. Konya

<http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5345/1502>

Mazman Budak, F. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde doğal ve kültürel varlıklar aracılığı ile estetik değerler eğitimi (Tokat Örneği)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

MEB. (2009). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB, (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>

MEB. (2014). 2014 yılı temel eğitim yapım programı.

http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html

Moğul, S. (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Neslitürk, S. (2013). *Anne değerler eğitimi programının 5-6 Yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Nirun, N. (1994). *Sistemik sosyoloji yönünden aile ve kültür*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Ankara.

Öztürk Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

SAĞLAM, H.İ. (2017). *Bir değer ve eğitim merkezi olarak aile*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara. Doi 10.14527/9786052411308

www.pegemindex.net/index.php/Pati/article/download/3010/2463

Selek, M. (2014). *Osman Yalçın'ın hayvan hikayelerinde değerler eğitimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Susar Kırmızı, F. (2014). 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (27), 217-259.

Şen, Ü. (2007). Milli eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Tokdemir, M. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Türk, İ.(2009). Değerler eğitiminde saygı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Yaylacı, A.F., (2016). Değerler eğitimi ve bir fabrika olarak modern okul. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü. Rize. Cilt:6 Sayı:2 (Makalenin taslak hali 5-7 Kasım 2015 tarihlerinde Kırıkkale'de düzenlenen II. Değerler Eğitimi Kongresi'nde sunulmuştur) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/232263>

Yıldırım, A. (2015). *Hilmi Ziya Ülken'de din-değer ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2012). *Ziya Gökalp'in şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Yuvacı, Z. (2013). *Okulöncesi değerler eğitimi uygulayan okullardan seçilen değerlerin ve etkinliklerin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

EKLER

T.C.
GAZİANTEP VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 34659092/700/23667338
Konu : Araştırma İzin Talebi
(Kevser DÖKME)

07/12/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nin 06.11.2018 tarihli ve 1800161365 sayılı yazısı.

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Kevser DÖKME' nin "İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden İncelenmesi" konulu araştırma çalışma isteği kapsamında, İlimizdeki ilkokullarda öğrenim gören öğrencilere yönelik araştırma çalışma isteği, ilgi yazıda belirtilmektedir.

Bu kapsamda Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi Kevser DÖKME' nin anket çalışma isteği, Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22.08.2017 tarihli ve 12607291 (2017/25) sayılı genelgesi kapsamında değerlendirilmiş olup; araştırmacının, araştırmasının bitiminden itibaren 15 gün içerisinde araştırma sonuçlarını 2 kopya halinde CD içerisinde Müdürlüğümüze bildirmesi şartıyla, İlimizdeki ilkokullarda öğrenim gören öğrencilere anket uygulama isteği eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllülük esasına göre uygulanması, Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosu bünyesinde oluşturulan komisyonun uygunluk raporu doğrultusunda uygun mütalaa edilmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınıza arz ederim.

Cengiz METE
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
07/12/2018

Halil UYUMAZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME SORULARI

Değerli öğretmen,

Bu görüşmenin amacı, İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin içerdiği değerler ile ilgili ilkökul öğretmenlerinin görüşlerini almaktır. Elde edilen veriler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak olup, vereceğiniz yanıtları görüşlerinizi içten şekilde yansıtması önem taşımaktadır. Teşekkürler...

SORULAR

1. Değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?
2. Değerler eğitime yönelik uygulamalarınızdan sonra öğrencilerde değişiklikler oluşuyor mu? Nasıl?
3. Değerler eğitime yönelik uygulamalarınızda ne tür sorunlar yaşıyorsunuz? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz, çözemediğiniz sorunlar nelerdir?
4. Okulda ve toplumda yaşanan şiddet olayları gibi çeşitli sorunların değerler eğitimi ile önlenebileceğini düşünüyor musunuz? Niçin?
5. Sizce, değerler eğitimindeki değer kavramı sizin değerler anlayışınızla uyuyor mu? Açıklar mısınız?

Gerekli durumlarda ayrıntılı bilgi için görüşme sorularına eklenecek sorulara örnekler:

- Açıklar mısınız?
- Neden?
- Örnek verebilir misiniz?